

«Dannelse gjennom kommunikasjon i sosiale medier»

En litteraturstudie av hvordan kommunikasjonen som foregår i
sosiale medier påvirker dannelsebegrepet

«Masteroppgave i pedagogikk med vekt på allmennpedagogiske spørsmål ved NLA
Høgskolen, Bergen»

Forfatter: Benjamin Lim Aadland-Nielsen

Vår 2020

Veileder: Kjell Oppedal

Sammendrag

Formålet med denne forskningen har vært å se om den kommunikasjonen vi har fått gjennom sosiale medier, kan være med på å endre måten vi oppfatter dannelsesbegrepet på. Dette er en problemstilling som er svært relevant i vår tid og i vårt samfunn, og som er meget viktig og interessant. Dannelsesbegrepet er et begrep det kan være vanskelig å forstå, det har derfor vært relevant å se begrepet i et historisk perspektiv.

Oppgaven tar startutgangspunkt i «bildung»-tradisjonen. Lars Løvlie sin teknokulturelle danningsteori har også vært sentral i denne oppgaven for å vise at dannelsesbegrepet forandres gjennom kommunikasjonen i sosiale medier. Det har altså blitt foretatt en litteraturstudie for å belyse problemstillingen på mest mulig optimal måte. I oppgaven ser en at en fornyelse av dannelsesbegrepet kan vært smart, denne fornyelsen gir også begrepet et nytt navn, nemlig en teknokulturell dannelse. Dette kan også kalles en digital dannelse. Hva en digital dannelse vil si, er også et spørsmål som blir drøftet i oppgaven. Kommunikasjonen som oppstår i sosiale medier er et fenomen som forandrer store deler av menneskets virkelighetsoppfatning og hvordan man blir påvirket i eget liv.

Forord

Når jeg leverer denne masteroppgaven, symboliserer det at fem år med studier er ferdig. Det at jeg skulle begynne å studere pedagogikk var egentlig veldig tilfeldig, men jeg angrer ikke et sekund på at jeg begynte. Det har vært fem utrolig lærerike år som har gjort at jeg har vokst mye og utviklet meg til et bedre menneske. Når jeg tenker tilbake er det ganske utrolig at jeg nå leverer en masteroppgave. Gjennom ungdomsskolen og videregående skole var jeg ikke den mest ivrige eleven på skolebenken. Etter noen år som innebar et friår, folkehøgskole og en bomtur på BI handelshøgskolen, fant jeg omsider pedagogikk studiet på NLA Høgskolen. Etter første semester var det akkurat som en bryter skrudde seg på og jeg ble utrolig ivrig etter å lære og søke etter mer pedagogisk kunnskap. Jeg fant virkelig en studieretning som passet for meg. Det langsiktige målet etter første semester var å ta en mastergrad. Dette var et mål jeg så langt borte i horisonten, og noe som føltes som en stor utfordring. Det er med stor stolthet at jeg nå skal levere inn masteroppgaven og avslutte fem år med studier. Å skrive en masteroppgave var ikke en like enkel oppgave som jeg trodde. Det har vært en utrolig lang og krevende prosess, men jeg står igjen med en utrolig mestringsfølelse og mye kunnskap om temaet mitt og pedagogisk teori.

Denne oppgaven ville ikke vært mulig uten god hjelp fra min veileder, Kjell Oppedal, som har vært en stor ressurs gjennom hele prosessen. Tusen takk for god hjelp. Jeg vil også takke min kone, Benedicte. Etter uendelig mange samtaler der jeg spør etter råd, tips eller hvor jeg lufter idéer, og god hjelp med grammatisk rettskrivning, har Benedicte hjulpet meg mye.

Kontaktinformasjon:

E-post: benjinielsen1993@gmail.com

Tlf: 97529534

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	1
1.1 Begrunnelse for tema.....	2
1.2 Oppgavens fokus og hensikt.....	2
1.3 Problemstilling	3
1.4 Masteroppgavens oppbygning	4
2.0 Metodisk tilnærming	4
2.1 Hermeneutikk.....	5
2.2 Litteraturstudie som metode	6
2.3.1 Svakheter ved litteraturstudie.....	8
2.4 Forskningsetikk.....	9
2.5 Reliabilitet og validitet	9
2.6 Valg av litteratur	10
2.6.1 Kilder og forfattere	11
3.0 Sosiale medier	13
3.1 Fire faktorer som former det offentlige rom i sosiale medier	14
3.1.1 Kjennetrekke ved sosiale medier	15
3.1.2 Tiltent publikum	16
3.1.3 Sosial stelling.....	16
3.1.4 Kontekst i sosiale medier	17
3.2.1 Tolke kommunikasjon i sosiale medier	19
3.2.2 Ansiktsløs kommunikasjon.....	20
3.2.3 Kommunikasjon og selvframstilling i sosiale medier	21
3.2.4 Angst gjennom sosiale medier	23
3.3 Hvordan bruke sosiale medier	23
3.3.1 Mer enn kun verktøy i sosiale medier.....	24
3.4 Digitale fellesskap og utvikling i sosiale medier.....	26
3.4.1 Sosial sammenligning.....	28
3.4.2 Studie fra Instagram.....	29
3.5 Oppsummering av sosiale medier.....	33
4.0 Dannelse	33
4.0.1 Forholdet mellom dannelse og sosialisering	34
4.0.2 Bildung	35
4.1 Historisk perspektiv på dannelse	37

4.2 Immanuel Kant: Danning som frigjøring	39
4.2.2 Danning og moral.....	42
4.2.3 Oppsummering av Kant	43
4.3 Wilhelm von Humboldt: Harmoni mellom følelser og fornuft	43
4.3.2 Danning må fremme menneskets mangfoldighet	45
4.3.3 Genuine handlinger	46
4.3.4 Høyeste form for danning.....	46
4.3.5 Krefter i dannelsingsprosesser.....	46
4.3.6 Oppsummering.....	47
4.4 Friedrich Schillers understrekning av estetikkens betydning	47
4.4.1 Schillers tre verdener	48
4.4.2 Schiller sitt dannelsesideal	49
4.4.3 Danningsteoretisk problem	50
4.4.4 Oppsummering.....	51
4.5 Teknokulturell danning.....	52
4.5.1 «Kyborg»	52
4.5.2 Grensesnitt	53
4.6 Digital danning- et komplekst begrep.....	55
4.6.1 Om det digitale rolle i vårt liv	55
4.6.2 Refleksiv bevissthet	56
4.6.3 Informasjonssamfunn.....	56
4.6.4 Dypere inn i digital dannelse	57
4.6.5 Digital dannelse som en overordnet kulturell kompetanse.....	59
4.7 Teknokulturell danning i et historisk perspektiv og i lys av begrepet digital danning.....	60
4.7.1 Oppsummering av danning	62
5.0 Drøftelse av teorien i lys av forskerspørsmålene	63
5.1 Drøfting av kommunikasjon i sosiale medier.....	63
5.1.2 Hva karakteriserer kommunikasjon i sosiale medier?	65
5.1.3 Oppsummering	67
5.2 Krever kommunikasjon i sosiale medier et nytt dannelsesbegrep?.....	67
5.2.1 Kyborg, grensesnitt og hypertransformasjon	73
5.3 Digital dannelse.....	76
6.0 Avsluttende refleksjon	79
6.1 Avslutning	81
Bibliografi	84

1.0 Innledning

Jeg husker at jeg fikk min første mobiltelefon sent i syvende klasse. Om jeg ikke tar feil, var det en Nokia 3510. Det åpnet opp en helt ny verden! Det gav meg en kjempemulighet til å kunne kommunisere på en mye enklere måte enn før, og på en mye mer diskret måte. Jeg kunne sende en tekstmelding som bare var synlig for personen jeg sendte til. En annen ting jeg husker godt, var at jeg kunne spille mobilspillet «Snake». Jeg har hatt mange mobiler siden da, og felles for alle disse mobilene, er at det har inneholdt noe nytt. På bare noen tiår har teknologien utviklet seg i en enorm hastighet. Denne utviklingen er spennende og den gir nye muligheter, men nye muligheter representerer også nye utfordringer som gjør at vi må tenke nytt om viktige begreper. Jeg er opptatt av at vi som pedagoger, foreldre og andre voksne skal reflektere på hvordan kommunikasjon i sosiale medier påvirker danningen til barn og unge.

Hva er egentlig danning? Danningsbegrepet kan nemlig være vanskelig å definere.

I boken *Dannelse og digital kultur* understreker Wellendorph at *dannelsebegrepet* ikke har noen entydig definisjon, og at det gjennom historien har blitt forstått på ulike måter og gitt forskjellig innhold (Kusk, Persson, & Larsen, 2018). Bundsgaard skriver i sin bok *Digital dannelse*, at det er enighet om at det som ligger i begrepet dannelse er det som skal utvikles hos barn og unge. Men det er ulike tolkninger av dette (Bundsgaard, 2017, s. 12). I den siste kilden slås det også fast at det ikke er noe eksplisitt definisjon på dannelsebegrepet. Gjennom historien har det vært forskjellige måter å forstå begrepet på. En kan finne et fellestrekk for alle de forskjellige forståelsene som har forekommet, og det er at danning dreier seg om det å bli til, både hvordan, hva det er vi blir til og om det finnes noe formål med dette (Kusk, Persson, & Larsen, 2018, s. 15).

I denne oppgaven vil det bli sett nærmere på hvordan dannelsebegrepet er forstått for deretter å undersøke begrepet i lys av de vilkår som bruk av sosiale medier representerer. Om det klassiske dannelsebegrepet egentlig bare forholder seg til boken som «teknologi» vil særlig bli gjenstand for oppmerksomhet. I forlengelsen av dette, drøftes det om den utbredte bruk av de sosiale mediene gjør at vi trenger et nytt dannelsesbegrep.

1.1 Begrunnelse for tema

Danning er et klassisk begrep i pedagogikken og noe som til enhver tid må forstås i lys av den samtiden som danningen finner sted i. Av den grunn ønsker jeg å sette danning inn i en virkelighet preget av kommunikasjon i sosiale medier. Selv om sosiale medier har eksistert en stund og stadig flere forskningsbidrag som belyser ulike konsekvenser av den nye kommunikasjonsformen har sett dagens lys, så er det fremdeles noe nytt som vi ennå ikke har forstått rekkevidden av. Særlig gjelder dette i forhold til barn og unges danning. I egenskap av å være internettgenerasjonen eller de digitalt innfødte, er dannelsesvilkårene helt annerledes i dag enn da det klassiske dannelsesbegrepet ble lansert på 1800-tallet.

Gjennom sosiale medier og internett har store deler av verden blitt global, og mennesker har fått helt nye sosiale forbindelser. I tillegg til den ekte verden og menneskelige forhold i en omgivende fysisk verden, har man også en virtuell verden. I dag lever barn «glokalt», det vil si at de kan bevege seg hjemme i hagen og i lokalmiljøet, men også i en virtuell verden og i et globalt miljø på tvers av landegrenser. Det er viktig å poengtere at det er mange barn og unge som lever i U-land eller lignende og som ikke har tilgang til internett og sosiale medier. Det er også viktig at man har en voksen i den ekte verden som den unge kan få støtte av når det vandrer fritt rundt i sosiale medier for å konstruere nye identiteter, få virtuelle venner og til og med kan endre egen alder hvis det er behov for det. Barn og unge er kanskje gode på å bruke teknologien, men de trenger en personlig kontakt som kan bistå dem i alt det som skjer i sosiale medier. Barn og unge trenger støtte og beskyttelse, men også kjærlighet og grensesetting (Vettenranta, 2007, ss. 25-26). Det er under slike omstendigheter jeg ønsker å se nærmere på dannelsesbegrepet.

1.2 Oppgavens fokus og hensikt

En hovedgrunn for å skrive om dette temaet er en forestilling om at dannelsesprosessen må kunne hjelpe alle som bruker sosiale medier, spesielt barn og unge, til å takle digital kommunikasjon i sosiale medier på en bedre måte enn det mange synes å make i dag. Voksne bruker også sosiale medier i utstrakt grad, men er kanskje bedre rustet til å bruke denne kommunikasjonsformen skjønt mange av de verste nettrollene er eldre frustrerte menn. Det synes å være gjennomgående i medieoverskrifter og leserinnlegg at sosiale medier påvirker mange på en negativ måte. Selv om den moderne digitale teknologien representerer et fremskritt på mange områder, krever menneskets bruk av denne

kommunikasjonsteknologien at grunnleggende etiske holdninger er intakt. Det er på dette området at danningsaspektet blir så viktig også for det moderne mennesket omgitt av digital teknologi.

Bundsgaard (2017) hevder i boken *Digital dannelse* at når mennesket opp gjennom historien har utviklet nye kommunikasjonsteknologier, så oppstår det samtidig et helt nytt syn på verden og vi begynner å organisere samfunn og relasjoner på en helt annen måte enn før (Bundsgaard, 2017, ss. 7-8). Når innføring av ny kommunikasjonsteknologi kan ha så vidtrekkende konsekvenser, kan det hevdes at det er viktig å se på menneskets danning i lys av de endringer som sosiale medier representerer for å kunne få en bedre forståelse av hva danning kan bety i vår moderne teknologiske tid. Det må tilføyes at det er viktig at vi som pedagoger er oppdatert og vet noe om hva som foregår når det gjelder barn og unges kommunikasjon i sosiale medier. Dette gjelder ikke bare pedagoger, men også foreldre, lærere, og alle andre som driver med pedagogisk arbeid. Man må gjerne være skeptisk til utbredt bruk av sosiale medier som representerer en eller annen form for avhengighet, men uansett hva man måtte mene om den nye informasjonsteknologien så er den kommet for å bli. Utfordringen er at både barn, unge og voksne kan få et tjenlig og konstruktivt forhold til kommunikasjon i sosiale medier, dvs. at de kan utvikle nettvett.

1.3 Problemstilling

På bakgrunn av det som er sagt så langt har jeg utviklet følgende problemstilling:

Hvordan kan kommunikasjon i sosiale medier endre måten vi forstår danning på?

For å konkretisere problemstillingen ytterligere har jeg formulert følgende underspørsmål:

Hva forstår vi med danning i et historisk perspektiv med utgangspunkt i Bildung-tradisjonen?

Hva karakteriserer kommunikasjon i sosiale medier?

Kommunikasjon i sosiale medier kan sies å endre måten vi lever på og hvordan samfunnet generelt fungerer. Det har større betydning enn bare at en ny underholdningstjeneste står til vår disposisjon. Det er ikke så mange år siden hverdagen så ganske annerledes ut enn det den gjør i dag, og det vi tar som en selvfølge nå var utenkelig for ikke så lenge siden. I et

historisk perspektiv er digitaliseringen av samfunnet på mange måter en revolusjonerende hendelse. Danning er en livslang prosess som handler om hvordan vi blir til som mennesker, eller formulert på en annen måte, det er utviklingsforløpet til mennesket som er inkludert i dette begrepet. Om den digitale revolusjonen slik den kommer til uttrykk i kommunikasjon i sosiale medier kan medføre at danningsbegrepet må forstås på en ny måte, er denne oppgavens fokus.

1.4 Masteroppgavens oppbygning

Etter innledningsvis å ha gjort rede for oppgavens hensikt og utgangspunkt samt presentert problemstilling og underspørsmål, vil jeg i kapittel 2 gjøre rede for litteraturstudie som metode med særlig fokus på hvilke kilder som er blitt brukt. Videre i kapittel 3 gjør jeg rede for sosiale medier og hvordan ulike sosiale medier fungerer. Jeg beskriver også hva som kjennetegner kommunikasjon i disse mediene. I kapittel 4 foretar jeg et dypdykk i danningsbegrepet og går gjennom hvordan danning er blitt forstått opp gjennom tidene. I kapittel 5 foretar jeg en drøfting av danningsbegrepet i lys av kommunikasjon i sosiale medier med fokus på om vi trenger et nytt danningsbegrep. I avslutningskapitlet samles trådene i en sammenfattende drøfting der det jeg har kommet frem til ses i en mer helhetlig sammenheng.

2.0 Metodisk tilnærming

Hart har følgende definisjon på hva en litteraturstudie er:

The selection of available documents (both published and unpublished) on the topic, which contain information, ideas, data and evidence written from a particular standpoint to fulfil certain aims or express certain ways on the nature of topic and how it is to be investigated, and the effective evaluation of these documents in relation to the research being proposed” (Hart, 1998, s. 14)

I denne oppgaven brukes litteraturstudie som metode for å besvare problemstillingen. Kilder som kan beskrive hva som menes med danning i et historisk perspektiv blir tatt i bruk for å vurdere om kommunikasjon i sosiale medier krever et nytt danningsbegrep. I det følgende vil hovedkilder kort presenteres og vurderes i forhold til relevans og betydning for oppgavens tema.

I tolkning av tekster er egen forforståelse utgangspunktet. I lesning av tekstene justeres denne i tråd med den innsikt tekstene gir meg. På denne måten trer den hermeneutiske spiral i funksjon, dvs. at det foregår en veksling mellom del og helhet som bidrar til stadig større innsikt i temaet. For min del handler dette om en prosess der jeg beveger meg fra kunnskap om hverdagslig bruk av sosiale medier til en forståelse av danning som et komplekst fenomen som må forstås på en ny måte i møte med de nye kommunikasjonsformene.

2.1 Hermeneutikk

Selve ordet hermeneutikk kommer fra det greske ordet *hermeneuein*, som betyr å utlegge, oversette og tyde. Hermeneutikk dreier seg om læren om å forstå, tolke og gi mening, med andre ord kan man si at det dreier seg om læren om tolkning av et materiale for å gjøre det meningsfullt i en bestemt sammenheng. Hermeneutikk kan i akademisk forstand betegnes som en forståelsesfilosofi. I dette ligger hvordan man skal gå frem for å tilegne seg forståelse av en tekst. Hermeneutikk dreier seg altså om betingelsene for å forstå noe. Man kan se noe man ikke forstår i lys av noe annet vi forstår bedre. Forståelse oppstår i det man avslører noe eller gjennomskuer noe. I humanistiske fag berører hermeneutikken fundamentet for kunnskap fordi forskning innenfor disse fagdisiplinene innebærer at man tolker noe for å tilegne seg innsikt om dette. Tekster kan kun forstås som et resultat av tolkningsprosesser. Mening, subjekt og historie blir kalt den hermeneutiske trefoldighet og står i et forhold til hverandre. Dilthey m.fl. har argumentert for at det er forskjell på det å forklare noe og det å forstå noe. Det å forstå noe er sentralt i humaniora, og det å forklare noe er naturvitenskapen beskjeftiget med. I hermeneutikken finner man en reflekterende problematiseringsdiskurs, dvs. at man er undrende og fokuserer på gode spørsmål som kan fremkalle et meningsfullt materiale heller enn å finne riktige svar. Man er altså ikke på jakt etter endelige svar eller sannheten, men søker heller et høyt refleksjonsnivå. Enhver person som leser en tekst vil forstå den på sin måte og slik få noe ut av den, og teksten kan derfor ha ulik betydning for ulike individer (Ridderstrøm, 20, ss. 1-7).

Når man bruker en hermeneutisk metode så er forskerens egen forståelsehorisont et viktig utgangspunkt. Med forståelsehorisont menes alle holdninger, oppfatninger og kunnskaper som et individ har. Dette kan være både bevisst og ubevisst. Denne horisonten bestemmer

hva en selv tenker er viktig og har interesse for. Når man skal forstå en tekst så aktiveres den forståelsehorisont som individet allerede innehar. Det går selvsagt an å utvide egen horisont, og man kan utforske og oppdage nye horisonter (Ridderstrøm, 20, s. 18).

Det er viktig å kunne forstå helheten ut fra delen og delen ut fra helheten i hermeneutikken. Den hermeneutiske sirkel innebærer en vedvarende veksling mellom helhet og del, dvs. at alle deler i teksten forholder seg til alle andre deler, men også til helheten. Betegnelsen sirkel kan være litt misvisende siden bevegelsen resulterer i at man forstår teksten bedre og bedre for hver gang man kommer tilbake til der man begynte, og derfor er spiral et mer dekkende uttrykk for det som skjer når man går fra helhet til del og tilbake til helheten igjen. Spiralbevegelsen gjør at forståelsen av delen endres i møte med helheten, og når delen blir forstått annerledes og får en helt ny mening forandres også helheten. Helt enkelt kan den hermeneutiske sirkel tenkes å være en sirkel med følgende punkter: leseren med forforståelse og sin egen forståelsehorisont, teksten som skal leses og forstås (gjennom deler og helheten), leser får så en ny forståelse etter å ha lest teksten, og så blir teksten lest med leserens nye forståelsehorisont. Når man leser en tekst, gjør man seg opp en mening om teksten. Dette kan dreie seg om hva teksten handler om i sin helhet. Hva man tror teksten handler om er også preget av ens egne forventninger til teksten. Disse antakelsene blir etter hvert forandret og justert, og til slutt får man helt nye antakelser. Det er dette som skjer i en forståelsesprosess (Ridderstrøm, 20, ss. 22-26).

2.2 Litteraturstudie som metode

Litteraturstudie er en vanlig metode for å avdekke forskningsfronten innenfor et fagområde. I en litteraturstudie er det essensielt å utforske temaet på en grundig måte for å få et helhetlig bilde av dette (Ridley, 2012, s. 1). Når en får et overblikk er det også lettere å avgjøre hvor man selv befinner seg i forhold til den forskningen som allerede er gjort, og hva man kan bidra med for å utfylle bildet. Å utføre en litteraturstudie kan være krevende, men prosessen blir lettere gjennom god planlegging og strukturering av hele forskningsforløpet (Ridley, 2012, s. 1).

I en litteraturstudie må det være en klar sammenheng mellom det en finner av tidligere forskning og temaet slik man har formulert dette. Etablerte teorier og forskning på området avdekket gjennom litteraturstudien kan støtte opp om egen problemstilling og vise hva som

er hull i tidligere forskning som man trenger å fylle. Min masteroppgave er ett av flere bidrag om

temaet danning og kommunikasjon i sosiale medier. I en litteraturstudie settes det jeg gjør inn i en større sammenheng der det allerede finnes bidrag og studier om temaet som jeg forsker på (Ridley, 2012, ss. 3-6).

I en litteraturstudie må man gjøre søk etter tekster og dokument, også kalt kilder. Kildesøk er systematiske og omfattende søk der en prøver å finne alle kilder som er relevante for oppgaven (Ridley, 2012, ss. 41-42). I et forarbeid til selve masteroppgaven var det et krav om et kjernepensum på 700 sider. Mange gode kilder var derfor allerede funnet tidlig i prosessen. Å finne gode kilder kan være en lang og utfordrende prosess. Selv om det kan være krevende, er gode kilder avgjørende for en god litteraturstudie. Gode kilder gjør at det er mulig å få økt bevissthet, kunnskap og forståelse av temaet jeg undersøker i oppgaven. Et annet poeng som kan nevnes er at når man gjør et grundig søk etter kilder, finner man fort ut hva andre har gjort, slik at man ikke gjør det samme som andre allerede har gjennomført (Ridley, 2012, s. 43).

Kilder finnes i forskjellige former og på forskjellige steder. Kilder er bøker, artikler og annen publisert litteratur og de kan finnes både på bibliotek og på internett (Ridley, 2012, s. 44). Selv har jeg brukt internett mest på jakt etter kilder. Her har jeg funnet mange bøker og artikler som er relevante for oppgaven. Internett gir et hav av muligheter, og på et par sekunder har man tusenvis av kilder som man kan gå igjennom. Det er dog viktig å vurdere kildenes faglige troverdighet nøye fordi alle kan legge ut det man ønsker på internett uten at det blir sjekket (Ridley, 2012, s. 47).

Når kilder er funnet er det viktig å analysere disse. Etter at man har analysert en kilde bør man kunne svare på hva som er tekstens hovedteori (ideene og tekstens konsept), utfordringer og viktige spørsmål som blir drøftet i teksten, hva slags kilder som det blir referert til og hvordan temaet eller fenomenet blir forstått. I en litteraturstudie er kvalitet forbundet med at kildene har blitt analysert på en grundig måte og at man har kommet til en klarhet om hvordan teksten kan tolkes. Det er viktig å skille ut det som er relevant fra det som ikke er relevant. Nøkkelinformasjonen må bli silt ut. Å skrive en litteraturstudie er en krevende prosess fordi det kan være utfordrende å finne koblinger mellom teorier og ideer og sette ulike kilder sammen til en større helhet. Det er avgjørende å finne gode

sammenhenger som er opplysende for det temaet som man ønsker å studere nærmere (Hart, 1998, ss. 1-20).

Når kildene analyseres utøves også kildekritikk. Kildekritikk handler ikke om å kritisere kildene slik som ordet tilsier, men om å sette kildene en bruker i et reflektert lys. Dette hjelper meg til å lese kildene på en informert måte. I boken *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* blir begrepet kildegransking sett på som et mer beskrivende begrep enn kildekritikk. Det finnes noen kriterier en bør forholde seg til når en bruker kilder, og disse kriteriene kan beskrives som autentisitet, troverdighet, representativitet og tolkning. Autentisitet dreier seg om opphavet til kilden; hvem har skrevet den, hva slags formål har kilden og hvorfor har kilden oppstått? Troverdigheten handler om hvor relevant kilden er for problemstillingen, og om det kan være noe negativt med kilden som kan svekke dens troverdighet. Om kilden er representativ vil si om kilden er representativt for mange andre kilder eller om den er unik. Det siste er tolkning eller betydning. Det handler om å tolke det innholdsmessige i kilden. Kanskje ligger det noe mellom linjene i kilden som må tolkes, eller så kan det være et språk som kan være vanskelig å forstå, for eksempel et fagspråk (Johannessen, Arne Tufte, & Christoffersen, 2016, ss. 102-104).

Det er også viktig å se på forfatteren av kilden. Har forfatteren en sterk faglig bakgrunn som er relevant eller ikke? Det kan også være lurt å se på kildens referanser for å se om teksten en leser er bygd på gode kilder (Sok&Skriv, 2017). Når en analyserer en kilde får man også svar på hva som er årsaken til at kilden har oppstått (Sok&skriv, 2014).

2.3.1 Svakheter ved litteraturstudie

Det som kan tenkes å være en svakhet ved litteraturstudier, er at det er umulig å få en oversikt over alle kilder som er av interesse og som er relevante for temaet det forskes på. De kildene som er med i oppgaven, er gode og relevante, men det finnes helt sikkert flere andre kilder som ikke har blitt med. Det er også en krevende prosess å finne kilder og forstå innholdet i disse fullt ut. For å kunne gjengi og bruke kilder er første krav at en selv forstår hva teksten kan bety. Når det er sagt så er det veldig positivt at det finnes så mange gode kilder som en kan benytte seg av i denne oppgaven.

2.4 Forskningsetikk

I forskning finnes det noen etiske retningslinjer som man må forholde seg til. De etiske retningslinjene i forskning vil handle om regler og prinsipper som ivaretar ulike hensyn, både i forhold til forskningens sannhetsforpliktelse og personvern hensyn. En grunn til at det er viktig med etikk innen forskning er at det dreier seg om en virksomhet som kan få konsekvenser for andre individer. Det dreier seg om hvordan en behandler hverandre, hva man kan si og gjøre (Johannessen, Arne Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 84). I litteraturstudie som metode er jeg ikke i direkte kontakt med andre mennesker slik som ved bruk av intervju eller observasjon.

Det er heller ikke bare å forske på alt sånn uten videre. En bør tenke seg grundig om i forhold til om temaet man vil forske på virkelig trenger å bli berørt. Kanskje er det et veldig sårt eller tabubelagt tema som kan gjøre mer skade enn gavn for de som berøres av forskningen, og da handler etikk om at man tenker seg om noen ekstra ganger før man eventuelt går i gang med temaet (Johannessen, Arne Tufte, & Christoffersen, 2016, ss. 84-85)

I min oppgave vil det etiske og moralske ligge i å sitere andre på en korrekt måte, ikke tillegge kildene meninger som det ikke er dekning for eller å la det bli redigert eller fremstilt på en misvisende måte. Det er også viktig i oppgaven å skille strengt mellom hva som dreier seg om mer objektive forhold og hva som er mine subjektive oppfatninger.

2.5 Reliabilitet og validitet

Hvordan vet man at forskningen man gjør er god? Studiens reliabilitet og validitet kan gi en indikasjon på dette. Et annet ord for reliabilitet er pålitelighet. For at min forskning kan ha en god reliabilitet er det viktig å være åpen om kildene jeg har benyttet meg av og hvordan jeg har gått frem i analyse og tolkning av disse. Da kan leseren lettere få en forståelse av hvordan de ulike kildene bidrar i oppgavens fremstilling av temaet. Når det gjelder validitet kan det sies å handle om i hvilken grad forskningen min har gyldighet i forhold til den virkelighet som den tar mål av seg å si noe om. Et aspekt ved dette er i hvilken grad materialet mitt eller det jeg kommer frem til svarer til mine intensjoner eller det jeg vil oppnå med undersøkelsen. For å få en god intern validitet er det viktig å opparbeide seg god kunnskap på de temaene som er sentrale i forskningen slik at jeg kartlegger det fenomenet som skal utforskes på en tilstrekkelig måte. Det er viktig at den informasjonen jeg

frembringer er treffende for det fenomenet som jeg utforsker. Det finnes også ekstern validitet. Dette dreier seg om i hvilken grad forskningsresultatet kan bli overført til nærliggende fenomener. Det siste begrepet er bekreftbarhet, dvs. at jeg kommer med kritiske perspektiv på egen forskning. Det innebærer å vurdere om alternative tolkninger er relevante, om hvordan egne erfaringer har virket inn på tolkninger og om disse støttes av annen litteratur. Jeg gjør også rede for hvordan forskningsarbeidet har blitt gjennomført på en selvkritisk måte, sier litt om erfaringer jeg har og om fordommer som kan ha gjort seg gjeldende i forskningsarbeidet. Det er viktig å presisere at disse begrepene betyr noe annet i kvantitativ forskning (Johannessen, Arne Tufte, & Christoffersen, 2016, ss. 231-234).

2.6 Valg av litteratur

Danning og kommunikasjon i sosiale medier er hovedtema i oppgaven. Det å finne litteratur om sosiale medier har vært utfordrende, men kildene som jeg har funnet anser jeg som solide og relevante. I og med at sosiale medier fortsatt er et relativt nytt fenomen finnes det ikke så mye litteratur om dette i forhold til litteratur om danning. Søkemotorer som Google Scholar, Idunn og NLA oria har blitt hyppig brukt. Kildene jeg bruker er bøker og artikler, dels trykte og dels nettbaserte. Engelske, danske og norske kilder er inkludert i kildematerialet. Kriteriene for valg av litteratur er at de må være relevant for problemstillingen. Når forskning om sosiale medier og danning kommer opp, kan det være snakk om kroppspress gjennom sosiale medier eller «fake news», men i denne studien er det fenomenet på et mer overordnet nivå heller enn delaspekt ved temaet som er av størst interesse.

Oppgaven tar utgangspunkt i den tyske «bildung»-tradisjonen for deretter å gjøre rede for nyere danningsteorier. Å skulle ta med danningssyn helt fra antikken ville blitt for omfattende, og derfor starter jeg med «bildung»- tradisjonen om danning på 1800-tallet.

Noen kilder anser jeg som hovedkilder. Det er Sosiale Medier av Ida Aalen fra 2012, Danningens filosofihistorie fra 2013 hvor Ingerid S. Straume er redaktør, og Dannelsen. Introduksjon til et ullent pedagogisk landskap fra 2011 der Kjetil Steinsholt og Stephen Dobson er redaktører. Disse kildene gir forståelse av hva sosiale medier er, hva

kommunikasjon i sosiale medier innebærer, hvordan danning har blitt forstått siden 1800-tallet og frem til i dag og hva danning kan dreie seg om stilt overfor kommunikasjon i sosiale medier.

2.6.1 Kilder og forfattere

I det følgende vil det gis en kort beskrivelse av forfatterne som står bak hovedkildene mine for å få et innblikk i hva slags faglig bakgrunn de har. Ida Aalen, forfatter av boken Sosiale medier, er utdannet som medievitner. Hun ble i 2016 kåret til årets sosiale mediepersonlighet. Begrunnelsen for prisen var at hun har vært med å løfte sosiale medier til en akademisk disiplin (Aalen, 2015). Jeppe Bundsgaard har skrevet boken Digital dannelse. Han er professor i IT og fagdidaktikk. Kirsten Dal Wellendorph er redaktør av boken Dannelse og digital kultur. Hun har bakgrunn som kommunikasjon- og pedagogisk rådgiver, og har bl.a. vært ansatt på Institut for Informations- og Medievidenskab, Aarhus Universitet samt pedagogutdannelsen i Ikast/Viborg.

Svein Østerud og Egil G. Skogseth har skrevet boken Å være på nett. Kommunikasjon, identitets- og kompetanseutvikling med digitale medier. Østerud har bakgrunn som professor ved universitetet i Oslo innenfor medier og IT-pedagogikk, og Skogseth er en medievitner som arbeider både på universitetet i Oslo og Bergen. Danah Boyd har skrevet boken Its complicated - The Social Lives of Networked Teens. Boyd er utdannet innenfor teknologi og sosiale medier og er også president av Data & Society Research Institute. Rachel Ehmke er administrerende redaktør i Child Mind Institute. Hun har skrevet artikkelen «How Using Social Media Affects Teenagers».

Vegard Franzten og Daniel Schofield har skrevet Mediepedagogikk og mediekompetanse. Dannning og læring i en ny mediekultur. Franzten er universitetslektor på Institutt for pedagogikk og livslang læring på NTNU og Schofield er førsteamanuensis på samme sted. Lillian Gran har skrevet Digital dannelse: en overordnet interkulturell kompetanse. Gran er høgskolelektor innenfor lærerutdanning og pedagogikk på Høgskolen i Innlandet. Soilikki Vettenranta er professor emerita på institutt for pedagogikk og livslang læring og har skrevet «Mediedanning og mediepedagogikk – fra digital begeistring til kritisk dømmekraft». Hilde Vere Hilmarsen og Hans Christian Arnseth har publisert Livet på instagram – Ungdoms digitale forlengelser av sosiale relasjoner og vennskap på Utdanningsforskning.no. Hilmarsen er kursinstruktør hos IKT huset og Arnseth er førsteamanuensis i pedagogikk. Boken

Dannelsens forvandlinger er skrevet av Rune Slagstad, Ove Korsgaard og Lars Løvlie. Slagstad har en dr.philos og har vært professor i forskjellige fag. Han er nå professor emeritus. Korsgaard er professor emeritus ved institutt for pedagogikk og utdanning ved Aarhus universitet i Danmark og Løvlie er også professor emeritus i pedagogisk filosofi ved Institutt for pedagogikk, universitetet i Oslo.

Olav Kansgar Straum har skrevet Klafkis kategoriale danningsteori og didaktikk. Straum er førsteamanuensis i RLE ved universitetet i Tromsø. Steinar Thorvaldsen er professor i informatikk, IKT og har skrevet Dannelsen i en digital netalder.

Alle disse personene har en solid faglig bakgrunn som gjør bidragsyterne kompetente i forhold til temaet de har forsket på. Det er derfor all grunn til å anta at den faglige kvaliteten er godt ivaretatt i kildene som jeg bruker i oppgaven.

3.0 Sosiale medier

Alle mennesker, og da spesielt barn og unge flokker seg til sosiale medier. Dette er fordi det er et møtested hvor en kan chatte, dele bilder og informasjon. Det finnes ikke kun ett sosialt media, sosiale medier er et samlebegrep som består av flere ulike plattformer. Felles for alle ulike typer sosiale medier, er at disse bruker Internett, det vil si at de er samlet i ett felles nettverk. Det er også slik at sosiale medier ikke er revolusjonerende eller eksklusiv i det å skape sosiale interaksjoner. For eksempel e-mail, rene chatteprogrammer og forskjellige internettforumer kom lenge før sosiale medier og brukes fortsatt, selv om det ikke er like populært nå, som før. Sosiale medier har omformert kommunikasjons-og informasjonssystemene. Gjennom sosiale medier har barn og unge muligheten til å uttrykke sine ønsker om sosial interaksjon og opptre som subjekt eller bli en egen person, på en offentlig arena, dette er fordi alle sosiale medier foregår i et offentlig nettverk. Sosiale medier gir dermed helt nye og unike muligheter for et mer offentlig liv enn før. For å forstå hva som er nytt i forhold til det gamle, er det viktig å forstå hvordan den nye teknologien som sosiale

medier er en del av, forandrer og bringer inn nye måter å være sosial på (Boyd, 2014, ss. 1-10).

3.1 Fire faktorer som former det offentlige rom i sosiale medier

Det er tydelig at en gjennom sosiale medier kan delta i det offentlige liv på en ny måte enn tidligere. Den offentlige virtuelle verden har andre trekk enn det den virkelige verden har, og det er spesielt fire faktorer som former det offentlige rom i sosiale medier. Danah Boyd utdyper disse fire ulike faktorene på følgende måte: Den første, *persistence*, vil si at innhold som publiseres i sosiale medier blir værende der over tid, dette er fordi teknologien er designet for dette. At innhold vedvarer over tid har implikasjoner. For eksempel så gjør det at kommunikasjon kan foregå på en asynkron måte. Et eksempel på dette er at en kan starte en «chat» eller en samtale med en venn. Mottaker av meldingen trenger ikke å svare umiddelbart, men kan vente en time eller et døgn med å respondere i og med at meldingen ikke vil forsvinne. Dette gjør så at en får nye vilkår for kommunikasjon. Det betyr også at alt som foregår i den digitale verden loggføres. Neste faktor er *visibility*. Det å dele noe med andre som bor langt unna en selv, er enkelt via sosiale medier. Det en velger å dele eller kommunisere, er lett tilgjengelig så lenge en har tilgang på et nettverk. Den tredje faktoren er *spreadability* som innebærer at ulike sosiale medie-plattformer er designet slik at det er lett å dele informasjon, noe som kan ha både positive og negative konsekvenser. I positiv forstand kan det være en fordel at det er lett å dele innholdet når det skjer noe verdensspennende. En kan da bruke kommunikasjon i sosiale medier for å nå ut til hele verden. Det kan også være positivt om man vil ytre seg, og dele dette nasjonalt eller internasjonalt. I negativ forstand kan det være enklere å spre rykter om andre mennesker, land eller samfunn. En kan også misbruke kommunikasjonsmulighetene i sosiale medier til å spre falske nyheter og konspirasjonsteorier. Den siste faktoren er *searchability*, det vil si at det som er blitt kommunisert og delt, kan søkes opp, og derfor kan bli tatt ut av den konteksten som den opprinnelig oppstod i, og kan dermed lett tas ut av sin helhetlige sammenheng (Boyd, 2014, ss. 10-13).

Det at barn og unge bruker sosiale medier for å tilkalle seg oppmerksomhet, betyr ikke at de nødvendigvis er gode på å håndtere situasjoner som oppstår. For barn og unge er sosiale medier en helt vanlig del av hverdagen. Barn og unge kan være mindre skeptisk til sosiale medier enn hva voksne kan være (Boyd, 2014, ss. 10-13).

3.1.1 Kjennetrek ved sosiale medier

Det finnes ikke noen eksplisitt og entydig definisjon på sosiale medier, men det finnes flere kjennetrek som gjør det lettere å forstå og gjenkjenne den kommunikasjonen som foregår på sosiale plattformer. Et kjennetrek er at gjennom sosiale medier oppstår det en massekommunikasjon i den forstand at det blir, slik Aalen beskriver i sin bok *Sosiale medier*, en «mange-til-mange-kommunikasjon» (Aalen, 2015, s. 19).

Gjennom kommunikasjonen via telefon og e-post, får en ikke den samme massekommunikasjonen som er mulig via sosiale medier. Når en hører begrepet sosiale medier, assosierer mange dette med kjente plattformer som «Facebook», «YouTube», «Instagram», «Snapchat» og ulike bloggplattformer. Men, det finnes en undersjanger av sosiale medier, som kalles for sosiale nettverkstjenester. Slike sosiale nettverkstjenester har en klar definisjon, der tre kriterier må være oppfylt. Det første kriteriet er at en oppretter en unik bruker og profil. Profilen er laget av enten personen som oppretter brukeren, eller av andre brukere av samme plattform. Det andre kriteriet er at man kan finne venner og bekjente fra det virkelige liv, eller ukjente mennesker som blir satt opp i en systematisk liste. Det siste kriteriet er at en kan skrive kommentarer, eller se andres kommentarer på innhold, som deles på plattformen. En kan «like» innholdet og se hva som «likes» av andre. Sistnevnte vil si at om en legger ut et bilde, kan noen andre bruke funksjonen «liker-klikk», som blir varslet om til mottaker (Aalen, 2015, s. 20).

Gjennom det andre kriteriet, så bruker sosiale nettverkstjenester som oftest enten synkrone eller asynkrone relasjoner. Synkrone relasjoner vil si at relasjonen er gjensidig. For å gi en litt mer utfyllende beskrivelse av dette, kan en tenke at en bruker sender en venneforespørsel gjennom en sosial medie-plattform til en annen bruker. Brukeren som mottar forespørselen må da godta venneforespørselen for at det skal oppstå en synkron relasjon. En asynkron relasjon betyr at en kan følge en annen bruker, uten at denne brukeren velger å følge deg tilbake. I denne oppgaven vil ikke begrepet «sosiale nettverkstjenester» bli brukt, men det vil heller bli brukt sosiale medier som et overordnet begrep (Aalen, 2015, ss. 20-21).

3.1.2 Tiltent publikum

Det som en velger å dele gjennom sosiale medier, er ofte hendelser som oppstår i hverdagen. Disse hendelsene foregår som regel ikke i en «chat» mellom få personer, men blir ofte offentliggjort på den sosiale media-plattformen som noe «alle» har mulighet til å se. Det er viktig å poengtere at dette også er en type kommunikasjon. Et vanlig fenomen som ofte oppstår på bakgrunn av delingen av hverdagslige fenomen, er at det blir snakket om hvor uinteressant dette er. Om en derimot for eksempel er på et offentlig sted i den virkelige verden og hører noen andre dele hverdagslige hendelser i en samtale som foregår ansikt-til-ansikt, «klager» en ikke over at noen ønsker å dele hverdagslige hendelser. Dette har noe med at en observerer den som deler, og kan se både kroppsspråket og øyekontakten som blir brukt. Ut ifra dette kan en tolke hvem det er personen formidler budskapet til. Gjennom sosiale medier kan en se det som legges ut, og fordi budskapet og innholdet er synlig for «alle», kan en tolke det på en slik måte at det er ment til deg selv. Om en velger å dele hva en spiser på sosiale medier, så tenker en nødvendigvis ikke at dette er ment til alle følgere, siden det er et skille mellom et tiltent publikum og hele publikum. Hele publikumet er alle som har tilgang til innholdet, og det tiltente publikumet kan være nærmeste venner eller personer med en spesiell interesse for innholdet. Om en ser et innlegg om hva en bruker å spise, og synes dette er totalt uinteressant og ikke reagerer på dette ved å kommentere eller bruke «liker» funksjonen, så vil ikke produsenten av innholdet bli direkte påvirket av mottakerens mening da en ikke får vite om mottaker nødvendigvis har sett budskapet. Dersom en reagerer på en negativ måte, vil det være synlig for senderen. Poenget er at om en ikke skjønner hvorfor noen velger å dele et innhold og synes innholdet er absurd, så er en kanskje ikke i gruppen av tiltent publikum (Aalen, 2015, ss. 43-44).

3.1.3 Sosial stelling

I den ekte verden, er deling av hverdagslige ting i sosiale medier noe som kan sammenlignes med småprat, eller noe som kan kalles fatisk kommunikasjon. Dette er en type kommunikasjon som kan være åpenbar eller meget lite interessant, men som har en viktig funksjon knyttet til det å åpne opp en samtale. I Bergen hører man ofte utsagnet «*nå regner det utrolig mye*», men en sier ikke dette for å informere, men for å åpne opp for en videre samtale og for å vise vennlighet, og for å unngå pinlig stillhet. Den pinlige stillheten som noen ganger oppstår i hverdagen, finnes ikke i sosiale medier, så hvorfor da fylle det med hverdagslige ting? (Aalen, 2015, s. 44).

Dette forsøker Ida Aalen å svare på ved å gå til sjimpansene. I likhet med mennesker, har sjimpanser sosiale relasjoner som kan være komplekse. Dermed kan mennesker og andre primater, deriblant sjimpansene, observere sosiale relasjoner hos andre og hos seg selv. Det er derfor viktig for oss å ta vare på relasjoner. I en sjimpanses hverdag er det vanlig at sjimpansene steller hverandre, ikke fordi de nødvendigvis trenger stelling, men fordi det har en funksjon. Og her kommer poenget, det sjimpansene driver med kalles «social grooming». Det kan være relevant å overføre dette til mennesker, når en skal prøve å forstå hvordan våre relasjoner pleies. Sjimpansene steller hverandre, mens mennesker bruker språket. I stedet for å bruke det engelske «social grooming», vil det heller bli oversatt på norsk, derav sosial stelling. Sosial stelling gjennom sosiale medier fungerer på en slik måte at en kan vise det man gir av oppmerksomhet til en person til alle andre brukere, noe som bidrar til å gjøre relasjonen sterkere. Eksempler på dette kan være å kommentere andres innlegg, eller å gi et liker-klikk. I sosiale medier deler man også svært ofte ting om andre individer som for eksempel å si «gratulerer med dagen», eller å dele en erfaring man har hatt sammen, som å legge ut et bilde av deg og vedkommende som vil være synlig for alle andre en har kontakt med i sosiale medier. Sosial stelling er også viktig for å pleie den sosiale relasjonen til mennesker som man har en relasjon til fra før av, men som bor på forskjellige geografiske områder (Aalen, 2015, ss. 44-47).

3.1.4 Kontekst i sosiale medier

Boyd forklarer at det å forstå konteksten i hva som publiseres og gjøres innenfor sosiale medier, er viktig, men dette kan være utfordrende. Siden sosiale medier er et globalt fenomen, kan konteksten brytes i det noen fra en annen kultur poster noe på sosiale medier enn det en selv er vant med. Dette er fordi det kan oppstå et skille mellom de kulturelle rammene og normene i samfunnet en bor i, og individene kan ha ulike oppfatninger av verden. Barn og unge kan synes det er krevende å være på et sted der det finnes mange forskjellige sosiale kontekster, slik som det finnes i sosiale medier. Det kan også være krevende å forstå sosiale normer i den digitale verden og forstå hvem innholdet egentlig er ment for. Det kan være vanskelig å stå mellom mange forskjellige sosiale kontekster og forstå de forskjellige sosiale normene som også ligger i dette (Boyd, 2014, ss. 30-33).

3.2 Kommunikasjon i sosiale medier

Før vi tar for oss kommunikasjon i sosiale medier, kan det være relevant å presentere hva som

karakteriserer kommunikasjon i den ekte verden. Kommunikasjon skjer når en vil formidle noe, f.eks. dele informasjon og idéer. I en menneskelig kommunikasjon deler en egne tanker med andre mennesker ved å sette ord på disse. Målet med dette er at mottaker skal tolke meningsinnholdet som blir sendt. Dette skjer ikke bare gjennom verbalt språk og skriftspråk, men også gjennom kroppsspråk (Allott, 2019).

Gjennom kroppsspråket kan en sende ulike budskaper. Disse budskapene kommer til syne via ansiktuttrykk, bevegelser og kroppsholdninger, som et menneske gjør når en kommuniserer. Kroppsspråket, har mye å si når en kommuniserer. Det kan formidle et helt annet budskap enn hva en sier gjennom ordene. En kan gjennom kroppsspråket for eksempel vise interesse og være imøtekommende, men en kan også vise lite interesse og avsky, og være veldig lite imøtekommende. Om en merker at det er en motsetning mellom det personen sier og kroppsspråket, kan det føre til at en blir usikker og forvirret. Kroppsspråket kan også være en god måte å poengtere det en sier, og vise at en er åpen og interessert i det andre sier. Kroppsspråket er også forskjellig fra kultur til kultur (Malt, 2019).

I en kommunikasjon kan det også brukes ikke-språklige lyder som kan uttrykke glede eller skuffelse. Det er altså mye mer i kommunikasjon enn kun det språklige (Allott, 2019).

Kommunikasjon gjennom sosiale medier handler ikke kun om sosial stelling.

En kan bruke sosiale medier til å vise frustrasjon eller glede ved en hendelse, som for eksempel glede ved en ny jobb eller frustrasjon over problemer i livet. En kan også kommunisere om en tar imot innbydelse til et arrangement som en er blitt invitert til. Det dreier seg om at man kan få utløp for følelsene sine gjennom sosiale medier, på en veldig enkel måte. Spørsmålet er hvordan en velger å kommunisere. Det er ikke alt som er like egnet til å uttrykke i en felles statusoppdatering. Hvordan en velger å kommunisere er avhengig av hva slags tema det dreier seg om, hvem vi skal kommunisere med, og hvilke kanaler en selv er komfortabel med. Når en velger sosiale medier og ikke den tradisjonelle ansikt-til-ansikt kommunikasjonsformen, blir det ansett som at en del av kommunikasjonen forsvinner. Når en velger denne formen for kommunikasjon, velger en bort f.eks. den delen av kommunikasjonen som handler om kroppsspråket. Offentlige kommunikasjonsformer slik som statusoppdatering, blogg og lignende, kan muligens være best egnet til sosial stelling, mens private kommunikasjonsformer slik som privat chat og lignende, vil være bedre for å pleie relasjoner som er nære og private. Å kommentere andres innlegg eller skrive på en

annen brukers profil er uformelt og trenger ikke være noe seriøst. Når en derimot sender en privat melding til en mottaker, er temaet muligens mer seriøst og grad av alvor er større. Det skal også nevnes at en har forskjellig responstid på forskjellige plattformer. Som et eksempel kan en ofte oppleve at det er en lengre responstid på en e-mail, enn en melding på Facebook eller Snapchat (Aalen, 2015, ss. 49-51).

Å kommunisere og skape relasjoner gjennom en digital plattform, vil være krevende. Aalen refererer til forskning som viser at det å få nære relasjoner gjennom Internett og sosiale medier er mulig, men at det kan ta lengre tid enn hva det ville gjort i den virkelige verden (Aalen, 2015, s. 52).

3.2.1 Tolke kommunikasjon i sosiale medier

Når en kommuniserer gjennom sosiale medier og andre plattformer via Internett, hører en ikke tonefall, og en kan heller ikke observere ansiktuttrykk og kroppsspråket til dem man kommuniserer med. En kan tolke kommunikasjonen via sosiale medier gjennom bruk av forskjellige tegn og symboler. En kan også føle tempoet på kommunikasjonen og timingen, og reflektere over hva slags ord som brukes. Det kan også bli gjort bruk av emoji'er og emoticons. Emoticons kan være dette «:)», mens emoji'er kan for eksempel være denne «😊». Disse smilefjesene kan brukes til å vise følelser som dukker opp underveis i kommunikasjonen, men funksjonaliteten kan også være mye mer kompleks. Om en sender en direkte melding til en venn og skriver «Hei, jeg kan ikke komme i dag 😊», så brukes ikke «😊» fordi en nødvendigvis er glad og smiler for at en ikke kan komme, men for å gjøre situasjonen mer positiv. Symbolet som vises trenger derfor ikke å bety det det ser ut som ved første øyekast. Det er nødvendig å tydeliggjøre at kommunikasjonen gjennom sosiale medier ikke kan erstatte verdien som ligger i kommunikasjon som foregår ansikt-til-ansikt, men som Ida Aalen nevner, er det nok ikke meningen heller. Det fungerer som noe som kommer i tillegg til kommunikasjonen som foregår i den virkelige verden. Det er viktig å poengtere at noen sosiale medier tillater brukeren å ha begrensninger for kommunikasjon. For eksempel kan en gjennom noen sosiale medier begrense hvem en vil få meldinger fra, eller hvem en vil se statusoppdateringer fra. Det skal også sies at normen i dag er at en hele tiden skal være tilgjengelig og at en skal være tilgjengelig for stort sett alle. Dersom en har en telefon som ikke har kapasitet til å laste ned sosiale medier, kan det føre til at en går glipp av en hel del. Ved at en skal være tilgjengelig hele døgnet, kan det føre til en gnagende følelse av at en alltid må svare så raskt som mulig, eller at man må respondere på en statusoppdatering eller et

bilde, selv om en kanskje ikke vil. Det blir et stadig høyt press av å drive med sosial stelling. Dette kan bidra til at noen føler en meget høy faktor av stress og utmattelse (Aalen, 2015, ss. 53-54).

3.2.2 Ansiktsløs kommunikasjon

Jeppe Bundsgaard skriver i sin bok Digital dannelse, at det aller første alfabetet ble utviklet av fönikerne for mange tusen år tilbake. Alfabetet er viktig for vårt muntlige språk. Bundsgaard skriver videre at Jacques Derrida, en fransk filosof, har reflektert over at språket til de som bor i vesten, har fått et fokus på fornuften. For å ikke gå dypere inn i akkurat dette, men for å komme til poenget, skriver Bundsgaard at det ikke er uten konsekvenser når vi begynner å bruke mer ansiktsløs kommunikasjon. Det er også slik at en ansiktsløs kommunikasjon ikke er noe totalt revolusjonerende, en kan fra gammelt av se tilbake på brevduer og brev generelt. Men, en slik ansiktsløs kommunikasjon som foregår i dag, gjennom et nettverk og sosiale medier, gir store muligheter og utfordringer. Det gir også rom for konflikter og destruktiv sosial adferd slik som mobbing. Denne ansiktsløse kommunikasjonen som Bundsgaard kaller det, finnes gjennom sosiale medier og nettverk. I disse sosiale nettverkene behandler man sosiale relasjoner og hverdagslivets handlinger. En kan også bruke det til demokratiske deltagelsesformer på ulikt vis, som å delta i debatter, opprette foreninger og/eller fellesskap som har samme interesse (Bundsgaard, 2017, ss. 47-48).

Sosiale medier er også en plattform for mobbing, i mange ulike former. Et viktig begrep i denne sammenhengen er empati. Ved å se den andres ansikt, kan en oppdage følelser, som f.eks at en annen person ser glad og lykkelig ut. Dette gjelder ikke bare når en viser glede, men alle følelser en person viser. Dette kalles empatisk resonans og skjer ubevisst. Dette kan kontrolleres til en viss grad, for eksempel når en person mobber en annen person og personen som utfører mobbingen ikke føler noe som helst empati for den man påfører smerte. I denne situasjonen har mobberen til en viss grad kontroll over den empatiske resonansen. Et sentralt spørsmål som oppstår når en ikke ser eller leser den andres smerte, er «hva føler vi da?». I en ansiktsløs kommunikasjon er dette en stor utfordring. Det kan hende at siden en ikke ser den andre i sosiale medier, fører det til at det blir enklere å mobbe andre, eller å drive med destruktiv sosial atferd. En kan formidle de styggeste uttalelser til en person, være dømmende eller bevisst misforstå ting. Dette kan gjøres uten å vite eller merke hva den personen som blir påført smerte opplever og føler. Slik som Bundsgaard nevner, er det viktig å tilegne seg en

«andenordensempati»), som vil si å kunne forestille seg hva den andre opplever gjennom ens handlinger. Det å være flink til å tydeliggjøre egne og andres følelser i en kommunikasjon via sosiale medier er derfor viktig (Bundsgaard, 2017, ss. 54-55).

3.2.3 Kommunikasjon og selvframstilling i sosiale medier

Som nevnt tidligere, er det gjennomgående i sosiale medier at det er hverdagslige ting som blir mest delt. Det er viktig å se nærmere på hvilken del av hverdagen en får tilgang til gjennom sosiale medier. Er det som blir delt planlagt, eller er det tilfeldig? Om en ser på sosiale medier, er det gjennomgående at det som blir delt, ofte er av positivt innhold, og et innhold som gjerne setter senderen i et godt lys. Aalen skriver at forskning viser at dette er en sann påstand. Videre viser det seg at forskningen ikke støtter påstander om at grunnen til at en poster positive fenomener om seg selv skyldes at en er narsissistisk, eller at en bevisst vil vise at en er bedre enn andre. En av grunnen til at en vil vise den beste siden av seg selv i sosiale medier, kan være ut ifra et ønske om å signalisere at en har en verdi. En kan tenke at om en deler et innlegg som setter en selv i et positivt lys vil en bli mer akseptert. Om du ser noen dele noe på sosiale medier som kan oppfattes som at personen skryter av seg selv, så vil personen som oftest heller mene at det deles fordi en ønsker å bli likt, i stedet for å vise at en er bedre enn andre. Sosiale medier gjør oss motivert til å gjøre best mulig inntrykk, og dette kommer frem i to viktige faktorer. Den første faktoren er at en i teorien har et veldig stort publikum som kan se hva som deles. Den andre faktoren handler om at det publikummet en har, som regel ikke bare er en gruppe med tilfeldige personer, men som regel mennesker som man ser igjen i den ekte verden. Disse to faktorene kan bidra med en forståelse av hvorfor vi gjerne vil sette oss selv i best mulig lys i sosiale medier. Det er viktig å poengtere at når man setter seg selv i et bedre lys, så er det gjerne ikke via kjempeoverdrivelser. Det vil si at som regel kjenner en «vennene» sine i sosiale medier, så lenge en ikke er en offentlig person, og dermed vil det gjennomskues dersom en overdriver. Kanskje er det ikke noen som vil konfrontere dette direkte med en kommentar på det en legger ut, men det at det kan bli en «snakkis» blant bekjente kan være grunn nok til å ikke overdrive. Det vi deler er det vi ønsker å fremstille oss som (Aalen, 2015, ss. 55-56).

Når en skal bli med i sosiale medier, uavhengig av hvilken plattform, så kommer en ikke utenom valget om hvem en skal være, og på hvilken måte en skal fremstå. Det er mange spørsmål en skal ta stilling til, for eksempel: «Hva slags innhold skal deles?» «Skal en bli

«venner» med nære relasjoner som en har i den ekte verden, eller holder det at en har hilst på vedkommende en gang?» «Hvor utfyllende skal ens profil være?». Det mest vanlige i sosiale medier for å vise andre hvem en selv er, er å dele det en liker best og har interesse for. Det er også veldig vanlig å dele det en driver med på gitt tidspunkt, hva slags produkter en liker og hvilket miljø en er i og andre opplysninger (Aalen, 2015, s. 63).

I boken *Å være på nett* beskriver Hoem og Schwebs hva selvframstilling på sosiale medier dreier seg om, og de gir et annet synspunkt enn det som har blitt beskrevet ovenfor. En har fått helt nye muligheter for selvframstilling på internett. Gjennom sosiale medier drives det med personlig publisering, og det finnes tre faktorer ved dette. Den første faktoren omhandler at innholdet som publiseres og lages, er forhåndsvurdert av enkeltpersoner. I den andre faktoren blir det som postes vurdert av andre brukere gjennom respons og tilbakemeldinger. Den tredje faktoren dreier seg om at det er konstruert til gjenbruk. Disse tre faktorene viser hvordan publiseringen på internett skiller seg fra det som skjer når noe publiseres i mer tradisjonelle medier. Når en bruker personlig publisering så går ikke dette gjennom noen redaksjon. Noe av det som gjør nettpubliseringen attraktivt kan være den spenningen som ligger mellom det private og offentlige. Er de unge bevisste på den måten de fremstiller seg selv på? Siden det en publiserer ikke går gjennom noen redaksjon, er en eventuell kontroll noe som skjer i etterkant av at en har publisert gjennom tilbakemeldinger fra andre individer (Hoem & Schwebs, 2008, ss. 97-103).

Selvframstillingen som ligger mellom det private og offentlige, er ikke noe nytt. For eksempel har ungdom uttrykt seg gjennom klesstil og hvilken musikk en hører på lenge før sosiale medier oppstod. Dette er ulike former for mediert iscenesettelse. Før Internett og sosiale medier kontrollerte individer sin egen selvframstilling på en annen måte enn i dag ved at det en brukte var fysisk til stede der en selv var. Det var også lettere å skille mellom forskjellige iscenesettelser. Når sosiale medier blir en arena for selvframstilling har en ikke lenger den kontrollen en hadde da en kunne slippe mennesker inn i det fysiske rommet sitt. Men, det finnes måter å få mer kontroll på ved å manipulere sin egen identitet, eller ved å gi tilgang kun til visse andre brukere. Konstruksjon av identitet kan sees gjennom selvframstilling. Når en skal forme sin identitet skjer dette i møtet med kulturelle, sosiale og individuelle faktorer. Det er også et resultat av det unike ved personen og sosiale sammenhenger. Den enkelte kan i en ungdomskultur uttrykke seg gjennom aktiviteter og utseende, og dette kan signalisere både individualisme og en tilhørighet til en gruppe. Identiteten er derimot ikke fastlagt til evig tid,

men må konstrueres og bekreftes kontinuerlig. Dette skjer blant annet gjennom publisering på nett og gjennom kommunikasjon på sosiale medier (Hoem & Schwebs, 2008, ss. 103-105).

3.2.4 Angst gjennom sosiale medier

Forskning har vist at bruken av sosiale medier fremhever følelsen av angst og at en kan få lavere selvtillit. I en undersøkelse gjort av «Royal Society for Public Health» ble påvirkningen på helse og velvære ved bruk av sosiale medier på engelsk ungdom i alderen 14-24 år undersøkt. Det ble blant annet konkludert med at kjente sosiale medieplattformer fremmer angst og depresjon. Ungdom er god på å bruke telefonen og sosiale medier, men når man bruker så mye tid på dette, så betyr det også at mye av kommunikasjonen foregår via en skjerm. Det vil si at man står i fare for å gå glipp av trening med å kommunisere med andre ansikt til ansikt. Når mye av kommunikasjonen foregår via en telefon, så ser en f.eks ikke reaksjonen til mottaker, og en får lengre tenketid til å respondere på hva den andre sier, fordi samtalen ikke har noe tidspress. En konsekvens av at en ikke får den nødvendige treningen på «vanlig» kommunikasjon, kan i verste fall føre til at en står i fare for å få en slags angst for å prate med andre ansikt til ansikt (Ehmke, u.d.)

3.3 Hvordan bruke sosiale medier

I boken *Dannelse og digital kultur*, blir det satt opp fem punkter som kan hjelpe barn og ungdommer i et digitalt samfunn. Det første punktet er «å stoppe opp». Gjennom sosiale medier får man hele tiden utrolig mye informasjon, inntrykk og hendelser en må ta stilling til. Om en ønsker det kan en kommunisere med et annet individ på den andre siden av kloden, og i tillegg kan man også finne tilgjengelig informasjon om individet på noen sekunder, og dette er tilgjengelig hele døgnet. Det betyr også at andre har tilgang på å komme i kontakt med en selv. Noen av de som vil komme i kontakt med individer og gjøre alt de kan for å bli lagt merke til, er mennesker som driver med reklame og markedsføring. Det er her punkt én om å stoppe opp kommer inn i bildet. Det er viktig når man skal reflektere over sanseintrykkene en får gjennom den digitale verden. I boken nevner forfatterne at det å stoppe opp ikke vil si at en søker etter det riktige valget, men at valgene en tar kanskje blir mest optimale om en stopper opp og reflekterer over hvordan en skal håndtere informasjon og sanseintrykkene som strømmer på via sosiale medier (Kusk, Persson, & Larsen, 2018, ss. 17-18). Det neste punktet er «å være kritisk». Det at en klarer å være kritisk når man bruker sosiale medier er en nødvendig egenskap, noe som krever en viss dømmekraft. Det er viktig å ikke ta «alt for god

fisk» i sosiale medier. Det en ser og mennesker en møter er ikke alltid det man tror, det kan være falske nyheter og falske personer. Det tredje punktet er «å besøke». Det å vise god dømmekraft vil si at en klarer å se andres perspektiv og samtidig ha respekt for at den andre personen er en individuell person. Det å besøke bygger videre på dette, og innebærer å besøke den andres synspunkter og perspektiver. Ved å gjøre dette begynner en å kjenne andre individers holdninger og synspunkter, og det vil dermed gi en bedre dømmekraft. Dette kan gjøres via samtaler og interaksjon, men det viktigste er å være kreativ når man vil dykke inn i andres synspunkter. Gjennom sosiale medier har en god anledning til å få del i andres synspunkter, og på denne måten utvikle dømmekraften. Å delta – det fjerde punktet – er også viktig. Gjennom sosiale medier kan en finne mange ulike grupper og finne andre som har samme interesse eller perspektiv som en selv har, og en kan delta i disse gruppene. Dette forutsetter at man engasjerer seg i noe og deltar aktivt. Det er også vanlig at en selv spør om å få bli med i gruppen. Om en nekter å bruke sosiale medier kan det bety at man går glipp av fellesskap, samtaler og det å vise sin egen kunnskap. En går også glipp av å få nye innsikter og ny kunnskap. Dette er relatert til det siste punktet som er «å skape». Det å skape er en miks av å være fantasifull, vise kreativitet, være modig og kan ses som en av de grunnleggende delene av digital dannelse. Det sistnevnte vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven. Skaperkraften spiller en viktig rolle for muligheten til å skape noe eget gjennom forskjellige plattformer, og man får i tillegg være med på å bestemme hva som skal være viktig i samfunnet (Kusk, Persson, & Larsen, 2018, ss. 17-24).

3.3.1 Mer enn kun verktøy i sosiale medier

Vetenranta (2007) hevder at barn og ungdom som konstruerer sin identitet i den teknologiske verden, trenger mer enn verktøykompetanse for å navigere i cyberspace på en trygg måte. De behøver også en stabilitet, som gjør de i stand til å reflektere og lære om ansvar og empati (Vettenranta, 2007, s. 13).

Siden kommunikasjonsteknologien, som en kan se gjennom Internett og sosiale medier, gjør at verden blir globalisert, har barn og unge flere muligheter til å møte på det ukjente og fremmede tidligere i livet enn hva en kunne før. For eksempel får de unge et tidlig møte med tragiske verdenshendelser, og kan snakke om dette på en sosial medieplattform med andre individer andre steder i verden. I en flerkulturell og dynamisk verden er et slikt utenfra blikk en nødvendighet, der man må forholde seg til nye rammer og situasjoner. Dette er en trening i

refleksivitet som kan være viktig i den moderne danningen. Vettenranta betegner sosiale medier som et dannelsesverktøy fordi unge individer kan gjennom disse se hvordan andre individer har det, og hvordan de oppfører seg. Dette kan føre til at en kan få et annerledes syn på seg selv. Gjennom mediekulturen og sosiale medier kan barn og unge vandre fritt og oppsøke innhold av forskjellig slag, dette kan være alt fra ytringer til bilder som en vil dele med andre. Vettenranta refererer til Kupiainen som bruker metaforen «medienes favntak». Metaforen uttrykker at individet på den ene siden er skjebnesvangert fanget av mediene, men på den andre siden får individet også varme og trøst i den trygge favnen til mediene. I sosiale medier kan imidlertid individet møte andre individer som er av en falsk karakter og som ønsker å oppnå noe. Dette kan være å selge noe eller spre et budskap. Det er derfor viktig å reflektere over om medier er et dannelsesverktøy. Derfor er det viktig at pedagogikken kan tilføre den unge en evne til motstand ved å hjelpe unge til å bli kulturkritisk og selvkritisk i møte med medietekster og i kommunikasjonen på sosiale medier (Vettenranta, 2007, ss. 13-15).

Det at det er mye markedsføring og kommersielle reklamer i sosiale medier, kommer også frem hos Bundsgaard. I sosiale medier driver en også med sosiale forbindelser, og noen kan ha av interesse av å samle inn informasjon om vårt liv, det vil si opplysninger om relasjoner, ens økonomiske situasjon, interesser og personopplysninger. Dette kan skje uten at en oppdager det, noe som fører til at det kan være vanskelig å ha kontroll over dette. Det er viktig å ha kunnskap om hvordan ens egne opplysninger kan deles og knyttes til bruk i en kommersiell sammenheng, og også kan bli misbrukt av andre. Hvordan en kan håndtere komplekse sosiale nettverk, konstruering av identitet og en viss kontroll over opplysninger om seg selv, er viktig å reflektere over. Det er ifølge Bundsgaard viktig å bli bedre til å håndtere og diskutere dette. I sosiale medier er det også et flerdimensjonalt nettverk. Alle som har en bruker på sosiale medier og sosiale nettverk, har muligheten til et stort nettverk av relasjoner og kommunikasjon. Noen er venner også i det virkelige liv, mens andre mennesker har en tidligere vært i en relasjon med, eller har kjennskap til. I sosiale medier har det derimot lite å si hvilken relasjon en har. Gjennom sosiale medier kan man være oppdatert på hva som foregår i vedkommende sitt liv uansett bekjentskap. Det er dog ikke enkelt å vite hvordan man skal håndtere alle de ulike relasjonene og vite hva en selv skal dele av innhold (Bundsgaard, 2017, ss. 48-50).

Det etiske og moralske burde også fokuseres på all den tid mediene som kulturelle og sosiale konstruksjoner bidrar til å definere hvem man er. Det vil si at mediene er med på å definere identiteten og kulturen vår, og gjennom dette utgjør en viktig del av egen livsverden. For mediepedagogikken bør det være et mål å forsterke den etiske og moralske evnen, og øke bevisstheten om hva relasjonen mellom teknologien og mennesket innebærer. Dette må ikke sees fra et teknologisk ståsted, men fra et filosofisk. Unge mennesker benytter seg av sosiale medier når de skal konstruere sin egen livsstil. Medietekster kan sees på som bygningsmaterialer når en skal skape en identitet. Gjennom sosiale medier får man tilgang til andres liv, og dette kan ha betydning for å forstå seg selv i relasjon til andre individer (Vettenranta, 2007, s. 19).

Vettenranta er også opptatt av skolens ansvar, og at medieundervisning dreier seg om utfordringer knyttet til demokratisk borgerskap, makt og kultur. Det pekes på at to motsetninger har gjort seg gjeldene og preget debatten om medienes plass i skolen. På den ene siden finnes en stor optimisme knyttet til at mediene åpner opp for nye muligheter for læring, den fremmer barn og unges utvikling, fantasien blir rikere og likeverd mellom mennesker i samfunnet får større muligheter. På den andre siden advares det mot at mediene representerer en risiko for barn og unge. Dette dreier seg om at medier inneholder voldelige og seksualiserte forestillinger, risiko knyttet til avhengighet, aggressivitet, såre muskler fordi man sitter i timevis, lite sosiale trening og at man blir fremmedgjort for det virkelige liv (Vettenranta, 2007, s. 21).

3.4 Digitale fellesskap og utvikling i sosiale medier

Det at barn og unge vil delta i fellesskap med andre individer er ikke noe nytt (Hansen, 2018). Det er i slike fellesskap at man kan utvikle seg sosialt og personlig. Barn og unge kan utforske mange ulike roller og uttrykke seg på forskjellige måter i sosiale medier, en eksperimentering som de kanskje ikke ville gjort i den virkelige verden. I det digitale rom kan man velge å være anonym, noe som kan være positivt om en for eksempel klarer å lage et trygt nett-rom slik at barn og unge kan fortelle om følelser og tanker som kan være vanskelig å snakke om ellers. På den andre siden kan det være negativt om en blir lokket til uformelle fellesskap som for eksempel oppmuntrer til ekstremisme. Deltagelse i fellesskap har ulike vilkår gjennom det digitale, men den har en sterk påvirkningskraft når barn og unge skal konstruere identitet og adferd (Hansen, 2018, ss. 93-94).

Et digitalt fellesskap er et fellesskap som kan være privat eller offentlig. Å ha en profil på Facebook gjør at man er med i et digitalt fellesskap, men det kan også være dypere og mer engasjerende enn dette, for eksempel om en er med i en «felleschat» for barn og unge som er i en sårbar gruppe. Den sosiale identiteten settes på spill når man går inn i et digitalt fellesskap. Ved dette menes det at den sosiale identiteten dreier seg om å være i samspill med andre individer, og i dette samspillet kan man prøve ut ulike roller i ulike sammenhenger. Disse rollene tilpasses etter hvordan de blir mottatt. Som vi var inne på innledningsvis i dette avsnittet, har en gjennom sosiale medier en sjanse til å utforske og prøve ut ulike virkeligheter og identiteter. Dette gjør det å prøve ut ulike identiteter mye enklere enn før, og en har et større publikum som kan hjelpe med å regulere og korrigere rollen som utforskes og prøves. Dette er ikke uten konsekvenser. En konsekvens kan være at dersom et individ utforsker mange ulike identiteter ofte, kan individet bli sett på som usikker, eller det kan oppfattes som at individet søker etter oppmerksomhet. En annen konsekvens er at om en kun fokuserer på å dele det som er positivt gjennom sosiale medier, og i en slik sammenheng kan den sosiale identiteten inneha et uttrykk som er digitalt og som er berørt av måten en profil på en sosial media plattform er satt opp. Dette vil si hva slags profilbildet som brukes, ens egen beskrivelse av seg selv, hva man deler av bilder og tekster og så videre. Man kan velge å dele bevisste opplevelser eller ytringer for å fremstå som en bestemt person. I slike digitale fellesskaper som en kan finne i sosiale medier, kan en velge mellom mengder av ulike roller og selvpresentasjoner, men det er viktig at en tar ansvar for forsøk og utprøvelser. En må også reflektere over hvem som kan kunne se dette i fremtiden. Det kan være en mulighet at en potensiell arbeidsgiver kommer til å se profilen, eller andre profiler en har i sosiale medier i fremtiden. Det samme kan familiemedlemmer, fremtidig kjæreste eller lærere se. En må også reflektere over hva man ønsker å bli assosiert med, gjennom grupper en deltar i, hva slags bilder man selv deler og hva slags bilder som dukker opp på profilen din, hva en kommenterer på andres innlegg og statuser. De fleste barn og unge tenker kanskje ikke over hvordan og hvilke signaler man sender ut, og hvordan disse oppfattes av andre, heller ikke hvordan en selv fremstår i ulike situasjoner. Dette gjelder når en handler i sosiale medier, men også i den ekte verden. Det å kunne reflektere over dette kan være ekstremt viktig, ifølge Hansen:

«Det er noget, man skal lære, og selvom rigtig megen læring skjer ved at prøve sig frem og tilpasse sig herefter, så kan en grundlæggende viden om digital dannelse være med til at forebygge ubehagelige eller voldsomme oplevelser online».

Det vil bli skrevet mer om en digital dannelse senere i avhandlingen. Hansen nevner også at det ser ut til at mange unge mennesker også er gode på å behandle egne privatinnstillinger, og det å være bevisst om hvordan en fremstår i sosiale medier. Unge mennesker er også gode på hvordan en kan fremstå mest mulig positivt, og da særlig på medieplattformen Instagram (Hansen, 2018, ss. 95-96).

3.4.1 Sosial sammenligning

Sosial sammenligning er noe en kan tenke foregår ofte i sosiale medier. Sosial sammenligning vil si at individer vurderer seg selv gjennom å sammenligne seg selv, med andre individer. Dette er noe alle individer har en trang til å gjøre. I sosiale medier kan det å sammenligne seg selv med andre, påvirke ens selvfølelse og humør. Det at mennesker deler oftere positive, enn negative, hendelser og fenomen, fra eget liv, kan være en ubehagelig følelse for noen individer. Om for eksempel selvfølelsen allerede er svak, kan det å sammenligne seg selv med andre, gjøre den verre. Aalen hevder at når selvfølelsen svekkes, kan en ville søke etter andre individer som en anser som «dårlige» enn seg selv, for å føle seg bedre. Aalen nevner også at en kan finne metoder for å nedjustere det en ser. Dette kan for eksempel være om en ser at en annen person har fått en ny jobb og deler dette i sosiale medier, kan en dermed tenke at «den jobben kunne jeg aldri tenkt meg å ha, for noe kjedelige greier!». I sosiale medier finnes det utallige individer å sammenligne seg selv med. Å få en fornemmelse av at ens eget liv er «kjedelig» og at en er mindre lykkelig enn hva andre er, er lett å få når en befinner seg i sosiale medier. Når et individ får en veldig svak selvfølelse, kan individet få sterke psykiske utfordringer og depresjon. Unge mennesker er spesielt utsatt for dette, hevder Aalen. Det er viktig å poengtere at psykiske lidelser og depresjoner er lidelser som er komplekse, det kan dermed ikke forklares gjennom en ytre faktor, slik som bruk av sosiale medier. Aalen nevner at det er forskjell på om en bruker sosiale medier til å kommunisere, eller en er passiv. Om en er en passiv bruker, vil det si at en ser på andre innlegg og publiseringer, noe som kan være negativt for en som allerede har lav selvfølelse. Om en derimot bruker sosiale medier til å kommunisere, for eksempel ved å kommentere andres innlegg, bruke like-funksjonen, sende meldinger og opprettholde sosiale relasjoner, vil en få det bedre. Det Aalen mener med dette, er at det er bedre å bruke sosiale medier til å kommunisere enn å bare konsumere (Aalen, 2015, ss. 113-118).

3.4.2 Studie fra Instagram

I artikkelen «Livet på Instagram – Ungdoms digitale forlengelser av sosiale relasjoner og vennskap», gir Hilmarsen og Arnseth (Hilmarsen & Arnseth, 2017) et innblikk i hva som kan foregå på en sosial media plattform.

Artikkelen omhandler ungdom og hvordan ungdom kommuniserer gjennom Instagram, som foregår både visuelt og skriftlig. Den handler også om hvordan vennerelasjoner håndteres og hvordan en skaper seg selv gjennom dette. Det å dele bilder er svært relevant hos ungdom og for deres relasjoner. Som vi har sett tidligere i oppgaven, bidrar det å dele bilder i sosiale medier, og da gjerne av seg selv, til at en blir mer synlig enn før. Det er også slik at en er selvbevisst på at bilde en tar av seg selv skal deles og sees av andre personer. Også tilbakemeldinger er viktig i sosiale medier, og kanskje da særlig i ungdomsårene. Når en deler bilder av seg selv, eller om en velger å dele noe som skjer i livet til individet, og en søker etter bekreftelse og respons på dette via sosiale medier, møter ungdom nye utfordringer i hvordan man forhandler og utøver identiteten på (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Hilmarsen og Arnseth har utført en studie av en utvalgt gruppe ungdommer som bruker bildedelingstjenesten Instagram, og analysert hvordan det oppleves og hvordan ungdommene erfarer bruk av et slikt fenomen. Disse ungdommene er vanlige i den forstand at de ikke gjør noe spesielt. De har et normalt antall følgere på sin profil og de deler bilder fra sitt eget liv og ikke noe spesifikt tema. Hilmarsen og Arnseth har studert hvordan ungdommene fremstilte seg selv i det de selv har delt, og erfaringer rundt dette ved å lese andres tilbakemeldinger som kommer i form av kommentarer. Både Hilmarsen og Arnseth synes det er viktig å se på hvilken måte ungdom lager sin identitet på. De er også opptatt av hvordan ungdommer bruker «literacy» og hvordan former for dette utvikles. Literacy betyr å ha evnen, eller kompetansen, til å tolke, men også skape en tekst i en vid forstand. Det de vil oppnå med dette er å kunne bedre forstå hvordan ungdom deler bilder og hva som karakteriserer dette, og betydningen av bildedelingen når en snakker om ungdommers selvbylde og identitet (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Noe av det som har blitt gjort av forskning på ungdom og deres bruk av sosiale medier, har hatt fokus på hvilken måte mediene kan representere ulike arenaer for praktisering av identitet, og på hvilken måte disse fungerer som redskap i forhandlinger om hvordan en blir

oppfattet og hvem en er. For eksempel har det blitt forsket på forhold mellom det å lage profiler på sosiale medier, og mottagelsen av disse. Et viktig moment i konstruksjonen av identiteter til ungdom, er profilene en selv lager. Når en oppretter en profil på en sosial medieplattform, tenker en på tiltenkt publikum. Det er også tilfeller der ungdommer har flere ulike profiler som sikter seg mot ulikt publikum. I punkt 3.3.1, skrev Bundsgaard noe som en kan se igjen her, nemlig at en som regel kjenner de kontaktene en har gjennom sosiale medier også i det virkelige liv, men i dette ligger det en stor variasjon av kontakter og hvordan man kjenner menneskene (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Ulike forskere har vist at bilder en deler gjennom sosiale medier kan komme fra en motivasjon og et behov for å få sosial anerkjennelse, og at en vil vise seg frem på en bestemt måte. Dette betyr derfor at ungdom velger aktivt bort egenskaper ved seg selv som de selv ikke mener er gode nok, eller som ikke støtter det bildet av seg selv som de vil oppnå. Det å få respons og tilbakemeldinger i det en legger ut på sosiale medier, har også noe å si på identitetskonstruksjonen til ungdom. Dette er fordi tilbakemeldinger kan virke som en forsterkning av ungdoms sosiale relasjoner. Dette kan også gå motsatt vei, om en ikke får noe respons eller tilbakemelding. Dette kan føre til at en føler en usikkerhet om hvordan man blir oppfattet av andre. En annen fornemmelse som også er viktig, er det å få «liker-klikk». En vil gjerne ha flest mulig liker-klikk, og det kan være skuffende om det er få som liker det bildet en har delt (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Hilmarsen og Arnseth tar utgangspunkt i identitet som sosial konstruert i studiet sitt. Dette vil si refleksjoner om hvem man er, hvordan en viser seg frem og på hvilken måte en forstår meningen med handlinger gjort av andre. Disse konstrueres og konstitueres i kulturelle og spesifikke sammenhengende kontekster. Gjennom sosiale relasjoner skapes, opprettholdes og utvikles identitet. Sosiale relasjoner skjer når en deltar i forskjellige typer sosiale praksiser og virksomheter. Hilmarsen og Arnseth henter særlig inspirasjon fra Goffmann og hans tanker rundt dette. Goffmann bruker ulike begreper for å forklare hvordan det er i møte med andre vi skaper oss selv. Disse begrepene er selvpresentasjon, roller og inntrykkshåndtering. Det sistnevnte dreier seg om når man prøver å få frem et bestemt inntrykk av seg selv som person til andre individer. Dette kan skje gjennom en bestemt måte å kle seg på, eller så kan det komme frem i hvordan en handler. Dette kan være med på å konstruere hvordan inntrykk andre mennesker har av en selv. Dette vil si at identitetskonstruksjonen alltid vil være en selektiv måte å fremstille seg på, fordi vi viser frem en ønsket side av oss selv og som vi

håper vil gi ønsket respons. Det har også noe å si hvem en justerer seg mot. Dette har noe å si på hvilken måte en selv handler på og hvordan en oppfører seg. Også, når de man justerer seg mot responderer på det en gjør, får man et svar på hva som er sosialt akseptert og ikke (Hilmarsen & Arnseth, 2017). Det er slik at inntrykkshåndtering er en slik prosess som skjer i umiddelbar interaksjon med andre. Vane og improvisasjon er derfor relevant. Det trenger derfor ikke å være handlinger som er strategiske og bevisste. En har heller ikke alltid kontroll over andre menneskers tolkning av sin egen versjon av seg selv (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Hilmarsen & Arnseth (2007) knytter evne til identitetskonstruksjon i sosiale medier til literacy. Literacy er et begrep som handler om å være kyndig i å skrive og lese. Det å kunne lese vil dreie seg om å tolke bruken av symboler eller tekst i forhold til kontekster, slik en må i sosiale medier, og en må forstå at ord kan ha forskjellig betydninger i forskjellige sammenhenger. Literacy dreier seg også om ferdigheten til å være i sosiale kontekster der det er meningsfortolkning av tegn, og disse ferdighetene dreier seg om å klare å bruke tegn som er relevant i den sosiale konteksten man er i (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Når en deler bilder eller tekster og gir en mening til disse, får vi også visse posisjoner i det sosiale feltet. Med dette viser en hvem vi er overfor de andre som også befinner seg i det samme feltet, det vil si den sosiale medieplattformen. En trer inn i ulike posisjoner, som kan være alt fra foreldre, yrker, til kjæreste. De handlingene som en foretar seg inne i dette feltet, «rammes inn» og får en mening i relasjonen til de ulike posisjonene som finner sted. Ens deltakelse bidrar til at en får kunnskap til å forstå og tolke, slik at vi kan bli i stand til å være en deltaker i den sosiale praksisen. Dette kan også forstås som «literacypraksiser», som både produserer, men samtidig reflekterer identiteten vår. En kan si at literacypraksiser er gjensidig kombinert med hverandre. Når vi er deltakere settes det et fokus på «den andre», og med dette menes at de handlingene vi foretar oss, som å kommentere, gi et liker-klikk, eller å dele et bilde, er rettet mot mottakeren, og ikke mot et produkt uten en identitet (Hilmarsen & Arnseth, 2017)

En kan si at de handlingene og aktivitetene som skjer på sosiale medier, kan sees som sosiale praksiser der man selv står i fokus, og der en kommuniserer ved bruk av ulike symboler og tekster. Dette gjelder både for sender og mottaker. Det å være en deltaker i sosiale medier, og forstå de ulike sammenhengene, krever kompetanse, både tekniske ferdigheter, sosiale- og

kulturelle ferdigheter. Personen vi er, og vår identitet, påvirker og er betydningsfull i vår rolle som deltaker i sosiale medier, men deltakelsen krever også at en har ulike former for literacy. Rollene og posisjonene våre på sosiale medier, blir konstruert gjennom disse literacypraksisene (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Hilmarsen og Arnseth sine funn gjelder ikke nødvendigvis alle, men det kan være en indikasjon på hvordan ungdom opplever det. Den kommunikative kompetansen synes å være bred i ungdommers identitets- og kommunikasjonspraksiser på Instagram. Denne kompetansen ligger på flere nivåer, og omfatter det man er produsent for, og når man er mottaker av budskap. Ungdommene i studien utviklet og kunne vise frem en digital literacy, eller kompetanse. Ungdommene kunne reflektere over handlinger, bilder og hvordan dette kan oppfattes av andre individer. De kunne også vise en forståelse av normer og regler for et sosialt samspill, og tolke dette. Ungdommene viste forståelse for hvordan en kunne ha en kommunikasjon via liker-klikk, kommentarer og bilder. Her forstod de hva som kunne være interessant for den andre, og at forskjellige individer oppfatter ting annerledes. De viste også en forståelse for hva som er greit å dele. Når ungdommen driver med å konstruere sin identitet, handler dette ifølge Hilmarsen og Arnseth om at ungdommen gjerne ville vise seg som sosialt attraktive, for å oppnå sosial anerkjennelse. Andre forskere underbygger dette. Den sosiale konteksten og hvem en selv tenker at en kommuniserer med, er avhengig av hva som kan virke meningsfullt når en deler noe, og på hvilken måte en fremstiller seg selv på. Det er også viktig å få med seg at det er slik at ungdommene ikke alltid er like bevisst når det dreier seg om egen identitetskonstruksjonen når en velger å dele noe. Når en deler noe er det også en måte å kommunisere med venner på (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Går en til handlingene, og da er det her snakk om handlinger som en selv gjør, og handlinger en er mottaker for, innehar disse en posisjonering. Når en kommenterer eller liker et bilde, uttrykker en også en form for identitet. Dette gjelder både når en er produsent og mottaker. Om en får mange positive tilbakemeldinger og liker-klikk vil det ha noe å si for selvprestasjonen og ens identitet utad som vises til andre. Motsatt, om en får et lavt antall tilbakemeldinger kan en føle en usikkerhet om hvordan en blir oppfattet av andre. Tilbakemeldinger kan altså virke som noe som er en sosial validering og aksept når en har utøvd identitet. Det er også en forsterkning av sosial relasjon og en bekreftelse. Men dette blir også noe som er målbart. For eksempel kan antall liker-klikk på et bilde måles i popularitet, jo mer du får, jo mer populær er du. Hilmarsen og Arnseth fant altså gjennom sin studie at

gjennom Instagram forhandler, utøver og konstruerer ungdom sin identitet (Hilmarsen & Arnseth, 2017).

3.5 Oppsummering av sosiale medier

I denne delen av masteroppgaven har det blitt gått grundig gjennom hva sosiale medier dreier seg om, og det har blitt vist hva kommunikasjon kan være i sosiale medier. Sosiale medier er med i et felles nettverk, og det er derfor veldig enkelt å dele bilder, meninger, snakke med andre uansett hvor de befinner seg i verden, og det kan fungere som et møtested. Sosiale medier har også totalt forandret måten kommunikasjons-og informasjonssystemene fungerer på. For eksempel kan unge mennesker delta i sosial interaksjon og bli en egen person, på en offentlig måte. Videre har vi sett på kjennetrekke ved sosiale medier, og hva sosial stelling betyr, og er, i sosiale medier. Det har også blitt skrevet om kontekster i sosiale medier og hvorfor dette er viktig. Selvfremstilling, angst og hvordan en kan bruke sosiale medier har også vært relevant for å få et helhetlig bilde av sosiale medier- og kommunikasjon.

4.0 Dannelse

I denne masteroppgaven skal vi ta utgangspunkt i Lars Løvliens teori om en «Teknokulturell danning», for å belyse problemstillingen i oppgaven som er *«hvordan kan kommunikasjon i sosiale medier endre måten vi forstår danning på?»*. Løvliens påstand er at de nye måter å kommunisere på som teleteknologien har gitt oss, transformerer dannelsesbegrepet. Det blir også relevant å svare på *«hva forstår vi med danning i et historisk perspektiv med*

utgangspunkt i Bildung-tradisjonen?»», som er et av oppgavens underspørsmål. Et historisk perspektiv anlegges for å komme på sporet av hvordan dannelsbegrepet har endret innhold alt avhengig av ulike teknologiske fremskritt. Boktrykkerkunsten bidro f.eks. til å gjøre boken til et sentralt redskap i dannelsarbeid.

4.0.1 Forholdet mellom dannelse og sosialisering

Før vi begynner å se nærmere på dannelsebegrepet vil det være relevant og gjøre et skille mellom sosialisering og dannelse. Disse to er svært nærliggende hverandre. Mathisen (2008) hevder blant annet at pedagogikken har et eget begrep for sosialisering, nemlig dannelse. Veldig enkelt forklart, stammer sosialisering fra sosiologien, men det har senere kommet inn i den pedagogiske fagretningen. Det er mulig Emilie Durkheim var den første som brukte begrepet «sosialisering» i «*Education et sociologie*». Sosialisering ble da referert til alle måter og prosesser som gjør at et menneske forvandles fra et biologisk vesen til et samfunnsvesen. I begrepet sosialisering finner man et skille mellom primær og sekundær sosialisering. I en primær sosialisering ser en på overgangen fra et biologisk til sosialt vesen generelt, og en sekundær sosialisering vil være når individet tilegner seg evner og ferdigheter i samfunnet. Familien er knyttet til primær sosialisering, og skolen er knyttet til sekundær sosialisering. Sosialisering er den prosessen som gjør at individer blir et individ i et samfunn. Dette skjer gjennom en sosiokulturell formidling, hovedmålet er altså at et menneske skal få essensielle normer og verdier i samfunnet individet befinner seg i (Mathiesen, 2008, ss. 38-39).

Mathiesen skriver som nevnt at pedagogikken har et eget begrep for sosialisering, som altså er dannelse. Noe av det som kan formuleres gjennom danningen, eller dannelsen, er målsettingen eller idealet som oppdragelsen og undervisningen av barn og unge skal strekke seg mot. Det å danne viser til den prosessen som fører til dannelse, som er et substantiv. Det vil si at danning har to betydninger, det viser altså til en prosess og det vises til et produkt. Når en er interessert i hva dannelse dreier seg om, står en i et pedagogisk filosofisk ståsted snarere enn i et didaktisk der det å legge til rette for danningen er hovedsaken. Det å kun knytte dannelse til å forme et individ gjennom en intensjonal oppdragelse, vil være misvisende. Dette er fordi individet selv bidrar til sin egen dannelse (Mathiesen, 2008, s. 48).

4.0.2 Bildung

Når Løvlie introduserer en «Teknokulturell danning» er dette for å forklare danning gjennom det teknologiske samfunnet vi er en del av, og som er inngripende i vårt moderne samfunn. Løvlie nevner at teknologien gir oss helt revolusjonerende måter å reflektere over faget pedagogikk, men det gir også nye synspunkter på dannelsesbegrepet. Løvlie spør i sin tekst: «Hva kan så sies om danning i det lengre historiske perspektivet?». Det er altså viktig å ta for seg dannelsesbegrepets historiske kontekst, for å kunne se det i nyere lys. Løvlie tar utgangspunkt i det tyske begrepet «Bildung» og dens tradisjon (Løvlie, 2003, s. 347).

Det er viktig å poengtere at det er ikke gjennom «Bildung» dannelsesbegrepet oppstod. Dannelsesbegrepet kan forstås i ulike historiske epoker og over hele verden. Som denne oppgaven tar «Bildung»-tradisjonen som utgangspunkt. Det er ikke bare i vesten at betydningen av dannelse blir, og har blitt brukt, opp gjennom tidene. En kan se uttrykk for dannelsesbegrepet i hele verden. I Kina kan en for eksempel innenfor konfusianismen se uttrykk for dannelse i ordet «xiushen» som betyr «selvkultivering». Dette er svært sentralt i den kinesiske kultur og dreier seg blant annet om at individet må føle «xiushen» som er grunnleggende til det å skulle være et menneske (Liu, 2016, s. 55). I antikken ble det også reflektert og talt om dannelse, men under et annet ord, nemlig «paideia». Helt enkelt forklart, så dreier «paideia» seg om en rekke ulike punkter ved dannelsen. Dette kan være kultur, språk og tradisjoner, men også utdanningen. Paideia har sin opprinnelse i fornuft, en praktisk dømmekraft og moralske regler, men også ferdigheter (Doseth, 2016, s. 13). En annen historisk epoke er romertiden, som hadde sine tanker om dannelse (Slaatteild, 2016, s. 82). Det finnes også i den arabiske-islamske tradisjonen, men her går det under ordet «Adab». Her går danning ut på å vektlegge det universelle menneskelige og å kunne håndtere et stort kunnskapsfelt (Gule & Hanada, 2016, s. 102). I middelalderen finner en også refleksjoner rundt dannelse, men her er det en religiøs tankegang. Det vil si at det dreide seg om hvordan en som menneske kan leve i akkord med Gud, og Gud sine krav, og dermed bli et godt menneske og så få et endeløst liv hos Gud (Meldahl, 2016, s. 115).

«Bildung» har derimot hatt en stor innvirkning på dannelsesbegrepet, og det er derfor naturlig og ta utgangspunkt i denne tradisjonen i denne oppgaven. Gadamer hevder at «bildung» har vært viktig for det moderne samfunnet, og at det fortsatt har dype røtter i vestlig pedagogisk tenkning. Ifølge Gadamer har begrepet «bildung» lenge gjennomsyret den vestlige kulturen, og at det har vært slik i nærmere tre århundrer (Steinsholt, 2016, s. 39).

Om en dermed går omtrent 200 år tilbake i tid, lander en i den tyske dannelsesfilosofien og begrepet «bildung». Denne tradisjonen hadde sin storhetstid i perioden 1770-1830. En rekke filosofer fra denne tiden har kommet med ulike idéer som har blitt tradisjoner i senere tid. Grunnen til at det ble en stor interesse for «bildung», var fordi temaer innenfor filosofi ble problematisert. Disse temaene var for eksempel menneskets plass i universet, verden og naturen. Det var stor enighet om at «bildung» var viktig, men det var derimot stor uenighet om hva «bildung» var og bør være (Straume, 2013, s. 34).

Begrepet «bildung» har gått gjennom en lang prosess lenge før sin storhetstid. Selve begrepet bygges på ordene «bild» som betyr bilde, og «gebilde» som kan bety bygning eller struktur. «Bildung» betydde i sin aller tidligste form, forming etter et forbilde. Dette kan tilknyttes tanken om «imago dei», som betyr «Guds avbildning av mennesket». På den tiden var det ikke et refleksivt begrep, da dette var i middelalderen. Det var rundt 1700-tallet at begrepet ble anvendt pedagogisk, og ikke i en teologisk betydning. Begrepet ble starten på å debattere og utforske menneskets mål og bestemmelse uten det som allerede var bestemt av naturen, det vil si det som ikke var bestemt av det som kan kalles skaperverkets orden, gud eller menneskenaturen. Dette betydde at man brukte «bildung» som et verktøy for å problematisere og debattere forestillinger som allerede var eksisterende, og som satte en begrensning på samfunnslivet. Her var hovedtanken at om det ikke er noe spesifikt mål for utviklingen til mennesket, er det opp til pedagogikken å ivareta anlegget til mennesket for å så kunne perfektionere og utvikle seg selv. Målet til mennesket var selvbestemmelse, det vil si at en som menneske må søke etter å utvikle moral og vilje, og i tillegg bli uavhengig av begrensninger som enten er naturlige eller samfunnsmessige (Straume, 2013, ss. 34-36).

Det lå to elementer i «Bildung», kulturens makt og påvirkning, og selvets kraft og uttrykk. Disse to, er to motsetninger, og ut ifra dette skapes det også et tredje element. Dette er transformasjonen av forholdet mellom kulturen og selvet. I «Bildung»-tradisjonen hentet en inspirasjon fra ideen om det poetiske og ekspressive skapende individ. Tanker om «Bildung» - eller i vår tid dannelse - har selvsagt blitt forandret gjennom over to hundre år. Om en derimot er enig i at vi trenger et nytt dannelsesbegrep, må en ta for seg at i dagens samfunn tenker mennesker annerledes om seg selv, enn hva mennesker gjorde på 1800-tallet. Og kanskje viktigst av alt, måten vi lever på i dag kan gjenkjennes som en moderne teknologisk levestil som forhistoriske, sentrale danningsteoretikere ikke kunne forestille seg. I tillegg har

teknologien ført til at vi mennesker har fått helt nye måter å kommunisere på, slik som sosiale medier tilbyr (Løvlie, 2003, s. 347).

4.1 Historisk perspektiv på dannelse

Løvlie presiserer at hans forsøk på rekonstruksjon av dannelsesbegrepet er mer filosofisk enn det er didaktisk. Han har også en påstand om at danningen i dag kan bli beskrevet som et «grensesnitt». Dette «grensesnittet» handler om det snittet der kulturen og selvet møtes. Det er viktig å nevne at dette, dvs. grensen, ikke er noe i seg selv, men handler om veksling og overgang. «Grensesnittet» kan derfor kun analyseres som noe som er i bevegelse og som en transformasjon. En kan dermed se at det Løvlie omtaler som «grensesnitt» kan være en moderne versjon av «Bildung» tradisjonens fokus på transformasjonen av selvet og kulturen. «Grensesnittet» vil vi komme mer tilbake til senere i oppgaven. Det vi skal se videre på her, vil være dannelsesbegrepets historiske reise (Løvlie, 2003, ss. 347-348).

Løvlie nevner at danning ofte forbindes med humanisme, og et kultivert individ som ble formet av nasjonalistiske tradisjoner, språket sitt og den klassiske litteraturen. De som var for et slikt syn på danning, kalles nyhumanister og førte an i 1800-tallets strid mot naturvitenskapen, realismen og teknologien. For nyhumanistene var blant annet naturvitenskapen uten ånd, og maskinen hadde ikke noe menneskelighet. Det var også slik at de mente at tekniske fag og realfag kunne bare danne til en viss grad. De var nyttige, men de kunne ikke danne til en ekte humanitet. Teknologien var like fullt også en del av den tyske dannelseskulturen representert ved boktrykkerkunsten. Striden mellom realisme og humanisme kunne likevel ikke ifølge Løvlie «underslå at humanismen måtte tenkes med og ikke mot teknologien» (Løvlie, 2003, s. 348).

Teknokulturelle revolusjonerende fenomen er ikke forbeholdt vår tid. For eksempel det å kunne trykke bøker var et enormt stort skritt rundt år 1450. Dette spredte seg fra Gutenberg i Tyskland til forskjellige viktige læringssteder i Europa, og var ekstremt viktig. Før teknologien går inn i kulturen, kan den virke truende. Når det har blitt kulturelt, så bruker en det uten å tenke over det, og uten å tenke over at vi for lenge siden er teknokulturelle individer. Det er umulig å snakke på samme måte om danning i dag som i humanismens framvekst i overgangen mellom det 17. og 18. århundre. Verden er totalt forandret siden den gang, men det er derimot mulig å snakke om en teknokulturell danning siden teknologien alltid har vært involvert. I den teknokulturelle danningen vil det ikke finnes noen

motsetninger mellom kultur og natur, eller mellom maskin og menneske. Slike motsetninger kom fra det klassiske dannelsebegrepet, slik vi har sett, og var viktig i mange generasjoner, og i deres kamp mot naturalismen. Naturalismen dreier seg om at alle mennesker først og fremst er av natur og ikke av ånd. Det er ikke lenger relevant å reflektere, eller å putte humanismen og naturalismen mot hverandre. Løvlie hevder at motstanden mot naturalismen ble et lite holdbart standpunkt gjennom «genom-prosjektet». Genet ble en fellesnevner for dyr og mennesket. Prosjektet gjorde det umulig å anse menneskets natur som noe kategorialt annerledes enn dyrets. Det er genetiske kodinger lokalt som kan skille oss fra dyrene. Til tross for store forskjeller mellom mennesker og dyr på mange områder, så hører begge til en vitenskapelig begrepsverden som kan sies å være «grunnleggende økologisk og interaktiv» (Løvlie, 2003, s. 349). Overføres dette til det teknokulturelle, har motstanden mot maskinen også mistet sitt grunnlag med datamaskinen. Etter datamaskinens ankomst er det ikke intelligens som skiller mennesket fra maskinen, men skillet går på evner til å vise omsorg og medfølelse for andre mennesker. Datamaskinen og mennesker deler intelligens, og pc er integrert i menneskets liv på et annet vis enn hva produksjonsmaskiner har vært, og er. En kan dermed se at teleteknologien og bioteknologien forener det som tidligere har vært skilt (Løvlie, 2003, ss. 347-349).

Før vi skal gå videre i hva som ligger i en teknokulturell danning, skal vi ta for oss tre skikkelser for å belyse danningsbegrepet og hvordan en tidligere har forstått dette. Løvlie understreker at det er viktig å se nærmere på landskapet som var den opprinnelige «biotop» til danningsbegrepet, for å få frem overgangen fra et absolutt skille «mellom kultur og natur, og mellom menneske og maskin på den ene siden, og kyborg, som symbol for interaksjonen mellom mennesket og maskin på den andre» (Løvlie, 2003, s. 350). Kyborg begrepet skal vi komme tilbake til senere i oppgaven (Løvlie, 2003, ss. 349-350).

For å se nærmere på danningsbegrepet skal vi ta for oss Immanuel Kant, Wilhelm von Humboldt og Friedrich Schiller. Disse er relevante og sentrale filosofer i «Bildung»-tradisjonen og blir også beskrevet i Løvlie sin tekst. I denne oppgaven vil deres forståelse av danning bli beskrevet på en mer omfattende måte. Det vil i denne delen bli fokusert på kun å beskrive deres idéer og meninger. Om deres refleksjoner vil være relevant i dag, vil det bli sett nærmere på i drøftingen. Det vil likevel bli gitt rom å reflektere over deres teorier i dagens teknokulturelle kultur fortløpende i teksten.

4.2 Immanuel Kant: Danning som frigjøring

Det er interessant og se nærmere på Immanuel Kant sitt syn på danning fra opplysningstiden. I Kants forståelse av danning er fornuft og frihet sentralt. For Kant dreier «bildung» - eller danning seg - om frigjørelse. Dette vil si at mennesker kan bli frie om man bruker sin fornuft og forstand. Det skal sies at denne tankegangen var det ikke kun Kant som tenkte, men var noe som ble fremholdt sterkt av flere i opplysningstiden. Opplysning dreier seg om at individer skal tenke selv. Det var derfor Kant forstod at opplysningstiden var et dannelsingsprosjekt, og dette gikk da ut på å bruke fornuften til frigjørelse av mennesket. Om mennesket skal bli selvstendig og fritt, må en bruke fornuften. Evnen til å bruke fornuft og forstand er naturlig for mennesket, men brukes sjeldent. Det at en bruker det sjeldent, gjør oss mer ufrie, og fører til at en da lett kan bli påvirket av andre individer. Det har gått noen hundre år siden den gang, men det kan tenkes at noe av dette fortsatt er relevant i vår tid. Vi skal gå litt videre inn i Kants sine tanker og se på hans argumenter for dette (Fauskevåg, 2016, ss. 147-148).

For å svare på hvordan fornuften kan være dannende, kan en gjøre rede for en forutsetning for Kant og hans filosofi. Kant skilte mellom tenkning og sansing. I tenkning ligger fornuften. Ifølge Kant bruker mennesket to kilder for å forstå virkeligheten. Den første er at vi sanser, og den andre er at vi tenker virkeligheten. For Kant er også disse to ferdighetene forskjellige. Det vil si at sansing er noe passivt, mens det å tenke er noe som er aktivt. Utrykket for menneskelig frihet er da tenkningen som er en aktiv prosess. Kant mente at sansingen er passiv fordi mennesket kan ikke ha noe innflytelse på det vi sanser, og innholdet av dette. Om da ferdigheten vår å tenke forsvinner, og at alt som står igjen er sansingen, så vil mennesket være en mottaker av sanseintrykk, og vi blir passive. Dette er da ingen frihet, ifølge Kant. Mennesket må bruke fornuften, eller bruke evnen til å tenke, som er noe vi gjør aktivt, og først da blir friheten en mulighet. Kant er også av den oppfatning at alle de sanseintrykk en får, blir tatt imot av vår fornuft og kan føres videre til egne tanker. Sansingen som bli omgjort til tanker er en prosess mennesket selv gjør og er uavhengig av virkeligheten, og verden som allerede er sanset. Kant mente også at virkeligheten er noe mennesket selv delvis har produsert. Dette menes med at virkeligheten ikke er gitt til mennesket gjennom sansene direkte, men den blir også formidlet gjennom fornuften. Virkelighetsforståelsen til mennesket er altså da grunnlagt i vår fornuft, på et helt grunnleggende nivå. På denne måten gjør evnen til å tenke slik at mennesket er uavhengig verden en sanser (Fauskevåg, 2016, ss. 149-150).

Det er flere umiddelbare tanker som kommer når en leser dette og som en kan reflektere over, når en har sosiale medier og kommunikasjonen som foregår der, i bakhånd. Det kan tenkes at det er viktig at individer bruker sin fornuft i sosiale medier og ikke blir passivt påvirket av andre individer. Det kan også tenkes at det å være passiv og bare bruke sansene, slik det blir beskrevet her, kan bety å bli påvirket av mye negative fenomen i sosiale medier og det som blir kommunisert.

Menneskers virkelighet består av mye forskjellig, for eksempel består den av parker, motorsykler, mennesker, følelser og lignende. For å forklare det på en annen måte, består virkeligheten til mennesker av noe som er i en objektiv form. Denne objektive formen kommer fra vår ferdighet til å tenke. Når en da tenker, er det med på å gi oss alle sanseinntrykk en får, og plassere disse i en objektiv form. Det er her en kan se friheten til mennesket. Dette vil si at når en har gjort virkeligheten sin til noe objektivt, er det også blitt til noe en står i forhold til. Det at en kan tenke ut ifra den sansende verden og gjør det til noe objektivt, betyr at en kan relatere seg til virkeligheten, og noe som en selv gjør. Dette er derimot ikke det hele bildet. Dette er kun teoretisk fornuft og frihet, det er ikke praktisk fornuft, eller det å handle (Fauskevåg, 2016, ss. 150-151).

Noe en kan reflektere rundt i tilknytning til Kants forestilling om at tenkning gir sanseinntrykk en objektiv form, er at det finnes utrolig mange virkeligheter i sosiale medier. Brukere i sosiale medier kommer fra alle verdens land, noe som vil si at det finnes mange ulike virkeligheter.

4.2.1 Frihet som praktisk fornuft

Gjennom fornuften kan en få en objektiv distanse mellom virkeligheten og mennesket, som beskrevet ovenfor. Mennesker har derfor en mulighet, eller potensial til å føle frihet. For å se hva denne friheten egentlig består av, må også Kants sine teorier om praktisk fornuft introduseres. I den praktiske fornuften kan en bli påvirket av fornuften i menneskelige handlinger. Det å handle fornuftig vil si å kunne handle fritt, ifølge Kant. Gjennom en rasjonell handling kommer menneskelig frihet til uttrykk. Denne teorien er Kant sin konkrete forståelse av menneskelig frihet. En må ta utgangspunkt i objektiv distanse for å forstå handlingsfriheten. Når en gjør en handling og har en objektiv distanse til handlingen en gjør, betyr det at en vet hva en gjør og hvorfor en gjør det. Vesen som har en fornuft, har også en

vilje. Kant hadde noen lover han kalte for imperativ. Det dreier seg om at ens fornuft lager lover for å kunne gjøre en rasjonell handling, og gir dermed et sett med rasjonelle grunner for handlingen en gjør. I disse lovene beskrives hvordan en kan oppnå et formål og hva slags midler som trengs for utførelsen. Når en utfører en handling og en gjør dette av ulike grunner, er ikke det en mekanisk handling. De ulike grunnene for handlingen er med på å gjøre en person bevisst på både hvorfor en gjør en handling, og hva en gjør. Når en handler på en slik måte, gjør vi det med en objektiv distanse, og slike handlinger kommer fra ens vilje. Det vil si at når en har en vilje, så kan en handle via grunner til å handle. Om en handler uten noen grunn, kan en ikke svare på hva det er en holder på med, og dermed er det lite poeng å si at handlingen er noe en vil. Via å bruke sin fornuft og tenkning, kan mennesker ha en vilje gjennom en rasjonell grunngivning. Det å handle fritt gjør en når handlingen kan spores tilbake til en helt egen vilje. En kan se at Kant har en bestemt forståelse av frihet. Som Fauskevåg (2016) påpeker kan forsøk på å definere begrep som «frihet», medføre at man begrenser friheten i sin helhet. Siden Kant mener at uttrykk for frihet kommer gjennom handlinger som er rasjonelle, er frihet praktisk fornuft. For Kant er frihet en aktivitet, ikke en tilstand. Aktiviteten er fornuftsbruk. Kjernen i dannelsesbegrepet slik Kant forstår det ligger i dette, altså om mennesket skal virkeliggjøre det menneskelige i seg, er mennesket nødt til å bruke fornuften. Det å bruke fornuften er å grunngi og reflektere over hvordan en forstår verden og reflektere over handlingene sine (Fauskevåg, 2016, ss. 151-154).

Når en leser dette, og tenker over handlinger og kommunikasjon i sosiale medier, kan en også finne relevansen i den grunnleggende tankegangen i Kants teori. Det vil si at ut ifra en objektiv distanse kan en handle ut ifra ens egen vilje. Gjennom sosiale medier kan en bli påvirket av mye forskjellig, en kan derfor reflektere over om en egen vilje til å handle, er viktig når barn og unge bruker sosiale medier. Viktige spørsmål blir da om det egentlig er egen vilje som gjør at en utfører en handling, eller om en er påvirket av noe eller noen i sosiale medier, til å utføre handlingen. Og slik vi har sett er det mange som konstruerer det som blir kommunisert gjennom sosiale medier på en bestemt måte. En kan reflektere rundt om dette vil si at en handler ut ifra en egen vilje, eller om det vil bety at en handler ut ifra en oppnåelse hos andre individer.

4.2.2 Danning og moral

Danningen for Kant handler også om moral og det å bli et moralsk vesen. Når en skal forstå Kant og hans moralske begrep, gjør en det ved å gå nærmere inn i at fornuften påvirker viljen. Gjennom sin bydeform påvirker fornuften viljen, og dette skjer gjennom en indre rådgivning om hvordan mennesket skal handle, men også om måten en skal handle etter, eller om en i det hele tatt må handle. Det som er viktig å avklare, er hvor denne bydeformen kommer fra. Som det har blitt beskrevet tidligere, gir fornuftsimperativ rasjonelle grunner når en skal utføre en handling. Fornuften vil gjøre det klart for seg hva som er nødvendig og rasjonelt. Mennesket er derimot mer enn bare fornuft. Både kroppen vår, og sanseintrykkene kan også påvirke viljen. Det kan dermed forekomme begjær som kommer på tvers av det fornuften sier. For å illustrere med et kort eksempel; om en vil spise sunnere, så forteller fornuften oss at for å spise sunnere, må en spise sunn mat. Men, en kan også falle for fristelser av sjokolade og annen usunn mat. Her kommer imperativformer til lovene av fornuft inn. Sammenhengen mellom handling og formål som kommer med fornuften, er gjeldende uavhengig av hva som faktisk blir gjort. En kan dermed se at fornuften er objektiv, fornuften gir ulike grunner for handling som en må godta som rasjonelle eller gyldige. Siden vi som mennesker også har behov og ønsker som er subjektive, vil vår fornuft, som er objektiv, instruere viljen på en måte som er bydende imperativ. Forklart på en mindre komplisert måte; uansett hva ens subjektive ønsker måtte være, kommer fornuften og sier hva som er rasjonelt å gjøre. I moralfilosofien til Kant er det to typer imperativ, disse er de kategoriske- og hypotetiske imperativ. Gjennom disse to formene påvirker fornuften viljen vår på ulike måter. De moralske handlingene ligger i det kategoriske imperativ. Den moralske verdien kan en se gjennom kvaliteten på formålet ved handlingen. Det er i subjektet og et relativt formål for handlingen, det hypotetiske imperativet tar utgangspunkt i. Om vi ser på eksempelet tidligere angående sunn mat, er dette et hypotetisk imperativ. Dette er fordi imperativet ikke er allment, det gjelder bare for de som vil spise sunnere, og dermed er det relativt. Det kommer også fra egne behov og et eget ønske, derfor er disse subjektive og har dermed ingen moralske verdier. I den andre, det kategoriske imperativ, tar en ikke utgangspunkt i det subjektive formålet, men i det objektive formålet. Objektive formål er ikke relative, dvs. knyttet til subjektive ønsker, objektive formål er absolutte. I alle tenkelige situasjoner skal formålet realiseres. Da fornuften sier hva slags handlinger som må til for å realisere formålet, vil fornuften ut ifra det objektive formålet komme med det kategoriske imperativ. Disse

handlingene er universelle, det vil si at handlingene gjelder i alle situasjoner, uten unntak og hele tiden. I det kategoriske imperativ ligger det også til grunne at en skal respektere alle individer i handlingene våre. Det vil si at en ikke skal bruke en annen person som et middel, men handle for den andres beste også. Det er derfor ikke noe som motiveres av egoistiske eller subjektive grunner. Når man i kommunikasjonen i sosiale medier bruker den andre til å få anerkjennelse og likes, kan det hevdes at den andre reduseres til et instrumentelt middel. Dette vil i så tilfelle stride mot Kants tenkning der en bør handle ut fra noe allment og ikke-egoistiske formål, for at handlingene kan betraktes som moralske handlinger. Kategorisk imperativ tar også utgangspunkt i at mennesket er et objektivt formål, og alle handlingene kommer fra fornuften. Frihet og fornuft er samme fenomen for Kant, og dermed er den rasjonelle viljen helt fri. Det er viktig å legge til at dette er en selvlovgivende vilje. Det vil si at når et menneske handler ut fra det kategoriske imperativ, handler en ut ifra en kategorisk fornufts lov. Denne moralloven kommer fra fornuften til personen som handler, ikke utenifra. Derfor handler personer ut fra en egen lov som kommer innenfra personen selv, som gjør at det er uttrykk for frihet (Fauskevåg, 2016, ss. 154-157).

4.2.3 Oppsummering av Kant

Danning for Kant er altså det å virkeliggjøre det menneskelige som finnes i oss, som er friheten. Det som er viktig å ta med seg, er at det er kun gjennom fornuften at friheten kan realiseres. Et sentralt poeng ifølge Kant er at danning, frihet og moral henger sammen. Danning vil altså si å muliggjøre potensialet for friheten til mennesket, og det blir mest fullkomment gjennom moralske og rasjonelle handlinger (Fauskevåg, 2016, ss. 157-158).

Kant var opptatt av å skille kulturen og naturen. Som vi har sett, så er dette skillet ikke lenger relevant, det dreier seg om å forene, og da helst maskinen og mennesket. Det er dermed viktig at individets karakter utvikles til å bli av moralsk-og etisk karakter.

4.3 Wilhelm von Humboldt: Harmoni mellom følelser og fornuft

Humboldt er en kjent filosof og relevant innenfor temaet danning og «bildung». Humboldt så på seg selv som en «dannelsens mann». Humboldt ville konstruere en forestilling om dannelse med «paideia» som en grunnmodell, «paideia» kommer som kjent fra antikken og var den greske tanken om dannelse. Noe som var sentralt i «paideia»-filosofien slik Humboldt forstår det, var at mennesket er et frø når de ble født. Frøet må da videre utvikles og dannes for å bli

et komplett menneske. Humboldt var også opptatt av at det som lå i «paideia», ikke dreide seg om læring, men om at mennesket ble forberedt på «sannheten». Humboldt mente derfor at dannelse handlet om at et individ skulle utvikle og forskjønne seg selv (Steinsholt, 2016, ss. 69-70).

Den unge Humboldt tenkte at dannelse er noe som skjer i det individuelle sinnet til mennesker, og at dette er en pedagogisk prosess. Det er også slik at den kulturelle forståelsen til mennesker kommer av en slik prosess. Dannelse er også en prosess som er organisk. Det vil si at det er en blomstring av de indre mulighetene til mennesker, dette er derimot kun noe som er passivt. Dannelse krever derimot at hvert enkelt individ anstrenger seg selv og det krever en selvforming av det enkelte individ, individet har dermed en mulighet til å føre egen utvikling i retning av et eller flere ideal. Da Humboldt ble eldre uttrykte han at dannelse er en disposisjon. Det vil si at når en tar utgangspunkt i følelser og kunnskaper, vil mennesker støpe sin karakter og sitt temperament på en harmonisk måte. Mennesker skulle bruke de mest optimale eksemplene fra historien, i det individet skulle konstruere sin eksklusive og egen personlighet. Der hvor dannelsen når sitt høyeste høydepunkt, er i menneskets sanne natur, og for Humboldt er dette midtpunktet mellom følelser og fornuft. Kilden til fremskritt er derfor dannelsen. Fremskritt kan være når samfunnet blir utviklet med individer som er kultiverte og som bruker sin egen frihet for å bli perfekte. Humboldt mente at menneskers natur er noe som er mangfoldig, og derfor går det ikke an å definere det på enhetlige måte, det er også derfor at det er vanskelig å gi dannelse et klart innhold. For Humboldt eksisterer dannelsen i mangfoldigheten, og i det spontane som oppstår gjennom en aktivitet. Dannelsen for Humboldt finnes også i harmonien mellom følelser og fornuft. For Humboldt spiller etterhvert den ytre verden en viktig rolle. Han avviste ikke tanken om selvutvikling, men så etterhvert at den ytre verden og fellesskapet ikke var negativt eller fiendtlig. Disse var heller avgjørende og nødvendige faktorer i dannelsesprosesser til individer. Humboldt gikk altså fra å mene at selvutviklingen til mennesker bør være en realisering som er ubegrenset av de indre kreftene til individet, til å mene at dannelsesprosessen krever at den ytre verden, og da spesielt krefter som kan tilknyttes en kultur, nasjonalt språk og historie er essensielt. Når Humboldt mente at samfunnet er en avgjørende faktor i alles individuelle dannelsesprosesser, ga Humboldt retning for den pedagogiske tenkning det neste århundret. Humboldt fokuserte nå på kulturen og betydningen av denne, og at kulturen var en nødvendig faktor for å realisere en rik og full personlighet (Steinsholt, 2016, ss. 71-72).

Humboldt kunne nok ikke tenke seg den gang, at i den verden vi lever i nå, kan en på noen få sekunder få inspirasjon til sin egen levestil fra andre individer som bor på andre siden av verden. Mangfoldighet og spontanitet som var viktige begrep i dannelsen for Humboldt, er to begrep som er svært sentrale i kommunikasjonen som foregår i sosiale medier, og som oppstår svært ofte. Om en tenker at dette fortsatt kan være relevant, må en reflektere over mengden og hva slags mangfoldighet og spontanitet som kan tenkes å være greit at barn og unge skal ta inn i sin oppvekst og sitt liv.

4.3.2 Danning må fremme menneskets mangfoldighet

Humboldt var en nøkkelfigur innenfor «bildung»-tradisjonen. For Humboldt dreier danning seg om at det unike ved individet kan virkeliggjøres gjennom en allsidig virksomhet. Et tema som var gjennomgående i Humboldt sin filosofi, var forholdet mellom det ytre og det indre, eller handling og refleksjon. Det var mulig for et individ gjennom individets forhold til kunsten, verden og det mangfoldige i et liv, å bli kjent med sin helt egen mangfoldighet. Dette var ikke uten virksomhet, virksomhet var en nødvendighet. Humboldt så at individet har en uro og kraft inni seg, og det finnes tre ulike krefter. Disse er de moralske krefter, intellektuelle krefter og fysiske krefter, denne tredelingen var også vanlig på Humboldt sin tid. Han så også på den skapende kraft og var opptatt av dette. Den skapende kraft dreier seg om evne til forestilling, fantasi og en kunstnerisk innbilningskraft. Humboldt benytter seg også av antropologi i sin tilnærming til danning. Antropologi er læren om mennesket. Han bruker også metaforer som er organiske, for eksempel bruker han «et frø» når han snakker om mulighetene til danning, som vi så på tidligere. Et individ som er i ferd med å bli dannet er i en prosess til å bli seg selv som noe unikt. I denne prosessen er det viktig at individet ikke begrenses. Individet må få utfolde seg på flest mulige allsidige måter. Naturen og verden byr på uendelige muligheter for danning, ifølge Humboldt. Det er også slik at for Humboldt er danning noe en enten har, eller ikke har. Danning kan også oppnås på en ypperlig måte, og som noe som er perfekt. Med dette menes det at det som er unikt kan med andre ord realiseres gjennom aktiviteter mennesker foretar seg, og som er noe allment. Denne realiseringen krever at individet kan fremstå på ulike måter i mange forskjellige situasjoner (Straume, 2016, ss. 185-188).

En kan tenke seg at det Humboldt mener her, skjer i en enorm stor grad i sosiale medier. I kommunikasjonen som foregår i det digitale, og gjennom dette, kan det tenkes at det blir for

mye eksperimentering og iscenesettelse, og for mye variasjon for unge individer som lett kan føre til forvirring og usikkerhet.

4.3.3 Genuine handlinger

Gjennom å studere forskjellige fenomen og det ukjente, så er det ikke kun relevant å få kunnskap, men en må også kunne forandre seg gjennom det en studerer. Gjennom eksponering av en allsidighet på et ytre plan, og gjennom ulikhet, kan en få en utvikling av en levende, kraftfull og rik indre karakter. Her er tanken at om et individ søker etter mangfold og variasjon i en stor grad, får individet flere nye sider som kan speiles i individet. Jo mer dette skjer, blir også individets indre aktivitet livligere ved å utvikle disse sidene av mangold og variasjon, for å så forene alt til en større helhet. Det at individet selv får avgjøre mangfoldet og variasjonen, og står fritt, er viktig. Her skiller Humboldt mellom handlinger som er genuine, disse har en verdi og mening, og er rene hendelser. Disse genuine handlingene er handlinger som er selvstendige, frivillige og bevisste. For Humboldt er det å tenke og reflektere to nødvendigheter i dannelsen, men for at den indre prosessen skal realiseres, er møte og situasjoner med andre individer avgjørende (Straume, 2016, s. 189)

Disse genuine handlingene kan være av relevans i sosiale medier og måter en kommuniserer på. For at barn og unge skal kunne klare seg bedre i den digitale hverdagen, kan det tenkes at handlinger som har en verdi og mening, og som kan anses som rene hendelser, er viktig.

4.3.4 Høyeste form for danning

For å dannes trenger mennesker et medium og en verden. For Humboldt som også var en språkviter, er språket sentralt. Språket innehar muligheter for dannelse for en hel nasjon. Nasjoner og kulturer kan også dannes, det er ikke bare vi mennesker. Det er bare nasjoner eller kulturer som kan oppnå den høyeste graden av danning. For å forklare det på en annen måte, er det bare «et folk» som kan oppnå den høyeste graden av danning fordi det mangfoldige og variasjonen da er optimalt ivaretatt. Humboldt mente at den greske kulturen var den mest dannede kulturen (Straume, 2016, ss. 189-190).

4.3.5 Krefter i dannelsesprosesser

Spørsmål om hva slags krefter som er i gang i dannelsesprosesser, aktualiseres hos Humboldt. Rasjonaliteten var ikke tilstrekkelig for han. Det var derimot nødvendig for at prosessene i

dannelsen skulle starte at man utfoldet «Sinnlichkeit». Oversatt direkte til norsk betyr dette «sanselighet». «Sinnlichkeit» dreier seg derimot om mer enn det som har med sansene å gjøre. Humboldt har beskrevet «Sinnlichkeit» til å være kilden til livsenergien, og i denne energien gir fornuften retningen. Sanseligheten og fornuften må være i en kreativ spenning i en dannet kultur. På denne måten kan kulturen eller nasjonen oppnå det høyeste potensial. Straume nevner også at en av Humboldt sine bekymringer var at det som ble favorisert i moderniteten, var fornuften, eller rasjonaliteten, mens sanseligheten ble undertrykt (Straume, 2016, s. 190). Siden det estetiske gjør seg så sterkt gjeldende i kommunikasjonen i sosiale medier, kan det hevdes at Humboldts understrekning av sanseligheten er godt ivaretatt i dag.

4.3.6 Oppsummering

Danning for Humboldt kan sies å være at individet må virkeliggjøre seg gjennom en allsidig virksomhet. Dette må bestå av mangfoldighet og variasjon. Mennesker som er i dannelsesprosesser er også i ferd må å bli noe unikt. Det var viktig at individet ikke ble begrenset fordi et menneske må få mulighet til å arte seg på en mest mulig allsidig måte. Det som var viktig, var at handlingene en gjør er genuine handlinger. Som tidligere nevnt, kunne nok ikke Humboldt forestille seg dagens situasjon da han levde. Om Humboldt hadde levd i dag, kunne han kanskje sett at de utallige måtene å fremstå på som man eksponeres for i dag og alle handlingene en foretar seg i sosiale medier, kan bli forvirrende for unge mennesker, og den enorme variasjonen kan gjøre de usikre på hvem de selv er. Selv om det fortsatt er viktig at et individ må kunne speile seg selv på flere måter, for å få en rik karakter, kan variasjonen i seg selv fremstå som et problem når denne blir motsetningsfull og også inneholder destruktive elementer.

4.4 Friedrich Schillers understrekning av estetikkens betydning i danning

Friedrich Schiller var en filosof med spesiell tyngde på estetikken, og han var også med på å utvikle bilding-tradisjonen. Schillers idé om danning ligger i det estetiske, og at det estetiske forsoner og forener menneskets åndelig og fysiske side. Hansjörg Hohn (2016) beskriver Schillers forståelse av det estetiske slik: «(D)et forener prinsippet om å utvikle en enestående individualitet med prinsippet om å være en del av et fellesskap». Det er også slik at det forener behovet for å handle ut fra interessen til den individuelle, med et krav om det å handle ut fra interessene til fellesskapet. Friheten til mennesket oppstår gjennom det estetiske (Hohn H. , 2016, ss. 160-161).

Schillers idéer om danning, eller «bildung», starter og slutter i politikken. Schiller, med mange andre store filosofer og intellektuelle individer fra den tiden, fulgte med på revolusjonen som foregikk i Frankrike, og dette med et sympatisk blikk. Etterhvert begynte en å snu ryggen til revolusjonen grunnet voldelige scener og lignende hendelser, og Schiller var også en av disse. Schiller sa at de politiske forholdene under det som den gang var eneveldet, hadde ført til at menneskets karakter var blitt «forkrøplet». Dette førte til at mennesket ikke lenger var i stand til å benytte seg av sin frihet på en måte som var konstruktiv. Schiller var på jakt etter et svar i danningen som kunne oppheve denne «forkrøplingen», og som videre kunne føre til en helhetlig og allsidig utvikling av individet og fellesskapet. Danning ble da et middel for å få frem en politisk tilstand, der individer kunne benytte seg av sin egen fornuft og være i dialog med andre individer, for så å kunne avgjøre hvordan fellesskapet skulle ordnes. I en stat uten noe moralsk eller fysisk tvang, kunne menneskene med egen fri vilje tilegne seg en samfunnsordenen som de selv hadde bestemt. Dette kaller Schiller en estetisk stat (Hohr H. , 2016, s. 161).

Det går an å forestille seg at gjennom sosiale medier har vi også blitt «forkrøplet». De som styrer sosiale medier er ofte store kommersielle private aktører som utelukkende er opptatt av å tjene penger. Kommunikasjon som foregår i sosiale medier dreier seg ofte om å påvirke andre for egen gevinst. Slike aktører kan også spekulere i rå volds- og sexkildringer for å øke antall klikk og for å fremme sine kommersielle interesser. Undersøkelser fra bl.a. Medietilsynet viser at unge mennesker er brukere av slikt medieinnhold.

4.4.1 Schillers tre verdener

Danningsbegrepet for Schiller ligger i tre verdener. Disse tre verdenene beskrives som den fysiske, åndelige- og estetiske verden. I den fysiske verden er det naturlovene som styrer, mens i den åndelige verdenen er det derimot de moralske. Disse to sammen former den estetiske verden som styres av lekens regler. Dette er en imaginær verden, akkurat slik som i for eksempel lek, skuespill eller i film. Ifølge Schiller kjennetegnes mennesker av en dobbeltnatur. Det vil si at mennesker er fysisk, men også et åndelig vesen. I det estetiske er dette motsetningsfullt, og nettopp her ligger hovedinteressen og tyngdepunktet i Schillers danningsteorier. I bunn og grunn dreier Schiller sitt dannelsesbegrep seg om en forsoning av det åndelige og fysiske i det skjønne (estetiske). Schiller ser det fysiske og det åndelige som

to krefter i mennesket, henholdsvis stoffdrift og formdrift, og de kan bindes sammen ved hjelp av lekedriften i det estetiske. I stoffdriften er det også en individualiserende drift. Her ser en hele tiden etter nye inntrykk, bevegelser og forandringer. På den andre siden er formdriften, og da den åndelige siden. Her ser en etter orden, varighet og stillstand. Disse er da to motsetninger til hverandre. Det finnes to ulike måter å håndtere konflikten mellom disse driftene på. En tradisjonell måte er å undertrykke den fysiske siden og dermed undertrykke instinktet og følelsene, og gjøre fornuften sterkere. Schiller forkaster det tradisjonelle forslaget, og det finnes flere grunner til dette. Blant annet at både den fysiske og åndelige siden er i like stor grad grunnleggende for mennesker. Det å undertrykke følelser vil føre til at mennesker blir forkrøplet. Det er da viktig å legge merke til at for Schiller er fornuften noe universelt for alle individer, og det som gjør oss like er gjennom denne egenskapen. Stoffdriften er derimot det som lager menneskets individuelle art, og gjør at et individ skiller seg fra andre individer (Hohr H. , 2016, ss. 161-162).

4.4.2 Schiller sitt dannelsesideal

Dannelsesidealer til Schiller blir presentert i ulike tekster som Schiller har skrevet.

Dannelsesidealet for Schiller er at et menneske er velutviklet i både sanselighet og fornuft, det skal være en likevekt mellom disse. Det er derimot uopnåelig med et slikt ideal, og det å nærme seg en slik tilstand er det nærmeste en kommer. Den ene siden vil i virkeligheten dominere, og ubalanse vil ifølge Schiller føre til misdanninger. Det vil si at den ene siden dominerer mer enn den andre, slik at det blir en stor ensidighet. Schiller illustrerer flere slike misdanninger i sitt forfatterskap. Dannelsesidealet for Schiller kommer frem i den «skjønne sjel». Schiller bruker blant annet den barmhjertige samaritanen når han skal forklare dette. Schiller uttrykker fem motiver for samaritanens hjelp. Tre av disse fem har med stoffdriften å gjøre, og disse er at samaritanen kunne hjelpe ved å forvente en belønning som kunne vært materiell, eller så kunne samaritanen hjelpe fordi samaritanen hadde et ønsket om å vise sin moralske side for så å bli beundret av andre. Eller, så kunne samaritanen hjelpe ut fra å føle en spontan medlidenhet. To av disse, altså de to første, kan tenkes å være egoistiske. Det tredje alternativet, kan kategoriseres som en ren følelsessak. I det fjerde alternativet ligger moralen og formdriften. I dette ligger det at et individ bekjemper sine egne egoistiske impulser, og gjør sin plikt etter å ha bekjempet indre egoistiske krefter, og latt moralen ta overhånd. I den femte og siste så tar individet en moralsk avgjørelse, og denne avgjørelsen faller sammen med individets naturlige valg. Det vil si at det er samsvar mellom plikt og lyst. Dette er det Schiller mener med en «skjønn sjel». I den «skjønne sjelen» har en frigjort seg fra en herremoral og

slavemoral. Det er også slik at handlingens verden er underlagt av morallover. En er ute etter at et individ ikke alltid konstant må kjempe med seg selv, for å finne den moralske riktige handlingen. Det som er ønskelig er at den moralske handlingen er naturlig for individet og dermed utvungen (Hohr H. , 2016, ss. 163-165).

Det at en ikke må kjempe for å utføre moralske handlinger når en kommuniserer i sosiale medier kan være viktig. Det finnes utrolig mye innhold og mye valg en må foreta seg i sosiale medier, og det at det moralske kommer som naturlig for individet kan være tjenlig.

4.4.3 Danningsteoretisk problem

Schiller lagde også et danningsteoretisk grunnleggende problem når han påpeker at formdriften og stoffdriften representerer autonome områder. Det er naturloven som styrer den fysiske verden, men moralloven styrer menneskelige handlinger. Det er viktig å poengtere at naturloven ikke kan blande seg opp i moralloven, og motsatt. Det er derfor viktig at individer må være obs på at en ikke bruke naturlover der morallover gjelder, og motsatt. Om dette gjøres, så kan for eksempel et individ gjøre sin lyst og ønske til et moralsk påbud, men konsekvensen av dette kan derimot være lovløshet. Det teoretiske problemet dreier seg altså om hvordan disse to kan forenes og komme i en legitim kontakt. For Schiller er løsningen at han tenker at det er et tredje område, og det er det «skjønne skinn», og fiksjonen som styres av dette er lekedriften. For Schiller så møtes formdriften og stoffdriften på en måte, slik at begges absolutte krav blir opphevet. Samtidig som det blir opphevet, så er de aktive og i et lekende samspill. Her i denne tosidigheten som lages, finner en fiksjonens særskilte dannelsingsfunksjon (Hohr H. , 2016, ss. 165-166).

Schiller mener at alt av det moralske liv har sin start i leken, det har også sitt grunnlag i leken. Leken utvikler også følelseslivet fordi følelsene gir slipp, og en begynner å utforske muligheter istedenfor å diktere atferd. Rollen leken spiller i danningen, begrenser seg heller ikke kun til utvikling av moral og følelser. Det er også rom for å tenke og for refleksjoner. Dette er fordi handlingstvungen i leken er opphevet, og en får dermed leke med tanker (Hohr H. , 2016, ss. 166-167).

4.4.4 Oppsummering

Danning for Schiller kan sees i tre deler. For det første må en utvikle og styrke sin fysiske side. Dette består av fysisk styrke, kroppens egenskaper, hurtighet, motorisk dyktighet, men også å være mottakelig for inntrykk fra verden. For det andre, må individet utvikle det åndelige, og dette gjøres ved å vekke fornuften. Dette står i en motsetning til den fysiske siden. Fornuften har dermed ikke noe med kunnskapen en får fra den fysiske verden. Fornuften er iboende fra individets førte stund. Gjennom danningen skal altså individet vekke fornuften, men også styrke den. Dette gjøres gjennom å konfrontere den med ulike handlingsvalg. For det tredje må en når en skal utvikle den åndelige (fornuften) og den fysiske siden, forene disse to til en helhet. Denne helheten ligger i det estetiske og kan sees gjennom lek og kunst. For Schiller er det i leken, men også i kunsten at en utvikler identitet og finner ut hvem en er. I estetikken, mener Schiller at en lærer om sine følelser, og en kan utforske og prøve ut nye ting uten fare. Gjennom dette utvikler man sitt følelsesliv. I det estetiske kan en også ta for seg begreper og dekonstruere dem, og konstruere dem opp igjen på helt nye måter (Hohr H. , 2016, ss. 168-169)

Det kan være interessant å reflektere over om sosiale medier og den virtuelle verden er en forlengelse av det Schiller beskriver som den estetiske dimensjon, eller verden. Dette vil bli tatt opp i drøftingen.

Vi har nå sett på tre filosofer og deres tanker om hva dannelse er. Disse var som nevnt toneangivende filosofer i «Bildung» sin storhetstid. Det er viktig å reflektere over om disse teoriene fortsatt er relevant i dag. Det er viktig å huske på at ingen av disse teoriene tar med seg sosiale mediers komplekse bruk, og kommunikasjonen som foregår på digitale medieplattformene. Kanskje en likevel kan bruke grunntanker fra disse tenkerne når en skal konstruere en ny forståelse av dannelse. Det som er med på å forandre vår verden er kommunikasjon og påvirkningen gjennom sosiale medier. Selv om en bruker tankegods fra Kant, Humboldt og Schiller, må dette tilpasses og ses i forhold til det som foregår gjennom kommunikasjonen i sosiale medier. Det er dette Løvlie forsøker å gjøre når han gjør rede for teknokulturell danning.

4.5 Teknokulturell danning

Vi har nå sett på dannelsesbegrepet gjennom dannelsingsborgerskapets og eliteuniversitetets briller. På denne tiden var teknologien noe som ble ansett som en trussel. Denne trusselen rettet seg mot det sant menneskelige. Teknologien på den tiden tok med seg politiske og etiske problemer, noe som også skjer i dag. Selv om det har kommet problemstillinger som en må ta stilling til gjennom teknologien, har teknologien gjennom historien alltid vært en del av det som kan gjenkjennes som en dannelsings- og kulturhorisont. Slik det tidligere ble nevnt i eksemplet om boktrykkerkunsten, så vi at dette ikke bare bidro til boken, men det bidro også til bibliotek, lesegrupper og kaffehus. En kan si at boken var en tidlig teknokulturell kraft, og fungerte som en myk kulturell kraft. I vår tid er dette datamaskinen. Det kan også tenkes at mobiltelefonen er en slik kraft. For å si det på en annen måte er den teknokulturelle danningen som Løvlie skriver om, av en helt annet type enn den som lå til grunn i det klassiske begrepet. Dette er fordi en slik type danning benytter seg av helt andre metaforer og begreper enn det klassiske dannelsesbegrepet, og når en beskriver forholdene mellom natur og menneske, og maskin og menneske, slik for eksempel Kant, Humboldt og Schiller gjør, bruker en også andre fremgangsmåter, refleksjoner og begreper (Løvlie, 2003, s. 352).

4.5.1 «Kyborg»

Ett av disse begrepene som brukes er «kyborg», og dette er en metafor som skal betegne det biotopiske forholdet mellom maskin, dyr og menneske. Det er i tillegg en metafor for teknokulturen i vår tid. Selve begrepet «kyborg» består av kybernetikk og organisme, og dermed blir teknologi og biologi forent i en beskrivelse av mennesket. Donna Haraway publiserte i 1985 et manifest som hun kalte «A Manifesto for Cyborgs». Her skriver hun at kanskje «kyborg» kunne brukes som både en fiksjon og som en sosial realitet på en og samme tid. På en slik måte kunne en forene maskin og mennesket. For å komme opp med noen argumenter for at mennesker kan bli kalt «kyborger», er at de fleste mennesker i vår tid er koblet opp med verden på en elektronisk måte og med ulike teknologiske fenomen. Dette gjelder ikke bare barn og unge, men alle mennesker i alle aldre. Det forekommer sjeldent at ikke mobiltelefon eller innboks på mail via en datamaskin sjekkes hver dag. Det er dog ikke bare en slik teknologi som gjør at vi mennesker forenes med maskiner. Det at vi kjører bil eller tar buss bidrar også til at vi forener oss med maskiner. Vi er inne i en human teknokultur. Haraway sine mest sentrale poeng ligger derimot et annet sted. For henne viser bruk av «kyborg» som metafor, at det går an å reflektere over sammenhenger istedenfor motsetninger

mellom menneske og maskin. Det er viktig å poengtere at en «kyborg» ikke er et individ som består av blod og kjøtt, det er nemlig grensesnittet mellom maskiner og mennesker som fanges opp av denne metaforen. Det har tidligere blitt skrevet om grensesnittet i denne avhandlingen, og det vil nå bli en dypere forklaring over hva dette innebærer (Løvlie, 2003, s. 352).

4.5.2 Grensesnitt

Hva som menes med et grensesnitt i denne sammenheng kan være skjermen på mobilen eller datamaskinen. Grensesnittet er altså det snittet som skiller maskinen og mennesket, men det er også det stedet der mennesket møter maskinen ansikt-til-ansikt. Nyere mobiltelefoner oppdateres med stadig nye teknologiske muligheter, og mobiler brukes for det meste til sosiale medier. Mobiltelfoner kan gjenkjennes som et sosialt og psykologisk grensesnitt. Når unge bruker mobiltelefoner og sosiale medier kan det tenkes at unge identifiserer seg selv gjennom det nettverket som finnes med andre individer. Unge kan realisere seg selv gjennom kommunikasjonen som foregår i sosiale medier med andre mennesker. En kan reflektere over hvor grensesnittet finnes i slike nettverk. Grensesnittet kan finne sted mellom mobilen og sender, men det kan også komprimeres til å være i øyets retina. Grensesnittet kan også finnes mellom mottager og sender. Når en tenker slik, kan en se at grensesnittet markerer møtesteder i verden. Det vil si at grensesnittet blir til danningenes sted eller topos. Det er ikke noe barriere eller hindring i grensesnittet, for i grensesnittet forenes maskin og menneske, men det atskiller også. Det er altså to veier. Gjennom «Kyborgene» møtes og forenes kultur og natur, og maskin og menneske, og blir en metafor for ren kommunikasjon. Før kyborg-begrepet i det hele tatt ble tatt i bruk, introduserte John Dewey en handlingsteoretisk versjon av «Kyborgene». Dewey skildret bevisstheten som «navnet på et handlingsforløp i den grad det er intelligent styrt» (Løvlie, 2003, s. 353). Dewey mente også at alle aktiviteter som mennesker er med i, uavhengig om disse er av intelligens art eller ikke, er noe personen deltar i og går inn i og dermed ikke er en egenskap ved personen selv. Aktiviteter for Dewey var ikke i første rekke egenskaper som personen innehar, men som han mente lå i forholdet mellom personen og verden. I dette synspunktet kan en se at handlinger er mer enn et individs avgjørelser og handlinger. Løvlie skriver dette om grensesnitt: «*som kommunikasjon danner handlinger snarere grensesnitt mellom personen og verden*» Grensesnittet er altså ikke noe i seg selv, men det ligger i forskjellen mellom fenomener. Gregory Bateson beskriver i «*Mind and Nature*» at forskjell ikke er noe innhold. Bateson hevdet at det ikke finnes noen dimensjoner i forskjellen. Hans eksempel om krittflerken er relevant å vise til. Krittflerken er markert på en

svart tavle, både krittflerken og tavlen kan lokaliseres. Bateson mente derimot at forskjellen mellom disse to ikke kunne lokaliseres, verken til tavlen eller krittflerken. Denne tankegangen om at forskjellen er dimensjonsløs, radikaliserer Dewey sine refleksjoner om at handling til det punkt der kommunikasjon, slik Bateson mente, innebærer at forskjeller utgjør en forskjell. Et slik standpunkt blir forsterket av dagens teknokultur, og det kan argumenteres for at det som er mellom verden og mennesker får en høyere betydning. Det som er i relasjonen mellom verden og mennesker, realiseres i kommunikasjon. Kommunikasjonen gjennom sosiale medier har endret måten vi mennesker lever på og kommuniserer på, slik det ble vist i kapittel 3.0, som beskrev sosiale medier og kommunikasjonen som foregår der. Og med det vi har sett så langt, er det grunnlag for å hevde at kommunikasjonen i sosiale medier fører til at dannelsesbegrepet må fornyes. Slik Løvlie skriver og spør om i sin tekst: «*Hvordan kan vi snakke om danning når forholdet mellom jeg og verden skrumper inn til et forsvinnende mellomværende?*» Om en forholder seg til «Bildung»-tradisjonen og dens dynamikk, som vi har sett dreier seg om transformasjon og overgang, har vår tids teknokultur gjort at vi har gått fra transformasjon til hypertransformasjon. Det at vi mennesker bruker Internett og er koblet til nettverk gjennom sosiale medier, vil gjøre at vi kan bruke begrepet hypertransformasjon. Vi opplever det dimensjonsløse og uroen ved dette, og vi lever i grensesnittet. I en hypertransformasjon øker en selv, og med dette menes med at det blir en økning av ens egen selvfølelse, men også en høyere opplevelse av andre mennesker. Unge mennesker som bruker sosiale medier, møtes i felles nettverk og kommuniserer med hverandre, og dette kan oppleves som et intenst møte. Det er i slike intense kommunikasjonsmøter at hypertransformasjonen viser seg. Løvlie hevder at det ikke tales om at unge mennesker mister seg selv, men at det heller er snakk om at en skal gjenvinne seg selv hele tiden i forhold til den andre. Mennesker i dag er «Kyborgere», som lever i et grensesnitt, og dette gjelder særlig unge mennesker. I dette grensesnittet blir unge mennesker formet, men de former også verden samtidig (Løvlie, 2003, ss. 352-354).

Nå som vi har sett hva som menes med begreper som «kyborg», «grensesnitt» og «hypertransformasjon», vil det være relevant å vise til et nytt dannelsesbegrep. Dette har blitt kalt for en *digital danning*, og er et svært komplekst begrep.

4.6 Digital danning- et komplekst begrep

Slik det ble beskrevet i innledningen, er det faktum at mennesker bruker teknologi til kommunikasjon, ikke noe som er nytt og revolusjonerende. Mennesker har faktisk drevet med en form av dette, i minst 37.000 år, men det blir selvsagt mer moderne ettersom en kommer inn i historien. I dag er, som det også er nevnt tidligere i oppgaven, mobiltelefonen en del av hverdagen, og derfor er sosiale medier tilgjengelig hvor en er så lenge en har tilgang på Internett. På grunn av at mye i vår verden har blitt mobilt, og at en kan putte «en datamaskin i lommen», så forvandler dette sosiale relasjoner, samfunnet og samhandling mellom mennesker. Og alt dette har blitt utviklet på under en generasjon! Det er derimot ikke alle mennesker som kommer seg like hel gjennom denne moderne teknologiske utviklingen (Bundsgaard, 2017, ss. 7-12).

Hva en digital danning er og betyr, skal vise seg å være vanskelig å definere. Det er et begrep som har et bredt meningsinnhold Fellesskapsfølelse identitet, kritisk refleksjon, generell refleksjon, fleksibilitet, autonomi, individuell frihet og kompleksitet er noen av fenomenene en kan finne i en digital dannelse. Digital kompetanse og digital literacy er også to andre begreper som brukes om hverandre når en snakker om en digital danning (Schofield, 2018, s. 151).

4.6.1 Om det digitale rolle i vårt liv

For Bundsgaard dreier seg digital dannelse seg for det første dreier om å kunne oppføre seg ordentlig og bruke teknologien på en fortrolig måte, og for det andre handler det om å erkjenne at teknologien spiller en rolle i menneskers fellesliv. For det tredje, dreier det seg om å forholde seg til utfordringer som finnes, og delta i å prøve å skjønne disse og handle i forhold til de muligheter og utfordringer som kommer med alt av det digitale i vårt samfunn, vårt liv som individer og i våre fellesskap (Bundsgaard, 2017, s. 12).

Bundsgaard mener at en må kunne bruke det digitale for å få tilgang til kunnskap, forholde seg til kunnskap, og tilegne seg kunnskap. Det kan også dreie seg om forståelse av teknologien. Det vil si at en skal kunne reflektere og analysere hva slags rolle teknologien og det digitale har å si for vårt liv, og hvilke konsekvenser det digitale har for samfunnet, felles liv og individualiteten. En skal også kunne opptre dannet i det sosiale nettverket og ikke

avsløre opplysninger som er private og som kan misbrukes av andre. Å prøve å avverge konflikter er også inkludert i digital danning (Bundsgaard, 2017, ss. 12-14).

4.6.2 Refleksiv bevissthet

Undersøkelser som handler om teknologiske fenomen, har vist at det er pedagogiske utfordringer knyttet til dette. Det er viktig å si at disse utfordringer ikke er nye, men gjennom nye teknologiske fenomen slik som sosiale medier, må en ha fornyelse innen pedagogisk praksis og hvordan en kan tenke analytisk i forhold til denne innen pedagogikkfaget.

Utfordringer som hele tiden har vært her, spesielt hos barn og unge, utfolder seg på nye arenaer. Gjennom dette har digital dannelse dukket opp. Digital dannelse har ikke en eksplisitt definisjon, men når en snakker om digital dannelse, snakkes det ofte om den refleksive bevisstheten til individet. Også hvordan individer reflekterer over hvordan en skal analysere, ulike handlingsmuligheter, det å kunne vurdere disse og det å bruke sine egne, men også andres digitale ressurser på en tjenlig måte. Disse ressursene dreier seg da om kunnskapsbygging, de sosiale handlingene og kommunikasjonen. Det dreier seg altså om hvordan en reflekterer på hva slags valg en har gjennom digitale fenomener (Kusk, Persson, & Larsen, 2018, ss. 13-14).

4.6.3 Informasjonssamfunn

Som det har blitt skrevet om, bidrar denne teknologiske tiden vi er inne i nå, til endring av hvordan en lever sine liv. Mediepedagog Ola Erstad har vært en stor bidragsyter til dette. Erstad definerer denne teknologien som et informasjonssamfunn. Formulert på en litt annen måte; utviklingen av denne digitale teknologien har bidratt til at en har fått et informasjonssamfunn, og i disse informasjonssamfunnene må et dannet individ klare å håndtere ulike utfordringer. Erstad trekker i den sammenheng inn begrepene mestring og dømmekraft. Med mestring mener han at en må være i stand til å bruke teknologien, og med dømmekraft menes det at en skal oppnå *«en analytisk distanse til det samfunnet og den mediekulturen eleven er en del av, og bygge opp innsikt om de kulturelle redskapene som de digitale mediene representerer»* (Fauskevåg, 2019, s. 121). Dette betyr at en må kunne utøve en refleksjon over hva som skjer i disse informasjonssamfunnene, og hva det vil si å være en del av disse. Erstad benytter seg av begrepet «digital danning» angående dette, men han bruker også kompetansebegrepet, det vil si «digital kompetanse». Digital kompetanse er ifølge Erstad, holdninger, kunnskap og ferdigheter som en får når en bruker for eksempel

sosiale medier. Erstad snakker i den forbindelse om tre kompetanse-utfordringer som kommer med informasjonssamfunnet, og som er relevant i forhold til digital dannelse (Fauskevåg, 2019, s. 122).

Den første utfordringen er evner til å være kritisk til kilder, den andre er kompetanse knyttet til tolkning av kommunikasjonsprosesser, og den siste utfordringen er produksjon og det å være kreativ. Dette gir muligheten til å skape noe, og ikke bare å delta. Erstad ser på disse tre som viktige kompetanser for at et individ skal være dannet i det digitale samfunnet. Fauskevåg synes likevel at digital dannelse skal være noe mer enn å fungere godt i kunnskapssamfunnet (Fauskevåg, 2019, ss. 123-124).

4.6.4 Dypere inn i digital dannelse

Når en bruker sosiale medier er en i et digitalt nettverk som er globalt, og dette gir utrolig mange muligheter, men også utfordringer. Barn og unge møtes ikke så mye lenger der det før var normalt å møtes, enten det gjelder på fotballbanen, hjemme hos noen eller lignende. En kan i dagens samfunn se trender til at barn og unge oftere møtes på virtuelle steder. Spesielt gjennom sosiale medier, men også gjennom nettverksspill. Siden nettverket som brukes er globalt, dukker det også opp en mulighet til å møte på andre personer fra andre områder i verden. Den generasjonen som vokser opp nå, dannes på en helt annen måte enn før, nevner Thorvaldsen. Den kommende generasjonen vokser opp med høyt teknologiske oppfinnelser og digitale nettverk, deriblant sosiale medier. Denne oppveksten som nå kan sees på som digital, har mye å tilby. Når en vokser opp i sosiale medier, men også i nettverk og internett generelt, utvikler de «digitale innfødte» egne former for kommunikasjon. De former også egne holdninger og de lager verdinormer. Dette kan være et uttrykk for dagens dannelsesidealer. Det at en har en så lett tilgang til å kommunisere gjennom chat, sende og dele bilder og filmer har blitt en bekymring. Medietilsynet har blant annet vært ute med en bekymringsmelding angående dette. De som ferdes i sosiale medier og i nettverk blir gode på dette, og kanskje de fleste er ansvarlige og har kunnskap om hvordan en skal oppføre seg. Det er likevel ikke lurt som voksne og pedagoger å være passive tilskuere. Om de unge får erfare en identitetsbelastning de ikke tåler kan det være farlig og få konsekvenser. Det trengs foreldre, lærere, pedagoger og voksne generelt til å veilede barn og unge med holdninger, kunnskaper og grensesetting. I og med at barn og unge vokser opp med denne digitaliseringen, kan det tenkes at også barn og unge kan hjelpe voksne med digitaliseringen (Thorvaldsen, 2010).

Digital dannelse, har ifølge Thorvaldsen blitt konstruert ut fra begrepet dannelse. Han hevder digitale dannelse kan være en utstrakt form for en digital kompetanse, men det kan også handle om å klare å være i den digitale verden og vite hvordan en skal forholde seg til alle digitale omgivelser. Thorvaldsen nevner videre at det å finne en eksplisitt definisjon på digitale dannelse for så å konkret finne betydningen av begrepet, er krevende selv om det er flere som bruker begrepet. Det som kan være et problem med definisjoner av digital dannelse, er at den digitale dannelsen kun knyttes til bruken av det digitale. Når dette gjøres blir skillet mellom dannelse og kompetanse uklart (Thorvaldsen, 2010).

De funksjonelle dimensjonene av en digital dannelse, er ferdigheter og kompetanse. Dette dreier seg om å ha innsikt, viten og kunne reflektere. Dermed er det en markant forskjell mellom kompetansebegrepet og dannelsebegrepet. Underbegreper under dannelse kan være ansvar, det å være ærlig, kunne vise dømmekraft og ha integritet. Dette betyr at en digital dannelse handler om retning og mål, og digital kompetanse er et middel og en forutsetning for dette. Det som er viktig å inneha innenfor digital kompetanse, forandres med nye teknologiske påfunn. En digital dannelse derimot burde kanskje heller være knyttet til holdninger og verdier som ikke trenger å endres samtidig som den digitale kompetansen må fornyes på grunn av teknologiske nyvinninger nevner Thorvaldsen. Han fortsetter med å understreke at dersom en skal bruke digital dannelse som begrep, burde det være en nytenkning av dannelse som tar begrepets historie som utgangspunkt. Noe annet som også burde inngå i digital dannelse er etikk, moral og ha gode holdninger når en er på nett (Thorvaldsen, 2010).

Gjennom bruk av Internett har en tilgang til digitale medier, inkludert sosiale medier, og det er tilgang for de fleste. Mulighetene som kommer med dette, betyr også at det trengs ansvarlige borgere som også er velinformerte. Siden dette er noe globalt, er det krevende å finne en myndighet som skal ha ansvar for dette. Siden Internett er så fritt, er det opp til enhver å regulere medieinnholdet, og det er også opp til enhver hvordan en skal tolke innholdet og hvordan en selv skal produsere et innhold (Thorvaldsen, 2010).

Det å ha kunnskap og kompetanse innenfor digitale medier er en nødvendighet, men det er dog ikke tilstrekkelig for hele dannelsen. Det er ikke teknologien som har mest å si i den nettalderen som vi befinner oss i, slik samfunnet fremstår i dag. Det er heller bevisstgjøringen

og utfordringene som innlemmer individers dannelse. Det handler om hvordan vi som mennesker og individer bruker teknologien (Thorvaldsen, 2010).

4.6.5 Digital dannelse som en overordnet kulturell kompetanse

Medieforsker Lillian Gran skriver at digital dannelse kan karakteriseres som en overordnet kulturell kompetanse, og det blir også lagt vekt på å utvikle en ferdighet til refleksjon, til å avklare identitet og få en forståelse av en selv og andre en møter i en digital kontekst. Lillian Gran har utført en studie der hun så på relevant litteratur som dreide seg om dannelse, og hun nevner at utgangspunktet med denne studien er å vise at det som finnes av forskningslitteratur om digitale dannelse ligger på et instrumentelt nivå. Det er altså rettet hovedsakelig mot selve bruken av digitale plattformer. Gran tar utgangspunkt i at en digital dannelse er noe mer enn nettvett, digital dømmekraft og digital kompetanse. Gran skriver at i vår moderne og digitale tidsalder, så står demokratiet ovenfor nye utfordringer, på grunn av at grensen mellom det private og det offentlige er forrykket. Det som inngår i digital dannelse er menneskets rolle og forståelse av seg selv i fellesskapet, og dette er i motsetning til digital kompetanse og digital literacy (Gran, 2018).

Gran framholder at i en digital dannelse søker en etter materialer individet kan anvende for å skape et samspill mellom selvaktivitet og individets tolkning av verden. Alle enkeltmennesker behøver en verden utenfor seg selv, og her kan de søke etter å utvide sin egen kunnskapsbase, og dette bør skje ubevisst. Den verden individer ønsker å ta del i, bygges gjennom at individet danner seg steg for steg og slik får et overblikk. Gran har dette som et utgangspunkt, når hun søker etter en forståelse av en digital dannelse. For å vise resultatene bruker Gran tre begrep. Dette er samspill, kontekstuell læring og individets indre krefter. Gran skriver at individets krefter er relevant og slutter seg til Briseid når han mener at det å bygge en identitet og tilhørighet sammen med en verdiforankring, burde være en sentral del i opplæringen av unge. I den klassiske dannelsen er personlig utvikling hos individet målet. Gran hevder også at undersøkelser av subjekters utfordringer i samfunnet i dag, viser at de unge kan stå i en ganske annerledes opplevelse av påvirkningen fra andre, enn tidligere. Dette skjer via at for eksempel sosiale medier, der unge må forvalte egen identitet døgnet rundt og blir påvirket av andre. Den kontekstuelle læring understreker Gran, har blitt omtalt i mange av studiene hun selv har gått gjennom. Det søkes etter hvordan engasjement, erfaring og deltakelse virker inn på læringen. Det er også slik at en del av studiene Gran har sett på, søker etter en forståelse av

hvordan lærere arbeider med det digitale. Det understrekes i dannelseseorien at individet trenger en gjenstand for å lage en forståelse av samspillet mellom individets egenaktivitet og verden (Gran, 2018).

Gran konkluderer med at det ikke finnes noe entydig forståelse av digital dannelse. I en digital dannelse kommer det andre krav til individers utvikling fordi individer også får tilgang til en virkelighet som er global. I denne virkeligheten er de også hele tiden konsumenter og forbrukere. Grans forståelse av digital dannelse er at det dreier seg om identitetsutviklingen til den unge, og det må også læres hvordan en kan være på tvers av kontekster. Det må også være fokus på utvikling av demokratiet, og dette gjelder både i og utenfor det digitale rom. I vår moderne tid må dannelse være i et samspill mellom verden og selvet. Læringen som skjer i det daglige, må vektlegge selvdannelsen hos de unge i vår moderne tid fordi unge bruker sosiale medier såpass mye og blir påvirket gjennom dette (Gran, 2018).

4.7 Teknokulturell danning i et historisk perspektiv og i lys av begrepet digital danning

Nå som vi har sett på dannelsesbegrepets historie, både i et historisk perspektiv og i nyere tid, skal vi videre se hva som kan ligge i fenomenet teknokulturell danning. I en teknokulturell danning vil en prøve å føre den klassiske danningstradisjonen til noe som kan passe bedre i vår tid. I den teknokulturelle danningen blir ikke selvet oppfattet som en evne eller kraft, slik vi har sett for eksempel hos Kant, Humboldt, og Schiller spesielt, og i «Bildung»-tradisjonen generelt. En ser heller ikke på identitet som noe som er en egenskap ved et individ, men som noe som knyttes til forholdet mellom verden og selvet. Vi har sett at «kyborg» er en metafor som dreier seg om at mennesker lever i en verden full av teknologi, men at metaforen derimot ikke gir oss noe svar på utfordringer angående danning i dag. Det metaforen derimot gjør, er å se utfordringene på en revolusjonerende måte. Sosiale medier, nettverk og Internett har utvidet vår gamle verden. Gjennom Internett og sosiale medier har mennesker funnet nye måter å være sammen på, og samværet er preget av en hurtigkommunikasjon. Løvlie nevner at en kan se to retninger angående dette. Den ene retningen vil si at Internett og det som følger med, har ført til at mennesker kan beskrives som flerfasettete og distribuerte identiteter som en kan se gjennom et univers av kommunikasjon. I dette universet kan et individ være uten etnisitet eller nasjon dersom en ønsker det. Den andre retningen handler om Internett som et rom der undertrykkelse, overvåking av mennesker og makt kommer til uttrykk. Gjennom

Internett og sosiale medier har en også fått noe som kan kalles kommunikasjonsstøy. Det vil si at alt og alle kan kommunisere noe, det betyr at det vil bli mye informasjonssjøppel. Og det finnes ikke noen sorteringer på hva som kan brukes av kommunikasjon, og hva som bør kastes. Det er ikke et spørsmål om dannelsesbegrepet finnes, men det en må reflektere rundt er hva som skal legges inn i begrepet i vår digitale tid. I en teknokulturell danning har en det postmoderne og dens uoversiktligheit som en motivasjon for å reflektere rundt et nytt dannelsesbegrep som passer vår tid bedre. En kan kanskje hente inspirasjon fra tenkere og teorier fra «bildung»-tradisjonen, men de kan umulig gi entydige svar på våre dagers aktuelle spørsmål og utfordringer. På samme måte som det klassiske dannelsesbegrepet, bør det også i den teknokulturelle danning finnes en grunnleggende idé om hva danning er. I den klassiske danningstradisjonen finner man en triade, bestående av selvet, verden og forvandlingen. I den teknokulturelle danningen er grensesnittet der mennesker og teknologien møtes dannelsens sted. Grensesnittet er som vi har sett mellom mennesker og teknologien. Forestillinger om humanitet, frihet og rettferdighet blir også beholdt i den teknokulturelle danningen, men da ikke som verdier som er substansielle og objektive, men heller som oppgave og spørsmål (Løvlie, 2003, ss. 367-370).

Fauskevåg (2019) mener at utgangspunktet for Løvlies forståelse av teknokulturelle danning, er det kommunikasjonssamfunnet som finnes i det digitale. De totalt endrede muligheter vi har fått for å kommunisere gjennom det digitale, gjør at vi må omdefinere hvordan vi forstår menneskeligheten, subjektiviteten og humaniteten. Dette krever også at vi får et nytt dannelsesbegrep, som Løvlie sikter til, og som Fauskevåg tar utgangspunkt i når han gjør rede for mediekompetanse, danning og læring i en ny mediekultur. Hvordan det digitale endrer menneskelige vilkår forklares på en treffende måte gjennom kyborgene. Vår avhengighet av digital kommunikasjon kan illustreres med den panikk mange føler på hvis de for eksempel glemmer mobilen hjemme. En kan føle på at en går glipp av kommunikasjonsmulighetene som finnes i sosiale medier gjennom bruk av mobilen. En kan føle seg som om en ikke er optimalt utrustet, som om subjektet ikke er fullt ut virkeliggjort uten disse mulighetene. Det er slike eksempler som viser hvordan den digitale teknologien har gitt mennesket en digital dimensjon, eller som viser det symbiose som mennesker inngår i når det gjelder teknologi. Når en bruker «Kyborg»-begrepet som et nytt begrep om menneskeheten, innebærer det at en trenger et nytt dannelsesbegrep. Det er ikke unormalt å tenke på prosessen av det klassiske dannelsesbegrepet som en reise. Gjennom livet møter en ulike individer og forskjellige kulturer, og gjennom dette har mange forstått at et individ kan dannes ved at en får et annet

blikk på virkeligheten, og seg selv gjennom det en møter, slik vi har sett både Kant, Humboldt og Schiller peke på. Tilbake til kyborgen og grensesnittet, så skjer altså alle disse møtene gjennom skjermen på mobilen. Disse møtene kan oppleves som intense. Ved hjelp av mobilen skjer kommunikasjonen mye oftere og mer kontinuerlig enn før, og utvekslingen finner sted i et så hyppig tempo at transformasjon må erstattes av hypertransformasjon. Mulighetene en får gjennom kommunikasjonen i sosiale medier gir oss en mer intens samhandling mellom virkeligheten og mennesker der individet kontinuerlig må gjenvinne seg selv (Fauskevåg, 2019, ss. 124-126).

4.7.1 Oppsummering av danning

Vi har i denne delen av oppgaven tatt utgangspunkt i Lars Løvliens redegjørelse av teknokulturelle danning. Danning har blitt forstått på ulike måter i ulike tidsperioder og av ulike individer. «Bildung»-tradisjonen har betydd mye for forståelsen av dannelsesbegrepet og den har fortsatt stor påvirkning på hvordan det tenkes om danning i dag. Viktige elementer i «bildung» var kulturens makt og påvirkning, og selvets kraft og uttrykk og ut ifra dette kom det også et tredje, som var transformasjonen av forholdet mellom selvet og kulturen. Ved hjelp av ulike bidrag fra Immanuel Kant, Wilhelm von Humboldt og Friedrich Schiller, ble ulike aspekter ved dannelsesbegrepet belyst. Verden er et helt annet sted enn hva den var da disse tenkerne levde, og deres tanker om danning kan ikke uten videre sies å fortsatt være relevant i dag. En kan likevel la seg inspirere av deres tenkning og om mulig bygge videre på deres idéer, men en kan ikke forvente å få noe entydig svar på dagenes utfordringer ved å trekke veksler på danning i historisk lys. Det ble også vist gjennom Lars Løvliens teknokulturelle danning, at det er absolutt relevant å mene at den kommunikasjon som foregår i sosiale medier, endrer måten en kan forstå dannelsesbegrepet på, og menneskers oppfattelse av verden.

5.0 Drøftelse av teorien i lys av forskerspørsmålene

I denne delen av oppgaven vil det drøftes om *kommunikasjonen i sosiale medier endrer måten vi forstår dannelsbegrepet på*. I den sammenheng vil det trekkes veksler på *hva vi forstår med danning i et historisk perspektiv med utgangspunkt i Bildung-tradisjonen og hva som karakteriserer kommunikasjonen i sosiale medier*.

5.1 Drøfting av kommunikasjon i sosiale medier

Sosiale medier er noe som de fleste bruker. Det er en unik mulighet for kommunikasjon, men den kommer ikke uten problemer og utfordringer, særlig knyttet til unge som kanskje er mindre skeptiske enn voksne, og som muligens ser på fenomenet med et mindre kritisk blikk enn andre generasjoner. Dette kan føre til at unge kan bli påvirket av, og for å da å bruke et hverdagslig uttrykk «litt av hvert i sosiale medier». Det er viktig å poengtere at alle sosiale medier er med i ett felles nettverk som brukes av alle brukere i alle slags sosiale medier. Det er også viktig å skille mellom det offentlige i den virkelige verden, og det offentlige, i sosiale medier. Boyd deler kommunikasjon i sosiale medier opp i følgende faktorer: «persistence», «visibility», «spreadability» og «searchability». I den første faktoren forsøker Boyd å få frem innholdet som publiseres vil bli værende der, dette gjelder også meldinger som blir sendt. Det har imidlertid vist seg mulig å slette innlegg og publikasjoner en har produsert, og på noen plattformer kan en også slette meldinger som har blitt sendt innen en viss tidsfrist. Det er derimot mulig at andre brukere allerede har sett det som har blitt publisert, eller blitt skrevet, og det er også mulig at andre brukere har tatt et skjermbilde av det som har blitt gjort eller kopiert dette, før en får gjort noe med det en selv har publisert. Det kan derimot tenkes at det er sentralt i det Boyd nevner at en kan få en melding og svare «når en ønsker», og dermed blir kommunikasjonen asynkron, slik det blir beskrevet i punkt 3.1. Det kan også hende at selv om noe som har blitt publisert, og har blitt slettet for brukerne og ikke lenger kan sees, fortsatt henger igjen og finnes spor av i datasystemene til den sosiale media-plattformen, men som da er skjult for brukerne. De tre andre faktorene kan tenkes å være svært sentrale og viktige

funksjoner i det offentlige rom i sosiale medier. Boyd treffer svært godt med disse. Det kan også tenkes at det vil være viktig å stille spørsmål ved hvor kritiske unge er når en deler noe med andre brukere, og hvor synlig en bør være når noe deles. Viktige spørsmål kan også stilles ved om unge mennesker klarer å se hele konteksten av det som foregår i sosiale medier, og om en som ung blir lett påvirket av det en leser, og de inntrykkene en tar inn over seg. Disse enkelte hendelsene, er en del av en større helhet.

Når en deler noe i sosiale medier, er det også en form for kommunikasjon. Det kan nok være vanskelig å forstå at andre velger å dele totalt unødvendige fenomen og hendelser gjennom sosiale medier. Likevel kan man selv bli en av de som deler hverdagslige fenomen og hendelser som andre personer ikke skjønner hvorfor en ønsker å dele. Det kan derfor være viktig å reflektere over det tiltenkte publikumet, og godta at en kanskje ikke er i denne målgruppen. Om en er en kjent person og har tusenvis av følgere, kan det tenkes at det muligens vil oppleves annerledes. For de fleste av oss, er det viktig å skille mellom det Aalen beskriver som det hele og det tiltenkte publikumet. Dette kan være med på å gjøre en markant forskjell i unges liv, der en blir utsatt for ekstremt mye innhold gjennom sosiale medier i løpet av en dag, og hvor man blant annet kan se at andre brukere driver med sosial stelling.

Det kan være vanskelig å være uenig i det Boyd nevner når hun peker på at man i sosiale medier, fordi det er i et samlet nettverket, så kan en bevege seg mellom landegrenser og oppleve ulike kulturer og normer bare på noen sekunder. Det kan tenkes at unge synes det kan være vanskelig å bytte kulturer, normer og sosial kontekst, så ofte som det gjøres i sosiale medier, men det kan også tenkes at de får en god trening i å være nysgjerrig på andre fenomener, enn hva en selv er vant med, og at dette kan bidra til at en skaper en større aksept for andre kulturer og individer. Den lærdommen som ligger i dette, kan også være god å ha med seg videre i livet. Det lages også normer i sosiale medier og disse kan være ulike i forskjellige sosiale media-plattformer. For eksempel kan de handlingene en gjør på Facebook, ikke være like akseptert på Instagram. Når det blir for mange kontekster, kan det tenkes at det kan bli en utfordring for mange unge, da en må lære seg hvordan en skal oppføre seg på de ulike sosiale media-plattformene, andre land sine kulturer, normer og sosiale kontekster, men også hva som gjelder i eget land og samfunnet en lever i. Dette kan tenkes å være krevende på mange måter.

Når det gjelder fellesskap og utvikling i sosiale medier, er det viktig å være klar over at fellesskap i sosiale medier er noe som er veldig fleksibelt. Og at gjennom fellesskapene kan unge utforske og prøve ut nye roller, og finne helt nye måter å uttrykke seg selv på. Det kan være relevant å poengtere at unge må være klar over at det som gjøres i sosiale medier og som publiseres, muligens kan spores tilbake til personen, i senere tid. Dette er noe som kan ha konsekvenser for fremtidige jobbmuligheter.

5.1.2 Hva karakteriserer kommunikasjon i sosiale medier?

Kommunikasjon i sosiale medier er noe svært enkelt, men det kan også være svært komplekst. Det dreier seg ikke kun om å «chatte» med andre individer, men en kan også «chatte» med store grupper i en fellessamtale, og det å publisere noe på medieplattformen kan sees på som en form for kommunikasjon. For eksempel om en har fått seg en ny jobb eller en ny leilighet, kan en publisere et innlegg slik at alle som har tilgang, kan se det. Slik som Aalen skriver, dreier det seg om å få utløp for sine følelser. Aalen skriver også at det er viktig å tenke på hva slags kanaler som egner seg best når en skal kommunisere, og hvem en skal kommunisere med. Slik det har kommet frem i denne oppgaven, så kan det tenkes at ungdom ikke har den dømmekraften eller alltid er kritisk nok til å vite hvem det egner seg best å kommunisere med, og hvordan en kommuniserer på en god måte.

Noe av det en mister i kommunikasjonen gjennom sosiale medier, er den andres reaksjon og kroppsspråk. Det å skulle tolke kommunikasjonen i sosiale medier kan derfor være vanskelig. Det kan derimot bli lettere ved å bruke ulike symboler og tegn, men også bruken av dette kan være meget komplekst. Det at noen bruker et smilende tegn, betyr ikke nødvendigvis at personen som sender tegnet smiler, eller i et godt humør. Det kan gjøre at kommunikasjonen blir noe annet enn det den hadde vært i den virkelige liv, og det kan tenkes at den kan fremstå mer falsk enn ellers. Aalen nevner også at den kommunikasjonen som finner sted i sosiale medier ikke kan erstatte kommunikasjonen i det virkelige verden, men det er heller noe som kan komme i tillegg. Poenget til Aalen er relevant, men det er viktig å reflektere rundt spørsmålet om verdien som ligger i kommunikasjonen i sosiale medier. Det kan være viktig å lære unge å skille mellom kommunikasjonen som foregår i sosiale medier, og kommunikasjon i virkeligheten der en møter den andre ansikt-til-ansikt, og hva forskjellene mellom disse to kommunikasjonsformene er. I en ansiktsløs kommunikasjon finnes det utfordringer. Det gir muligheter til å enklere skape konflikter og spre rykter, men også mobbing, fordi denne type

kommunikasjon nettopp er ansiktsløs, og det kan tenkes at den empatiske resonans forsvinner, eller at den er lite aktiv i en ansiktsløs kommunikasjon.

Det er ikke slik at kommunikasjon i sosiale medier ikke har en verdi, da dette er en viktig funksjon i sosiale medier. Det som er viktig å poengtere, er at den umulig kan erstatte den verdien som ligger i en kommunikasjon som foregår ansikt-til-ansikt, i den virkelige verden. I et slikt møte får man et mye større ansvar enn hva en får gjennom kommunikasjon via en skjerm. Som nevnt ovenfor så er målet med en menneskelig kommunikasjon at mottaker skal tolke det som blir sendt av sender. Dette kan være vanskelig fordi en mister kroppsspråket og dets verdi i sosiale medier. Kroppsspråket har en stor betydning når en kommuniserer, og kroppsspråket kan føre til at en forstår og tolker det som blir sagt på en annen måte. Det som omhandler kommunikasjon og selvframstilling i sosiale medier, er også viktig å reflektere over. Det at mennesker er bevisst på det som skal legges ut, og at dette skal være mest mulig i positiv forstand, kan tenkes å stemme. Om den forskningen Aalen refererer til, at dette ikke er for å være narsissistisk, men heller for å få en følelse av verdi, kan stemme. Allikevel kan det som tenkes å være mest sentralt og relevant i denne sammenhengen, er å lære unge mennesker opp til at det som legges ut på sosiale medier er konstruert for å virke positivt, eller gi et glansbilde, og at det bare gir en liten del av det hele bildet. Det må tas noen valg i sosiale medier, og noen av disse valgene er hva en skal dele og hvordan en skal fremstå. Det er også slik som Bundsgaard skriver, at det finnes mange kommersielle aktører som vil selge og markedsføre diverse produkter, som en også bør være oppmerksom på. Bundsgaard nevner også at det er mange i sosiale medier som er på jakt etter personopplysninger, og en burde derfor lære unge til å være ytterst varsom med dette når en kommuniserer egne opplysninger i sosiale medier.

Om en skal svare på hva som karakteriserer kommunikasjon i sosiale medier, kan dette virke svært komplekst. En mister kroppsspråket, noe som er viktig i kommunikasjon, og som er til hjelp når en skal tolke det som blir kommunisert. En mulig erstatter for dette er derimot ulike tegn og symboler, men bruk av disse trenger ikke å bety det som det ser ut som.

Kommunikasjon foregår heller ikke bare via «chatter», men også gjennom innlegg, deling av bilder og publiseringer. Aalen kan ha rett i uttalelsen hennes om at kommunikasjon i sosiale medier er ment å være et tillegg til kommunikasjonen i den virkelige verden. Angst i sosiale medier kan også gjøre seg gjeldende, og ungdom kan få lavere selvtillit i sosiale medier. Noe av det samme vises det også til, der Aalen uttaler at det er en norm at en skal være tilgjengelig

hele tiden, noe som kan føre til utmattelse og stress. Å miste trening i ansikt-til-ansikt kommunikasjon kan også føre til store konsekvenser. Uten tilstrekkelig trening i nettopp dette, kan angst når en skal kommunisere med andre individer ansikt-til-ansikt i den virkelige verden oppstå.

5.1.3 Oppsummering

Det har i denne delen blitt drøftet hva sosiale medier er, og hva som karakteriserer kommunikasjon i sosiale medier. For pedagoger, lærere, foreldre og alle voksne, er det viktig å vite hva sosiale medier er, og hvordan en skal bruke sosiale medier. Fem punkter som kan hjelpe unge til en lettere bruk av sosiale medier har blitt trukket frem. De fem punktene innebar å stoppe opp, å være kritisk, å besøke, å delta og å skape. Dette er fem punkter som kan være relevant for en digital dannelse. Nettopp dette er også viktig når unge skal konstruere sin identitet. Det handler altså ikke bare om kunnskap om hvordan en skal bruke sosiale medier, men også om å lære om ansvar og empati. Slik det kommer frem i redegjørelsen er det også viktig å få trening i refleksivitet. Denne refleksiviteten dreier seg om å kunne reflektere over den andre en møter i sosiale medier, noe som også kan være viktig i en moderne danning, slik Vettenranta poengterer. Vettenranta nevner også hvor dette kan læres. Det kan tenkes at skolen burde ta mer ansvar når det kommer til sosiale medier og hvordan det påvirker oss, og vår danning. Dersom skolen har mulighet til å innføre dette emnet som et fag, kan det innebære at individer får lære om nødvendige verdier, holdninger og kunnskap som trengs i en hverdag fylt av medier.

5.2 Krever kommunikasjon i sosiale medier et nytt dannelsesbegrep?

Som kjent er problemstillingen i oppgaven *hvordan kommunikasjon i sosiale medier kan endre måten vi forstår danning på*. Som det er vist i oppgavens teoridel kan kommunikasjonsmulighetene i sosiale medier føre til at dannelsesbegrepet endres fra begrepets klassiske betydning. I det følgende skal dette drøftes og utdypes nærmere. I denne drøftelsen vil det også bli undersøkt *hva vi forstår vi med danning i et historisk perspektiv med utgangspunkt i Bildung-tradisjonen*.

For å belyse problemstillingen har denne oppgaven tatt utgangspunkt i Lars Løvlie's teori om en «teknokulturell danning». For å svare på hva en kan forstå med dannelsesbegrepet i et historisk perspektiv ble det tatt utgangspunkt i «Bildung»-tradisjonen. Dette var en tid der

ulike temaer innenfor filosofens grener ble problematisert. Noen av disse temaene var menneskets plass i naturen, verden og i universet. Det var opp til pedagogikken å ivareta anlegget til mennesket for at en skulle kunne perfektionere og utvikle seg selv. Slik vi har sett var selvbestemmelse, som vil si at en søker etter å utvikle vilje og moral, viktige. En skulle også bli uavhengig av begrensninger som kom fra naturen eller samfunnet. I «Bildung» lå det to elementer, dette var kulturens makt og påvirkning og selvets kraft og uttrykk. Dette var to motsetninger som gjorde at en fikk et tredje element, som var transformasjonen av forholdet mellom selvet og kulturen. Det ble også vist til tre ulike filosofer som bidro til å belyse ulike ideer i «Bildung»-tradisjonen. Alle tre var viktige personer i det klassiske dannelsesbegrepet. Vi skal nå se om deres syn på danning kan være relevant i dag, eller om den kommunikasjonen som foregår i sosiale medier endrer måten en kan oppfatte dannelsesbegrepet på og at deres teorier derfor ikke lenger passer inn i dagens vilkår for danning.

Slik det ble beskrevet dreier Kant sine teorier seg om individers fornuft og moral. Om vi tenker oss Kants sine teorier i dag kan en være enig i at det å bruke sin fornuft i sosiale medier absolutt kan være noe som bemyndiger individet. For Kant kunne en oppleve virkeligheten gjennom sansing og tenkning, som også ble kalt fornuften. Gjennom kommunikasjon i sosiale medier sanser en utrolig mye forskjellig, og alle som har tilgang til sosiale medier bruker veldig mye tid på dette hver eneste dag. Det er ikke lenger kun en form for underholdning, men det er en stor del av livet vårt og hverdagen. Gjennom sosiale medier snakker man med andre og man kommuniserer både via bilder og informasjon med hverandre. Det som er revolusjonerende med sosiale medier er at alle som bruker det har muligheten til å bli en mer offentlig person enn før, og det som deles går ikke gjennom noe filter eller redaksjon. Derfor er det særlig relevant å ikke bli passivt påvirket av det man sanser i sosiale medier, slik Kant mente. I og med at man i utgangspunktet kan nå ut til utrolig mange i sosiale medier, kan en selv bli eksponert for mennesker som driver med destruktive og negative fenomen, eller mennesker som vil ha tak i personopplysninger. Markedsføring og reklame er også vanlige fenomen man blir eksponert for gjennom å være i sosiale medier. Kant sin teori om at man må bruke fornuften for at mennesker skal bli frie og selvstendige kan dermed være relevant. Kant var også av den oppfatning at virkeligheten har en objektiv form som et resultat av menneskets evne til å tenke. Han forestilte seg at sanseintrykkene en får, går gjennom en tankeprosess og antar til slutt en objektiv form. Sanseintrykkene blir formet ved persepsjonsformene rom og tid. Alt vi erfarer er formet av disse «formene». Virkeligheten blir

til noe som en står i et forhold til. Det er viktig å tenke over at i sosiale medier er virkeligheten ikke bare den en fysisk befinner seg i, men at virkeligheten finnes også i en virtuell verden. Unge lever i dag, som vist i innledningen, som et «glokalt»-individ. Det finnes derimot utallige ulike kontekster i sosiale medier, og dermed er det mange ulike virkeligheter. Det kan tenkes at Kant sine teorier på dette punktet i møte med et globalt individ ikke treffer helt fordi fiksjon verken trenger å være bundet av rom og tid eller å følge kausalitetsprinsippet. Ting kan skje helt plutselig uten forutgående årsaker i det virtuelle, og det trenger ikke knyttes til tid og sted. Om en skal gjøre alt en sanser via sosiale medier til ens egen virkelighet kan man bli forvirret av de mange ulike kontekster og virkeligheter man befinner seg i, i verste fall kan en føle på en identitetsforvirring. Også Kants praktiske fornuft kan være problematisk i vår tid. Dette dreide seg om menneskelige handlinger, og når en handler fornuftig, handler en også fritt, ifølge Kant. Når en har en objektiv distanse til handlingen en utfører, betyr det at en vet hva en gjør og hvorfor en gjør det, og et vesen som har en fornuft har også en vilje. For å ikke gå for mye inn i det som allerede er beskrevet, vil jeg nøye meg med å nevne at når en har en vilje, så kan en handle via grunner til å handle. Hvis en handler uten noe som helst grunn, kan en ikke svare på hva en holder på med, mente Kant. Det er gjennom fornuften at mennesker kan ha en vilje for å utføre en rasjonell handling. Det å handle fritt skjer når en kan spore handlingen fra ens egen vilje. For å ta et eksempel fra dagens situasjon: som vi har sett er det å kommunisere om vellykkede sider av livet sitt vanlig i sosiale medier, noe som kan føre til at det som skjer i sosiale medier kan oppleves som kunstig. «Vilje» er dermed ikke lenger enkelt å vite hvor kommer fra. Handlingen kommer kanskje fra en selv, men viljen bak handlingen og utfallet kan ligge hos anerkjennelse hos andre mennesker, eller at en vil vise seg frem på en annerledes måte enn det man egentlig er. Verden har blitt et mye mer komplekst sted enn hva den var når Kant levde. Dannelse for Kant dreide seg også om å bli et moralsk vesen. Morallæren til Kant dreide seg om en indre rådgivning om hvordan en selv skulle handle i situasjoner. Gjennom fornuften finner man ut hva som er rasjonelt og nødvendig ifølge Kant. Men mennesker er mer enn bare fornuft slik Kant påpekte, det vil si at sanseinntrykkene kan påvirke viljen. Gjennom det som blir kommunisert i sosiale medier, kan mennesker lett bli påvirkelige av det man sanser. Enten dette er fra privatpersoner eller kommersielle aktører, blir man eksponert for ulike fenomen som både er positivt og negativt, og som kan komme på tvers av fornuften. Kant sin kategoriske imperativ blir gjeldende i slike situasjoner. I det kategoriske imperativ tar man utgangspunkt i et objektivt formål, og ikke av subjektive ønsker. Handlingene i det kategoriske imperativ er universelle og gjelder dermed i alle situasjoner uten noe unntak, og

en skal respektere alle mennesker i handlinger en gjør. Dermed skal en ikke bruke et annet menneske som et middel, men man skal alltid handle ut ifra den andres beste. Handlinger man gjør er for allmennheten, og ikke for seg selv. Det er nok umulig å få alle som bruker sosiale medier til å tenke på en slik måte. I sosiale medier finnes det store pengesummer i omløp og arbeidsplasser som er nødt til å være «umoralsk» slik Kant så det, for å overleve. Men enkelte brukere i sosiale medier kan benytte seg av morallovene til Kant for å bli et bedre moralsk vesen.

Neste filosof som ble presentert var Wilhelm von Humboldt. Hos den unge Humboldt dreide blant annet dannelse seg om at mennesker skulle utvikle og forskjønne seg selv. Det ble også beskrevet at dannelse for Humboldt var også en organisk prosess, som betydde at det er en blomstring av menneskets indre muligheter, men vi så også at dannelsen krevde at mennesker fant et ideal som det kunne utvikle seg mot. Etterhvert som Humboldt ble eldre mente han også at dannelse er disposisjon, som vil si at når en tar utgangspunkt i egne følelser og kunnskaper, vil mennesker støpe sin karakter og sitt temperament på en harmonisk måte. Et viktig poeng var at dannelsen sitt høydepunkt for Humboldt er midtpunktet mellom følelser og fornuft. Et annet viktig poeng for Humboldt var at mangfoldigheten var viktig for dannelsen. Hos den eldre Humboldt ble også den ytre verden og fellesskapet essensiell i dannelsen. Det var viktig for Humboldt at individet ble kjent med sin egen mangfoldighet som hadde sin opprinnelse i den ytre verden. Et dannet individ var også noe som ble unikt, og det var viktig at individet kunne arte seg på flest mulige måter. Verden og naturen bydde på uendelige mange muligheter for dannelse, ifølge Humboldt. For at dannelsen skulle bli perfekt kunne individer realisere seg gjennom andre mennesker og i ulike situasjoner. Sosiale medier legger til rette for dette. Slik det har blitt vist kan man gjennom kommunikasjon i sosiale medier realisere seg selv ved hjelp av andre mennesker og sosiale medier gir tilgang til ulike situasjoner og hendelser, akkurat slik Humboldt mente gavnet en allsidig dannelse. Om en vil bruke Humboldt sine teorier i dag, er det relevant å reflektere over om alt en blir eksponert for i sosiale medier er like verdifullt for dannelsen, slik Humboldt var opptatt av. Skille mellom tiltenkt publikum og hele publikum kan være relevant å trekke inn her. Selv om noe er synlig for deg i sosiale medier, betyr ikke det at det er du som er den tiltenkte mottager. Om en identifiserer seg med det som er kommunisert, dvs. som noe som er tiltenkt en selv, kan det få positive, men også negative konsekvenser. Mangfoldigheten som Humboldt var opptatt av kan være meget utfordrende på sosiale medier, og særlig for barn og unge mennesker. Det er ikke bare ulike kontekster som går på tvers av landegrens, men det er også ulike sosiale

kontekster og ulike kontekster på hver enkelt sosial media plattform. Det finnes også ulike fellesskap og grupper i sosiale medier. I noen av disse gruppene kan man utvikle seg på en positiv måte, men det finnes fellesskap som er destruktive og negative også. Det er også slik at i sosiale medier driver en med sosial sammenligning. I sosiale medier kan det å sammenligne seg selv med andre, påvirke ens selvfølelse og humør. Det at mennesker deler oftere positive enn negative hendelser og fenomen fra eget liv, kan gi en ubehagelig følelse for noen individer. Om selvfølelsen allerede er svak, kan det å sammenligne seg selv med andre gjøre den verre, slik Aalen har dokumentert i sin forskning. Som vi også har sett kan en oppsøke andre individer som er dårligere enn seg selv for å føle seg bedre enn man er, og på denne måten kan selvfølelsen bli bedre. Å bruke andre på en instrumentell måte, er imidlertid negativt. Mangfoldigheten og muligheten til å sammenligne seg selv med andre mennesker er uendelige i sosiale medier. Når man er inne på sosiale medier er det ikke unormalt å få en fornemmelse av at ens eget liv er kjedelig i forhold til andres når en ser det som blir kommunisert gjennom sosiale medier, og man kan få en følelse av at man ikke er lykkelig. I verste fall kan man få en essensiell følelse av depresjon. Når et individ får en veldig svak selvfølelse, kan individet også få sterke psykiske utfordringer. Unge mennesker er spesielt utsatt for dette i deres bruk av sosiale medier. Hvordan kan Humboldt sine teorier passe inn i dagens situasjon? Danning slik Humboldt så det kan muligens føre til en mer negativ atferd enn positiv hvis mangfold blir et mål i seg selv uavhengig av hvilket innhold man eksponeres for. Det var nemlig slik at for Humboldt holdt det ikke bare å få kunnskap gjennom mangfoldighet, en skulle også forandre seg gjennom det en studerte. Når en eksponeres av en allsidighet på et ytre plan og gjennom ulike fenomen, kunne en levende, kraftfull og rik indre karakter vokse frem. Ved første øyekast kan Humboldt sine teorier virke relevant og sentrale i dagens samfunn. Mangfoldigheten er lett tilgjengelig og en kan finne mange idealer og utvikle seg mot på sosiale medier. Det kan være svært positivt om en klarer å finne den riktige mangfoldigheten og klarer å styre sine egne følelser ved å ikke sammenligne seg selv med andre, men heller lære og bli inspirert av det man ser og på bakgrunn av det foreta seg det Humboldt kaller for genuine handlinger. Men, gjennom sosiale medier og alt av teknologiske fenomen generelt har verden blitt et utrolig komplekst sted, og det er ikke alltid like lett for særlig barn og unge å tenke på hvilken påvirkning som er til gagn og som fremmer en sunn og harmonisk personlighet.

Siste filosof som ble presentert var Friedrich Schiller, han la vekt på estetikken. Hans sentrale teori dreide seg om at det estetiske forsoner og forener menneskets åndelige og fysiske side.

Friheten til mennesket oppstod i estetikken ifølge Schiller. Revolusjonen i Frankrike spilte en viktig rolle i danningen til Schiller i det han mente at innbyggerne var «forkrøplet», og menneskene kunne dermed ikke benytte sin frihet på en konstruktiv måte. For Schiller skulle danningen oppheve denne «forkrøplingen», samtidig skulle dannelsen føre til en helhetlig og allsidig utvikling av individet og fellesskapet, slik det tidligere har blitt beskrevet i denne oppgaven. Viktig poeng i Schiller sine teorier var at dannelsesbegrepet lå i tre ulike verdener, den første verden er den fysiske verden, her er det naturlovene som styrer, den andre verden er den åndelige verden, hvor morallovene styrer. For Schiller er altså mennesker både et fysisk vesen, men også et åndelig vesen. Sammen forener disse to verdenene den tredje verden, som ble kalt for den estetiske verden og her er det lekens regler som styrer. Slik vi har sett er den estetiske verden en imaginær verden. I den estetiske verden er det en finner i den fysiske og åndelige verden motsetningsfullt, og det er derfor viktig å forsone disse i den estetiske verden. Det som er interessant å reflektere over er om den virtuelle verden vi lever igjennom sosiale medier er en forlengelse av Schiller sin estetiske verden. I dannelsesidealet til Schiller så vi at mennesker skulle være velutviklet både i sanselighet og fornuft, og det skal være en likevekt mellom disse to. Dette var derimot umulig, og det eneste en kan er å nærme seg en slik tilstand. I den estetiske verden ligger også den skjønne sjel, og slik det ble beskrevet i denne oppgaven tar Schiller utgangspunkt i den barmhjertige samaritan når han forklarer dette. Det var i den femte alternativet en kunne se hva den skjønne sjel dreier seg om. Mennesket tar altså en moralsk avgjørelse som kommer innenfra en selv, og som sammenfaller med individets naturlige valg. Det er samsvar mellom lyst og plikt. Slik vi så hos Kant kan dette umulig gjelde hos alle brukere av sosiale medier, men det kan være tjenlig for noen brukere, og dermed kan sosiale medier bli til et enklere sted å være. Om den virtuelle verden kan være en forlengelse av den estetiske verden er det ikke grunnlag for å uten videre konkludere med fordi i den estetiske verden slik Schiller beskrev den, oppstod i leken og gjennom kunsten. Gjennom leken utvikles også følelseslivet og det var også her unge mennesker begynte å utforske muligheter istedenfor den dikterte atferden. I lekens verden kunne man også tenke og reflektere over det en ønsket og trengte. I den virtuelle verden og kommunikasjonen som foregår der er kompleksiteten større enn i den lekens verden som Schiller så for seg. Kunstformidling og kunstopplevelse kan også finne sted i det virtuelle, men det estetiske kan også være forbundet med destruktiv voldsforherligelse. For å vise kompleksiteten i kommunikasjonen i sosiale medier kan det pekes på at i sosiale medier hører en ikke tonefall og man observerer heller ikke kroppsspråk, som har en stor betydning for kommunikasjonen. En erstatter for dette kunne være det som ble kalt emoticons og emoji'er,

men slik det ble vist representerer også bruken av disse kompleksitet og tvetydighet. Det symbolet viser trenger ikke være det en faktisk mener. Det er også slik at normen er at en skal være tilgjengelig hele tiden, og om en ikke har tilgang til sosiale medier går en glipp av utrolig mye. Dette kan føre til at mennesker blir stresset og føler at man må være tilgjengelig hele tiden og man kan bli redd for å gå glipp av ting. Det er også slik at kommunikasjonen som foregår i sosiale medier er en ansiktsløs kommunikasjon. Det er dermed også et sted for mobbing og andre destruktive sosiale handlinger. Og dermed kan den empatiske resonansen være vanskelig å føle når man ikke møter den andre ansikt til ansikt. Det har også blitt vist at kommunikasjon i sosiale medier trenger ikke nødvendigvis å bety en samtale, om en f.eks. deler et bilde som alle brukere kan se, er også dette en form for kommunikasjon. Det har også blitt redegjort for hvordan kjente plattformer fremmer angst hos unge mennesker, og at man går glipp av viktig trening av kommunikasjon ansikt til ansikt. Det finnes også mange ulike fellesskap i sosiale medier, og gjennom slike fellesskap kan man utforske ulike roller og uttrykke seg på ulike måter. Dette kan være forenlig med Schiller sin estetiske verden styrt av lekens regler. Tilgang til slike fellesskap kan derimot også være svært negative fordi en kan komme i kontakt med personer som gjør alt de kan for å utnytte brukeren, og i verste fall oppmuntre til ekstremisme. Fellesskapene i sosiale medier og det som blir kommunisert, har en enorm påvirkningskraft, spesielt hos barn og unge mennesker når de skal skape sin identitet og prøve ut nye ting. Det kan også forekomme at man blir identitetsforvirret ved å prøve ut ulike identiteter en finner i sosiale medier. En kan dermed se at den virtuelle verden ikke kan være en forlengelse av den estetiske verden slik Schiller forestilte seg denne.

5.2.1 Kyborg, grensesnitt og hypertransformasjon

Vi har sett at hos Kant, Humboldt og Schiller dreier danning seg om en transformasjon av selvet og kulturen. Vi har også sett at deres teorier kan tenkes å være utdatert som følge av vår moderne teknologiske verden som kan gjenkjennes av en kompleksitet disse teoretikerne vanskelig kunne forestilt seg. Gjennom «bildung»-tradisjonen var det også strid mellom naturvitenskapen, realismen og teknologien. Naturvitenskapen var uten ånd og maskinen hadde ikke noe menneskelighet. Det var også slik at på den tiden var teknologien noe som ble sett på som en trussel. I en teknokultur slik vi lever i dag, er det lite hensiktsmessig å reflektere over motsetninger mellom natur og kultur. Det er også lite hensiktsmessig og se teknologien som en trussel. Det vil heller ikke være motsetninger mellom maskin og menneske, eller mellom natur og kultur slik det ble lagt til grunn i den klassiske «bildung»-tradisjonen, bl.a. representert ved Kant, Humboldt og Schiller. I dag er det ikke relevant å se

humanismen og naturalismen som to motpoler. Transformasjonen i «bildung»-tradisjonen, kan overføres til det som ble omtalt som hypertransformasjon som finner sted i grensesnittet, dvs. skjermen som møteplass mellom mennesket og maskin.

Det er nå klart at danningen i dag skjer på en helt annen måte enn i den tyske «bildung»-tradisjonen. Dette har å gjøre med at i dagens teknokulturelle danning har vi fått helt nye metaforer og begreper enn tidligere, men verden har også blitt annerledes. Kommunikasjonen som foregår i sosiale medier bidrar sterkt til at mennesker forandrer seg. Mennesker er i dag blitt det en kan kalle for en «kyborg». Teknologien er viktig for oss, og brukes hver dag. Da Løvlie først skrev om dette, var ikke verden på langt nær slik den er i dag, det vil si at vi er enda mer «kyborger» i dagens samfunn. Det er ikke nok med at mobiltelefoner, datamaskiner, biler og andre teknologiske fenomen, blir mer og mer komplisert, en har også mulighet til å for eksempel plante en chip i hånden som kan fungere som en nøkkel til huset og lignede. Vi kan også se at vi forenes med maskiner i en større skala gjennom utkast til fremtidige prosjekter fra ulike bedrifter. Vi forenes altså med maskiner, og det er derfor ikke lenger snakk om absolutte skiller mellom menneske og maskin. Denne foreningen skjer gjennom et grensesnitt. Vi lever i et grensesnitt som kan gjenkjennes som en topologi. Møtestedet i verden markeres som grensesnittet. Og som vi har sett, er ikke grensesnittet en hindring, men en veksling og overgang der man forener mennesket med teknologien på en intim måte. Det kan likevel være viktig å atskille menneske og maskin analytisk i grensesnittet. I skillet ligger menneskets evne til å vise empati og følelser med andre snarere enn evne til intelligens. Grensesnittet kan for eksempel være skjermen på mobiltelefonen. Kommunikasjonen som foregår i sosiale medier foregår ofte på mobiler, og dette kan være et sosialt og psykologisk grensesnitt. Grensesnittet oppstår både hos sender og hos mottaker, og dette utgjør det Løvlie betegner som en topologi og det dannende element baserer seg på det som kommuniseres i utvekslingen. Gjennom å bruke nye metaforer som «kyborgen» og «grensesnittet» når danning skal beskrives erstattes motsetninger mellom menneske og maskin med forestillinger som forener disse. Gjennom «kyborgen» fremheves symbiosen mellom natur og kultur, og menneske og maskin. Gregory Bateson har understrekning av forskjell som innholds- og dimensjonsløs bygger opp om at det som finnes mellom mennesker og verden kan realiseres gjennom kommunikasjon. Kommunikasjonen i sosiale medier endrer transformasjonen i det klassiske dannelsesbegrepet til det som blir omtalt som hypertransformasjon. Løvlie (2003) beskriver denne tilstanden slik: «Hypertransformasjon er å være *online*, leve på grensen og oppleve uroen ved det dimensjonsløse» (Løvlie, 2003, s. 354).

Hypertransformasjon innebærer at et individ øker sin egen selvfølelse og får en høyere opplevelse av andre individer gjennom kommunikasjonen som foregår i sosiale medier. Dette kan kategoriseres som en intens kommunikasjon, og noe som skjer hyppig siden man kontinuerlig er oppkoblet et kommunikasjonsnettverk. Gjennom kommunikasjonen som foregår i sosiale medier mister ikke individet seg selv, men gjenvinner seg selv svært fortløpende. Når man vil fornye dannelsesbegrepet er det for å tilpasse begrepet til vår moderne tid. Gjennom begrepene og metaforene som kyborg, grensesnittet og hypertransformasjon og gjennom nye fenomener slik som kommunikasjonen som foregår i sosiale medier og den virtuelle verden generelt, er det ikke lenger tilstrekkelig å utelukkende se selvet og kulturen som dannende kraft slik «Bildung»-tradisjonen og de tre filosofene vi har vært innom gjør. Det er relasjonen eller utvekslingen som får tillagt større vekt i en teknokulturell forståelse av danning. F.eks. blir ikke identitet sett på som en egenskap ved individet, men identiteten finnes i forholdet mellom verden og selvet. I dag er det ikke lenger et spørsmål om når vi blir «kyborger», for dette har vi blitt for lenge siden. Kyborg som metafor for danning er blitt forsterket gjennom sosiale medier og vår digitale hverdag. Gjennom sosiale medier har man funnet nye måter å være sosiale på, nye idealer en ønsker å strekke seg etter og som man kan eksperimentere med i det sosiale samspeillet som foregår i sosiale medier. Det er denne virkeligheten det siktes til når det pekes på at identiteten til individet befinner seg mellom selvet og verden. Verden er ikke lenger hva den en gang var før nettverk og Internett gjorde sin ankomst, og gjennom teknologiske fenomen har verden blitt mindre og vi har fått en enorm globalisering. Internett har ført til at mennesker kan karakteriseres som flerfasetterte og distributører av ulike identiteter i en verden full av nye måter å kommunisere på. Her står en fritt til å velge hva en vil identifisere seg selv med og hvordan en vil fremstå. Internett kan også innebære undertrykkelse av mennesker og maktmisbruk. Det er viktig at vi som pedagoger, voksne og foreldre er gode forbilder og trygge personer når barn og unge bruker sosiale medier, og det er viktig å forstå at sosiale medier endrer måten vi forstår verden på. Dannelsen foregår i en virtuell verden, og det er derfor viktig å se på hva som bør ligge i et nytt dannelsesbegrep som kan kalles for en teknokulturell dannelse, eller en digital dannelse. Også Fauskevåg er enig i at kommunikasjonskulturen som vi har fått i sosiale medier endrer mennesket. Barn og unge får stadig tidligere mobiltelefoner og tilgang på sosiale medier, og derfor er det viktig å ikke være på etterskudd når det kommer til forståelse av danningens vilkår for den oppvoksende slekt. I dagens online-samfunn må man innse at identitet og selv ikke utelukkende kan forstås som

noe som finnes i individets indre, men at nettverksamfunnet krever nye forestillinger om identitet og selv som noe som først og fremst handler om det som befinner seg mellom verden og individet.

5.3 Digital dannelse

Innholdet av det som ligger i en digital dannelse kan være vanskelig å definere.

Teknokulturell danning og en digital danning vil bety det samme. Som Thorvaldsen påpeker er nettverket som brukes i sosiale medier, og dermed også kommunikasjonen, global. Det vil si at en kan like lett kommunisere med naboen i den fysiske verden, som en kan kommunisere med et annet individ på den andre siden av kloden. Dette gjør noe med danningen vår, slik vi har sett gjennom en teknokulturell danning. Barn og unge vokser uten tvil opp i en digital verden der de eksponeres for ulike mediebudskap. I den virtuelle verden utvikles det egne verdier og holdninger blir gjort gjeldende. Selv om mange unge kan virke som om de takler den nye teknologien og det som fører med dette, kan ikke vi som pedagoger eller voksne bare se på at denne reisen utfolder seg. Det er lett for et ungt individ å tro at en takler mer enn hva en tåler, særlig når det er snakk om identiteten til unge. Det er derfor viktig at vi som den eldre generasjonen passer på den yngre generasjonen, og at vi er bevisst på de vilkår som danning er underlagt i en teknokulturell kultur. Som det ble redegjort for i fem ulike punkt om hvordan man kan takle sosiale medier på en god måte, er det viktig at unge mennesker lærer seg å stoppe opp når de ferdes i sosiale medier. En må få tid til å reflektere over det innholdet en blir eksponert for, og som blir kommunisert, og ta stilling til dette. Uten at en får tid til å stoppe opp og tenke over den informasjonsstrøm som man står midt opp i, kan en lett bli en passiv mottaker som lett lar seg påvirke av det som kommuniseres i sosiale medier. Dette kan være alt fra markedsføring til sterke meningsytringer. Dette henger sammen med det andre punktet om «å være kritisk». Det er viktig at det som kommuniseres ikke blir sett på med et ukritisk blikk. Det krever også at en har en viss dømmekraft. I sosiale medier kan en for eksempel møte andre individer som er noen andre enn det de selv utgir seg for å være, og som vil prøve å utnytte andre. Det siste punktet er «å besøke». Dette er meget viktig i møte med andres kultur og sosiale normer i sosiale medier. En må besøke andres synspunkter og holdninger. Det er viktig når en kommuniserer i sosiale medier at en er klar over konteksten dette foregår i. Gjennom møte med mange ulike kontekster i sosiale medier utvikles dømmekraften. Dette er en del av det som kan ligge i en digital dannelse.

I oppgaven har det blitt redegjort for digital dannelse og digital kompetanse, som ofte blir sett på som noe som hører sammen. I denne oppgaven fokuseres det på dannelsen, altså hvordan man håndterer problemene og utfordringene. Når Thorvaldsen foretar et skille mellom digital kompetanse og digital dannelse, gjør han dette for å få frem at digital kompetanse handler om å kunne reflektere, om å ha kunnskaper om det digitale og innsikt i hvordan dette fungerer og kan brukes i ulike sammenhenger. I en digital dannelse derimot vil dømmekraft, integritet, ærlighet og ansvar være viktige begrep. Thorvaldsen hevder videre at når sosiale medier endres og blir oppdatert, forandres også den digitale kompetansen. I en digital dannelse derimot vil det ikke bli noen endringer fordi det kommer en oppdatering eller ny programvare. Den digitale dannelsen vil gjelde uansett fordi den dreier seg om grunnleggende holdninger og verdier som må være på plass for å kunne utøve digital dømmekraft. Det kan tenkes at begge disse begrepene er like viktige å inneha, for å klare seg godt i sosiale medier, men at de burde være atskilt da de handler om ulike ting. Det kan imidlertid settes spørsmål ved om det å reflektere er i en digital kompetanse, og at det kanskje også burde være inkludert i digital dannelse. At digital dannelse ikke endrer seg med teknologien, er det viktig å fremholde.

Hos Bundsgaard har vi sett at det som ligger i en digital danning er det å kunne oppføre seg ordentlig og bruke teknologien på en skikkelig måte. Videre dreier det seg om at en skal erkjenne at teknologien spiller en viktig rolle i menneskers fellesliv. Bundsgaard mener også at det som ligger i en digital dannelse er at en skal forholde seg til utfordringene som finnes, og prøve å handle i forhold til de mulighetene som det digitale gir på en forsvarlig måte. Hos Bundsgaard er ikke skille mellom digital kompetanse og digital danning like markert. Hos Erstad fremheves det at et dannet individ klarer å fungere godt i et informasjonssamfunn omringet av teknologi og kunnskap. Mestring og dømmekraft er to viktige faktorer for han gjør rede for danning. Videre knytter Erstad digital kompetanse til begreper som holdninger, kunnskaper og ferdigheter som en får når en bruker sosiale medier. Erstad understreker sterkt behovet for å være kritisk til kilder, til å ha kompetanse til å tolke kommunikasjonsprosesser og å være kreativ for å kunne skape innhold. Dette er alle viktige punkter, men viktige i en digital kompetanse.

Flere har vært opptatt av hvordan unge mennesker kommuniserer gjennom Instagram, hvordan de håndterer relasjoner og hvordan de konstruerer identiteten sin. Det ble også vist at unge mennesker er selvbevisste i det de publiserer et bilde, og at tilbakemeldinger fra andre

individer er et viktig moment. Hilmarsen og Arnseth bruker begrepet «literacy» når de skal beskrive kompetanse i sosiale medier. Literacy er kompetansen for å tolke og skape en tekst, det vil si det dreier seg om å tolke symboler og tekst i forhold til kontekster. Hilmarsen og Arnseth finner at ungdom dokumenterer digital literacy, eller kompetanse i kommunikasjon på Instagram. De fant at ungdom kunne reflektere over handlinger, bilder og hvordan dette oppfattes av andre individer, og de viste forståelse for normer og regler som gjelder i et sosialt samspill. Det ble også vist at gjennom handlinger en gjør, og handlinger en selv er mottaker av, innebærer en posisjonering. I Gran sin studie er også digitale dannelsen på et instrumentelt nivå. Det vil si at innholdet i en digital danning dreier seg om bruken av det digitale, med andre ord mulighetene som finnes, og ikke utfordringene som kommunikasjon i sosiale medier representerer. I en digital dannelse trengs det noe mer enn kun begreper som digital dømmekraft, nettvett, kompetanse og det som blir omtalt som «literacy». Det som er viktig å fokusere på er individers forståelse av seg selv i fellesskapet. Viktige nøkkelbegrep for Gran når det gjelder digital dannelse er unges identitetsutvikling væremåte på tvers av kontekster, utvikling av demokratiet og hvordan samspillet mellom selvet og verden utfolder seg.

6.0 Avsluttende refleksjon

Kommunikasjonen i sosiale medier er et komplekst fenomen. Dette har å gjøre med at den virtuelle verden er en verden full av ulike kontekster og forskjellige normer en må forholde seg til. Det finnes også ekstremt mange forskjellige fellesskap som en kan bli med i. Disse kan være både positive i den grad at en kan få en positiv selvutvikling, men de kan også være negative da de kan oppmuntre til destruktiv atferd. Det er også en utfordring at kommunikasjonen som foregår i sosiale medier er ansiktsløs. Kompleksiteten ligger også i at

det som blir kommunisert i sosiale medier kan oppleves som kunstig, fordi man har kontroll på det som blir lagt ut på egen bruker i en slik grad at det også gir mulighet til å manipulere virkeligheten. Kommunikasjonen fører med seg nye utfordringer, men det gir også nye muligheter. Vi lever i en tid der hverdagslige fenomen er mye lettere og mer effektive enn før på grunn av den nye teknologien vi har utviklet. En kan veie for og mot mulighetene og utfordringene i sosiale medier med ulik argumentasjon, men uansett hva en veier mot kommer en ikke utenom at kommunikasjon i sosiale medier, har det endret menneskeheten. Det er spesielt unge mennesker som opplever store endringer og som får bryne seg på utfordringer, ofte fordi de har et mindre kritisk blikk enn voksne. I sosiale nettverk kan brukere bli påvirket av mye forskjellig, og det som blir kommunisert går ikke gjennom noe filter. Det er også slik at kommunikasjon i sosiale medier handler om å få uttrykt følelser, slik Aalen har beskrevet. Det er dermed viktig å reflektere over hvordan en velger å kommunisere og hvilke personer som er det tiltenkte publikum. Det er også viktig å tenke på hvordan en vil stå frem og hvilken person en vil være i sosiale medier. Vi har også sett at det offentlige rom forandres i sosiale medier, gjennom faktorene «persistence», «visibility», «spreadability» og «serarchability». Det er også viktig å poengtere at det ikke er kun «chatting» som kan kategoriseres som kommunikasjon i sosiale medier. Det å publisere et innlegg eller dele et bilde, og kommentere andres innlegg er også en form for kommunikasjon. Når en velger å kommunisere gjennom sosiale medier, velges noe bort fra den tradisjonelle kommunikasjonsformen. Det er derfor viktig at en ikke alltid velger å kommunisere via sosiale medier. Angst kan oppstå om en ikke får tilstrekkelig trening i kommunikasjon ansikt-til-ansikt. Når en kommuniserer gjennom sosiale medier og skal tolke dette, føler en at tempo på samtalen tvinger frem bruk av tegn og symboler. Slike tegn og symboler kan være emoticons, men å tolke disse kan også være krevende. Det at en sender et symbol, trenger for eksempel ikke å bety det symbolet viser. En må lære unge mennesker å tolke kommunikasjonen som foregår i sosiale medier, som noe annet enn hvordan en tolker kommunikasjonen i den ekte verden. Siden man bruker enormt med tid på sosiale medier, kan det være viktig å lære unge mennesker å føle empati med andre, selv om en ikke ser den andres reaksjon og følelser. Det har blitt nevnt at etikk og moral er viktig i en digital dannelse. Det er derfor viktig at en lærer unge mennesker å handle etisk riktig i møte med andre, selv om en ikke møtes direkte ansikt-til-ansikt. Det er viktig å poengtere at det ikke er noe symmetri i et slikt møte, det vil si at selv om man ikke føler den samme empatien tilbake fra den andre, har man fortsatt et ansvar for den andre. Makten og tilliten som ligger i et slikt møte er viktig å ta vare på. Gjennom kommunikasjonen i sosiale medier og gjennom mulighetene og utfordringene mennesker har

fått, er det relevant å mene at man må fornye begreper for å kunne beskrive danningens vilkår i dagens medievirkelighet. Den gamle «Bildung»-tradisjon med filosofene Kant, Humboldt og Schiller i spissen, kan ikke uten videre legges til grunn når danning skal forstås i nettsamfunnet. Vi lever i en verden der vi har blitt «kyborger» som lever i et grensesnitt, og det er gjennom kommunikasjonen og hypertransformasjonen vi dannes. Dannelsen kan gjenkjennes som en teknokulturell danning, eller for å bruke et enklere begrep, det har blitt en digital dannelse. Det har blitt drøftet i oppgaven hva en digital dannelse kan være og hvordan det kan skilles fra digital kompetanse. Unge mennesker konstruerer i dag sin identitet i en digital verden. De trenger trening i refleksivitet for å kunne avklare hvem de er, og hvordan de vil fremstå på ulike medieplattformer på en troverdig og forsvarlig måte. Det er viktig å poengtere at denne oppgaven har en drøftende karakter og gir ikke noe entydig svar på utfordringene som finnes når det gjelder danning i nettsamfunnet. Ønsket er at denne oppgaven kan stimulere til økt refleksjon når det gjelder danning i en teknokultur. Det er viktig at den eldre generasjonen kan reflektere over slike spørsmål, og innse at dannelsesbegrepet ikke er et begrep som enkelt kan defineres en gang for alle. Dannelsesbegrepet trenger å tilpasses de teknokulturelle vilkår som til enhver tid gjelder i samfunnet.

6.1 Avslutning

I denne oppgaven har det blitt utforsket hva fenomenet sosiale medier dreier seg om og hva som kan karakterisere kommunikasjon i sosiale medier. Det har også blitt sett på hvordan dannelsesbegrepet kan bli forstått i et historisk perspektiv. Dette ble vist gjennom «Bildung» tradisjonen og via Kant, Humboldt og Schiller. For å svare på oppgavens problemstilling ble tatt utgangspunkt i Lars Løvlie sin teori om teknokulturell danning. Det har kommet frem i oppgaven at dannelsesbegrepet trenger en oppdatering og fornyelse som kan gjøre det bedre egnet til å beskrive danning i nettsamfunnet.

Som fornuftsvesen er mennesket - ifølge Kant - forpliktet til å utvikle sin fornuft og gjennom dette sin frihet. I det tradisjonelle dannelsesbegrepet sto boken og samtale i tilknytning til det skrevne ord, sentralt. Sosialt og medialt var derfor kontekst for danning annerledes enn det kommunikasjon i sosiale medier representerer. Vår medietid representerer både muligheter og utfordringer når det gjelder å utvikle vår frihet og fornuft. Tilgang på store mengder informasjon kan gjøre det utfordrende å sortere det viktige fra det trivielle. Det opplyste mennesket som Kant ønsket å fremme, kan være truet av de sosiale medienes tendens til

trivialisering og intimisering av informasjon, men digital danning kan avhjelpe situasjonen slik at den mediale forutsetning for en allmenn opplysning får komme til sin rett.

Med Internett er hyperteksten en realitet. Denne er kjennetegnet av en samling tekster som er lenket sammen på en uoversiktlig, tilfeldig, ikke-planlagt og ikke-hierarkisk måte. Løvlie (2003) er skeptisk til å la det klassiske dannelsbegrepet være utgangspunkt når hypertekstens dannelspotensial skal diskuteres. Han ønsker heller at dannelsbegrepet bør justeres i tråd med den postmoderne tilstand. Løvlie går ifølge Høhr (Høhr H. , 2007, ss. 184-185) radikalt til verks når han hevder at et «sentrert jeg» bør oppgis til fordel for «distribuerte og flerfasetterte identiteter i et kommunikasjonsunivers» (Løvlie, 2003, s. 369). En «universell fornuft» bør erstattes av «grensesnitt» og «interesse». Kyborgene viser til symbiosen mellom menneske og maskin, og overskrider derfor det strenge skillet mellom Jeg og verden og mellom natur og kultur som Bildung-tradisjonen forfektet. Høhr (2007) bemerker at forestillingen om mennesket på vei til stadig ny selvinnrettelse ikke kan «være fundamentalistisk fordi det ikke finnes noe fundament, bare bevegelse og transformasjon» (Høhr H. , 2007, s. 185). Dette mennesket er fortrolig med «differansen», dvs. å være på vei mot «det uforståtte, ennå uoppdagete i oss selv» (Høhr H. , 2007, s. 185). Kommunikasjon i sosiale medier gir mulighet for nærkontakt med hele verdens kulturelle kompleksitet og til å dyrke subkulturelle særegenheter.

Løvlie (2003) påpeker at hyperteksten i seg selv ikke automatisk fører til en dannelsprosess der leseren – eller eleven om du vil – blir autoritet, men den legger til rette for dette. Høhr (2007) sier det slik:

Hyperteksten lar ideen om en autoritativ tekst virke urealistisk og avleggs. Den som beveger seg i hypertekst, må ta selvstendige avgjørelser, blir altså autoritet. Selvdanning, dvs. eleven som i hovedsak selv organiserer sin egen dannelse, har vært idealet helt fra opplysningstiden og kan med fremvekst av Internett og hypertekst bli mulig for alle (Høhr H. , 2007, s. 189).

Identitet har stått sentralt i dannelsbegrepet. Å bytte et «sentrert jeg» ut med en «distribuert» identitet som utelukkende består av relasjoner, er utfordrende. Høhr (2007) erkjenner at vi består av relasjoner, men at summen av disse ikke utgjør en identitet. Han utdyper dette slik:

Vi fortsetter å være et jeg som er konfrontert med oppgaven å definere seg selv i mangfoldet av relasjoner til verden. Likeledes forutsetter en livslang, kontinuerlig utprøving av lek med selvbilder et jeg, en forutgående selvoppfatning som kan bryne seg på nye identiteter (Hohr H. , 2007, s. 190).

Hos Hohr er det slik at den «postmoderne tilstanden» gjør identitet til «en selvoppfatning i stadig bevegelse og til en livslang utfordring» (Hohr H. , 2007, s. 190). Jeg-instansen som Bildung-tradisjonen tok utgangspunkt i, trenger ikke være så avleggs som Løvlie har gjort seg til talsmann for i sin redegjørelse av teknokulturell danning. Også Hohr lar spørsmålet om danning er mulig i den nye medietid stå åpent. Hvis det virtuelle uthuler vår erfaring hevder Hohr (2007) at det er grunn til bekymring, Men hvis det virtuelle derimot «representerer en ny verden med nye erfaringer, kan en være optimistisk» (Hohr H. , 2007, s. 193). Siden kommunikasjon i sosiale medier er kommet for å bli bør spørsmålet om danningens vilkår i vår medietid og om vi trenger et nytt dannelsesbegrep, fortsatt være gjenstand for en levende debatt der nye innspill ønskes velkommen. Fenomenet kommunikasjon i sosiale medier rokker ikke ved danningens betydning for mennesket, men den utfordrer dannelsesbegrepet i en slik grad at nyorientering og nye forestillinger om hva danning innebærer kan være nødvendig. Derfor bør slike initiativ verdsettes og tas på alvor av pedagoger som er opptatt av barn og unges danning i et kommunikasjonssamfunn vi aldri tidligere har hatt befatning med.

Bibliografi

- Aalen, I. (2015). *Sosiale medier*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Aalen, I. (2015). *Sosiale medier*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Allott, N. (2019, mai 30). *Store Norske Leksikpn*. Hentet fra kommunikasjon : <https://snl.no/kommunikasjon>
- Boyd, D. (2014). *It's Complicated the social lives of networked teens*. London: Yale university press.
- Bundsgaard, J. (2017). *Digital Dannelse*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Doseth, M. (2016). Paideia - selve fundamentet for vår forståelse av dannelse . I K. Steinsholt, & S. Dobson, *Dannelse introduksjon til et ullent pedagogisk landskap*. Bergen: Fagbokforlaget .
- Ehmke, R. (u.d.). *How using social media affects teenagers*. Hentet fra Child mind institute : <https://childmind.org/article/how-using-social-media-affects-teenagers/>
- Fauske, H. (2016). Jürgen Habermas, dannelse og demokrati . I K. Steinsholt, & S. Dobson, *Dannelse. Introduksjon til et ullent pedagogis landskap*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fauskevåg, O. (2016). Kant Fridom gjennom fornuft. I I. S. Straume, *Danningens filosofihistorie*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Fauskevåg, O. (2019). Bidreg digital teknologi til danning? I V. Frantzen, & D. Schofield, *Mediepedagogikk og mediekompetanse danning og læring i en ny mediekultur* (s. 24). Bergen: Fagbokforlaget .
- Gran, L. (2018, 11 01). *Digital dannelse: en overordnet interkulturell kompetanse* . Hentet fra Idunn:
https://www.idunn.no/npt/2018/03/digital_dannelse_en_overordnet_interkulturell_kompetanse
- Gule, L., & Hanada, K. (2016). Adab - om danning i den arabisk-islamske tradisjonen. I I. S. Straume, *Danningens filosofihistorie* . Oslo: Gyldendal Akademisk .
- Hansen, S. S. (2018). Digitale fællesskaber på godt og ondt. I K. D. Wellendorph, *Dannelse og digital kultur* . Frederiksberg C: Frydenlund.
- Hart, C. (1998). *Doing a Literature review*. London: SAGE Publications .
- Haugsbakk, G., & Nordkvelle, Y. (2016). Nye medier og danning . I K. Steinsholt, & S. Dobson, *Dannelse. Introduksjon til et ullent pedagogisk landskap*. Bergen : Fagbokforlaget .
- Hilmarsen, H. V., & Arnseth, H. C. (2017, 05 10). *Livet på Instagram - Ungdoms digitale forlengelser av sosiale relasjoner og vennskap*. Hentet fra Utdanningsforskning.no:
<https://utdanningsforskning.no/artikler/livet-pa-instagram---ungdoms-digitale-forlengelser-av-sosiale-relasjoner-og-vennskap/>
- Hjardemaal, F. R., & Jordell, K. Ø. (2015, 02 09). *Idunn*. Hentet fra Danning og profesjonsutdanning :
https://www.idunn.no/uniped/2011/03/danning_og_profesjonsutdanning
- Hoem, J., & Schwebs, T. (2008). Se, her er jeg! Selvfremstilling på en læringsarena . I S. Østerud, & E. G. Skogseth, *Å være på nett. Kommunikasjon, identitets- og kompetanseutvikling med digitale medier* . Cappelen Damm akademisk .
- Hohr, H. (2007). Danning i en ny medietid . I S. Vettenranta, *Mediedanning og mediepedagogikk* . Oslo: Gyldendal Akademisk .
- Hohr, H. (2016). Schiller. I I. S. Straume, *Danningens filosofihistorie* . Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Johannessen, A., Arne Tufte, P., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* . Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Kusk, H., Persson, B., & Larsen, J. D. (2018). Dannelse i det 21. århundrede . I K. D. Wellendorph, *Dannelse og digital kultur* (ss. 12-29). Frederiksberg C: Frydenlund.

- Kusk, H., Persson, B., & Larsen, J. D. (2018). Dannelse i det 21. århundrede . I K. D. Wellendorph, *Dannelse og digital kultur* (s. 17). Frederiksberg C: Frydenlund.
- Løvlie, L. (2003). Teknokulturell Danning. I R. Slagstad, O. Korsgaard, & L. Løvlie, *Dannelsens forvandlinger* . Oslo: Pax Forlag.
- Løvlie, L., & Korsgaard, O. (2011). Indledning . I R. Slagstad, O. Korsgaard, & L. Løvlie, *Dannelsens Forvandlinger* (ss. 9-39). Oslo: Pax Forlag .
- Liu, F. (2016). Kultivering av det relasjonelle selv: konfusiansk xiushen. I I. S. Straume, *Danningens filosofi historie* . Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Malt, U. (2019, 12 17). *Store Norske Leksikon* . Hentet fra kroppsspråk:
<https://snl.no/kroppsspråk>
- Mathiesen, R. (2008). *Sosialpedagogisk perspektiv på individ og fellesskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Meldahl, P. (2016). Middelaldermenneskets dannelsesideal . I I. S. Straume, *Danningens filosofihistorie* . Oslo: Gyldendal Akademisk .
- Oltedal, A. (2007). Etikk i media . I S. Vettenranta, *Mediedanning og mediepedagogikk. Fra digital begeistring til kritisk dømmekraft*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ridderstrøm, H. (20, 02 17). *Hermeneutikk*. Hentet fra litteraturogmedieleksikon :
<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/.cm4all/uproc.php/0/hermeneutikk.pdf>
- Ridley, D. (2012). *The literature review a step-by-step guide for students*. London: SAGE Publications.
- Schofield, D. (2018). Digital danning i skolen: Etikk, ansvar og refleksiv kompetanse. I V. Frantzen, & D. Schofield, *Mediepedagogikk og mediekompetanse. Danning og læring i en ny mediekultur* . Bergen: Fagbokforlaget.
- Slaatteild, H. (2016). Ein danningstradisjon i romersk historie . I I. S. Straume, *Danningens filosofihistorie*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sok&skriv. (2014, august 29). *Sok&skriv*. Hentet fra Tekstanalyse:
<https://sokogskriv.no/kildebruk-og-referanser/kildevurdering/vurdering-av-relevans/tekstanalyse/>
- Sok&Skriv. (2017, august 13). *SokogSkriv*. Hentet fra Kvalitative vurderinger :
<https://sokogskriv.no/kildebruk-og-referanser/kildevurdering/kvalitative-vurderinger/>
- Stølen, T. (2015, 10 27). *idunn.no*. Hentet fra Danning til fellesskap - Hegel og demokratiske fordringer : https://www.idunn.no/npt/2015/05/danning_til_fellesskap_-_hegel_og_demokratiets_fordringer

- Steinsholt, K. (2016). Oppdragelse, pedagogikk og opplysning. Et tilbakeskuende blikk på noen sentrale dannelsesperspektiver . I K. Steinsholt, & S. Dobson, *Dannelse Introduksjon til et ullent pedagogisk landskap*. Bergen : Fagbokforlaget.
- Straum, O. K. (2018, 04 13). *Idunn*. Hentet fra Klafkis kategoriale danningsteori og didaktikk: <https://www.idunn.no/kategorial-danning-og-bruk-av-ikt-i-undervisning/2-klafkis-kategoriale-danningsteori-og-didaktikk>
- Straume, I. S. (2013). Danningens filosofihistorie: En innføring . I I. S. Straume, *Danningens filosofihistorie* . Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Straume, I. S. (2016). Wilhelm von Humboldt. I I. S. Straume, *Danningens filosofihistorie*. Oslo: Gyldendal Akdameisk .
- Thorvaldsen, S. (2010). *Dannelse i en digital nettalder*. Hentet fra UiT Munin: <https://munin.uit.no/handle/10037/8053>
- Vettenranta, S. (2007). Mot mediedysleksiens tidslader? I S. Vettenranta, *Mediedanning og mediepedagogikk Fra digital begeistring til kritisk dømmekraft*. Oslo: Gyldendal Akademisk .